

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE
I TEHNOLOGIJE

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
Za osmi razred niže srednje škole

Priština, oktobar 2005.

Urednici:

Ramush Lekaj
Enesa Kadi

Lektor i korektor:

Suada Džogovi

UNMIK

INSTITUCIONET E PËRKOQSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT,
SHKENCËS DHE
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEKNOLOGIJU

Kabineti I Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

ADMINISTRATIVNO UPUTSTVO

Primjena Plana i programa za osmi razred

BR: MONT (I) 8/2005.

DATUM: 14. 02. 2005.

Na osnovu člana 1.3, tačka (a), Pravilnika UNMIK-a br. 2001/19 o izvršnim organima Privremenih samoupravnih institucija Kosova, član 6.1, Paragraf (b), i člana 7.1. Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije izdaje ovo Administrativno uputstvo:

Član 1.

Cilj

Cilj Administrativnog uputstva je primjena nastavnog Plana i programa za osmi razred, kao rezultat prestrukturiranja u osnovnom obrazovanju.

lan 2.
Plan i program

Nastavni plan i program za osmi razred priložen je ovom Administrativnom uputstvu.

lan 3.
Primjena

- 3.1. Nastavni plan i program za osmi razred primjenjuje se od školske 2005/2006. godine.
- 3.2. Primjenom Plana i programa za osmi razred stupaju van snage dosadašnji planovi i programi za osmi razred osnovne škole.

lan 4.
Stupanje na snagu

Ovo Uputstvo stupa na snagu potpisom Ministra.

Agim Veliu, Ministar

SADRŽAJ

Administrativno uputstvo, **3**

UPUTSTVA ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA, **7**

I Uvod, **7**

II Ciljevi, **8**

III Vrednovanje, **8**

IV Metodološka uputstva, **12**

V Izvori i nastavna sredstva, **12**

VI Nastavni plan predmeta, **13**

VII Izborna nastava, **14**

BOSANSKI JEZIK, **19**

STRANI JEZICI

ENGLESKI JEZIK, **43**

FRANCUSKI JEZIK, **65**

NJEMA KI JEZIK, **81**

MATEMATIKA, **113**

BIOLOGIJA, **125**

FIZIKA, **139**

HEMIJA, 153

HISTORIJA, 167

GEOGRAFIJA, 193

GRAĐANSKO VASPITANJE, 225

UMJETNOSTI

MUZIČKO VASPITANJE, 237

LIKOVNA UMJETNOST, 251

TEHNOLOGIJA, 267

TJELESNI I SPORTSKI ODGOJ, 273

UPUTSTVA ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA

I UVOD

Obrazovanje predstavlja vodeće područje djelovanja društvenog, političkog i ekonomskog razvoja Kosova.

Viziju za stvaranje jedne savremene škole po najvišim međunarodnim standardima započetu poslije završetka rata, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) realizuje preduzimajući i svestrane i praktične korake na svim poljima djelatnosti.

Na ovom putu od historijskog značaja za razvijanje i napredovanje kosovskog društva, MONT teži ka promjeni gledišta u procesu razvijanja ličnosti sa jasnom vizijom za njenu budućnost i mjesto.

Ovo stvara potrebne predušlove za integraciju pojedinaca i kosovskog društva u političkim kretanjima, ekonomskom, intelektualnom, naučnom i tehnološkom razvoju, kao i socijalno-kulturnom razvoju razvijenih evropskih i svjetskih zemalja.

Razvoj predmetnog Plana i programa zasniva se na osnovi temeljne naučne procedure, kako po obliku metodološkog pristupa, organizaciji i razvijanju predmetnog sadržaja, tako i po izlaganju rezultata znanja, nastavnih sredstava, tehnike i instrumenata ocjenjivanja.

Profesionalne radne grupe za izradu nastavnih planova i programa bile su stalno u toku sa najnovijim razvojem u obrazovanju i u konsultaciji sa međunarodnim ekspertima. U ovom procesu razvoja planova i programa, koji počinje na dugoročnoj strategiji MONT-a, znatan doprinos dali su UNICEF, vlade i agencije nekoliko zemalja.

Posebna pažnja posvećena je njegovanju pozitivnog stava prema učenju, stimulaciji učenika da se angažuju opravdanim načinom u ispuštanju školskih zahtjeva, razvoju vještina iz svakodnevnog života, uvijek imajući u vidu karakteristike fizičkog i psihičkog razvoja ovog uzrasta.

Realizacija ciljeva plana i programa zavisiće od posvećenog rada nastavnika, kojima je ovaj plan i program namijenjen. Da bismo olakšali primjenu ovog Nastavnog plana i programa, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije organizovaće predavanja s vremena na vrijeme sa

nastavnicima koji će biti vođeni od eksperata odgovarajućih oblasti sa dodatnim uputstvima ovoga Plana i programa.

II CILJEVI

Nastavni plan i program za osmi razred ima za cilj da učenicima:

- obezbijedi odgovarajuće uslove za intelektualni, estetski, fizički, društveni, moralni i duhovni razvoj učenika;
- osigura orijentaciju i pomogne u realizaciji njihovih ličnih interesa za ostvarivanje želja preko učenja;
- napravi konsolidaciju znanja, uzdizanja, orijentisanja obdarenosti i sposobnosti za izgradnju svoje budućnosti;
- omogući upotrebu mnogih izvora radi obezbjeđivanje podataka i njihovu u razvoju kritičkog stava prema informacijama i činjenicama koje im se nude;
- omogući avanjanje, na nezavisan način, preuzimanje inicijative i djelatnosti, uvijek imajući u vidu osnovna pravila ponašanja u grupi, u zavisnosti od raznih vrsta djelatnosti koje izvode.

Radne grupe za izradu planova i programa, u skladu sa sadržajem, izabrale su opšte objektivne i specifične zadatke za ostvarivanje navedenih ciljeva kojima su jasno određeni očekivani rezultati na kraju osmog razreda.

III VREDNOVANJE

Vrednovanje (ocjenjivanje) je proces posmatranja, sistematskog prikupljanja, analize i interpretacije informacija u cilju određivanja stepena do kojeg je učenik savladao nastavne ciljeve. Ono treba da se oslanja na očekivanim rezultatima određenog nastavnog programa i određenog nivoa.

Ovaj proces se zasniva na osnovu na čemu kao što su:

- određivanje cilja i prednosti procesa vrednovanja / ocjenjivanja;
- korišćenje odgovarajućih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem na način kako bi se mjerilo ono što se teži mjeriti;
- obezbjeđenje kvalitetnih informacija o postignutim rezultatima učenika putem kontinuiranog mjerenja i vrednovanja;
- mjerenje i vrednovanje treba da su uravnoteženi, na način da se obuhvati cjelokupni programski sadržaj predmeta;

- održivo vrednovanje podataka da je stepen postignu a u enika ta an;
- primjena tehnike vrednovanja sa kojima jasno razlikujemo postignu e u enika.

III 1. Instrumenti vrednovanja

Predmetni nastavnici i škole treba da biraju i primjenjuju dovoljan broj instrumeneta i sredstava za mjerenje i vrednovanje, kao što su:

- posmatranje;
- upitnik (samovrednovanje);
- pismeni izvještaj o jednom prakti nom radu ili istraživanju;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;
- kontrolni listi i (koriste se za manevarske vještine snalažljivosti);
- dosije ili portfolio (samovrednovanje);
- test na bazi kriterijuma i ciljeva;
- test dostignu a sa injen na osnovu pitanja (zahtjeva):
 - odgovor sa više alternativa,
 - kratki i otvoreni odgovor,
 - izabrani otvoreni odgovor, i dr.

i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

Svaka škola postavlja standarde ili kriterijume na osnovu kojih se utvr uje stepen dostignu a na kraju nastavnog procesa za osmi razred.

III 2. Stepen usvojenosti gradiva

Na kraju nastavne godine svaki u enik treba da dostigne odre eni (potrebni) stepen usvojenosti nastavnog gradiva:

- **Odli an** (stepen najviše usvojenosti);
- **Vrlo dobar** (stepen više usvojenosti);
- **Dobar** (stepen srednje usvojenosti);
- **Dovoljan** (stepen dovoljne usvojenosti) i
- **Nedovoljan** (stepen nedovoljne usvojenosti).

Dostignuti stepen usvojenosti nastavnog gradiva direktno zavisi od standarda koji se baziraju na:

Opšti objektivi	Stepen najviše Usvojenosti 90%	Stepen više usvojenosti 80%	Stepen srednje usvojenosti 60%	Stepen dovoljne usvojenosti 40%	Stepen nedovoljne usvojenosti
<i>Poznavanje nastavnog predmeta</i>	Najveće sposobnosti u poznavanju i korištenju znanja predmeta u jednostavnim situacijama.	Više sposobnosti u poznavanju i korištenju znanja predmeta u jednostavnim situacijama.	Srednje sposobnosti u poznavanju i korištenju znanja predmeta u raznim jednostavnim situacijama.	Dovoljne, ograničene sposobnosti u poznavanju i korištenju znanja predmeta u raznim jednostavnim situacijama.	Nedovoljne sposobnosti u poznavanju i korištenju znanja predmeta u raznim jednostavnim situacijama.
<i>Razumijevanje nauke i procesa</i>	Najviše sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasuđivanje.	Više sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasuđivanje.	Srednje sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasuđivanje.	Dovoljne, ograničene sposobnosti razumijevanja zadataka i nauke i procesa.	Nedovoljne sposobnosti razumijevanja zadataka i nauke i procesa.
<i>Kritičko mišljenje</i>	Visoke sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva načela i iskustva.	Sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva načela i iskustva.	Ograničene sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva načela i iskustva.		
<i>Manevarske vještine</i>	Stepen zadovoljavajuć i stepen sposobnosti manevarskih vještina.			Niži stepen usvojenih sposobnosti (nekih) manevarskih vještina.	

IV METODOLOŠKA UPUTSTVA

Izbor nastavnih metoda je u kompetenciji nastavnika nastavnog predmeta.

Izbor se vrši zavisno od potreba i zahtjeva u enika, sadžajnih specifičnosti nastavnih tema, sa didaktičkom osnovom, sa nivoom formiranja u enika, i dr.

Metode i tehnike rada sa uenicima treba kombinovati, da budu što raznovrsnije, kako bi pospješivale dinamiku i razbile monotoniju i motivisale uenika za uenjem.

Metode i tehnike nastave su toliko raznolike, koliko i metode i tehnike uenja. Nastavnik može primijeniti tehnike i različite kombinovane nastavne metode radi postizanja što boljih rezultata u procesu nastave.

Imaju u vidu cilj za što kvalitetnijom nastavom sugerišu se neke tehnike i metode:

- izlaganje i pojašnjenje;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;
- uenje kroz rješavanje problema;
- diskusija (debata);
- rad u grupama;
- predstavljanje i interpretacija;
- tehnike kritičkog mišljenja;
- idejna inspirativnost (brainstorming);
- samostalno istraživanje.

Za određene teme koje karakteriše dovoljan broj informacija može se primijeniti i interaktivna nastava kombinovana sa praktičnim aktivnostima.

Za određene nastavne teme može se koristiti nastava u prirodi, različite studijske ekskurzije, posjete raznim organizacijama i dr.

U svim slučajevima primjene naznačenih nastavnih metoda i tehnika, potrebno je koristiti odgovarajuća didaktička nastavna sredstva i pomagala bez kojih se očekivani rezultati ne mogu ostvariti.

V IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se realizovala efektivna nastava i uenje ovog Nastavnog plana i programa, nastavnici i uenici treba da koriste različite izvore i

sredstva informisanja. Do sada je glavni izvor informisanja bio školski udžbenik određenog predmeta

Pored raznih školskih udžbenika, sugerišemo da se koriste i drugi informativni materijali:

- priručnici, atlasi i brošure;
- novine, stručni i naučni časopisi;
- fotografije, poster, proglašeni, šeme, dijagrami, karte, tabele;
- modeli, crteži, makete;
- fotoslajdovi, filmovi, videokasete;
- računarski programi, internet, CD i dr.

U nadležnosti je nastavnika da, zavisno od datih uslova u kojima škola radi, nalazi izvore informacija i pomoćna nastavna sredstva, vode računa o ravnoteži usmenih, vizuelnih, auditivnih i audiovizuelnih podataka sa posebnim naglaskom na bitne argumente koji utječu na kvalitet učenja.

Ova sloboda izbora nastavnih izvora treba da pripada i učeniku.

VI. NASTAVNI PLAN PREDMETA

Br.	Nastavni predmeti	Nedjeljni fond časova	Godišnji fond časova	Postotak
1.	Bosanski jezik i književnost	5	185	16.67
2.	Engleski jezik	3	111	10.00
3.	Matematika	4	148	13.33
4.	Biologija	2	74	6.67
5.	Hemija	2	74	6.67
6.	Fizika	2	74	6.67
7.	Historija	2	74	6.67

8.	Geografija	2	74	6.33
9.	Gra ansko vaspitanje	1	37	3.33
10.	Muzi ko vaspitanje	1	37	3.33
11.	Likovno vaspitanje	1	37	3.33
12.	Tehnologija	1	37	3.33
13.	Tjelesni odgoj i sport	2	74	6.67
14.	Izborni: Novi predmeti ili kursevi (npr. gra ansko vaspitanje, etika, zdravstveni kursevi, prava i sloboda ovjeka, obrazovanje za preduzetnike, TIK, zaštita životne sredine ili drugo što je privl- a no za u enike i od interesa za zajednicu).	2	74	6,67
	Ukupno	30	1110	100

VII IZBORNA NASTAVA

Naziva se ovako zato što je u enici biraju po želji, prinu enosti, potrebama ili interesima. Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu može se sugerisati od Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije ili na osnovu zahtjeva u enika, roditelja, nastavnika ili drugih zainteresovanih faktora iz zajednice. Na poseban na in, treba da konkurišu nezapošljeni nastavnici sa kompletnim projektom (predmet, kurs ili djelatnost i plan, program, tekst i na in realizacije).

Izborna nastava može se organizovati iz: predmeta ili novih kurseva (npr. gra ansko vaspitanje, etika, kurs iz zdravstva, prava i sloboda

ovjeka, obrazovanje za preduzetnike, tehnologija informisanja i komunikacije, zaštita životne sredine ili bilo šta drugo što je privlačno za učenike i od interesa za sredinu.

Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu treba da traje ne manje od tri mjeseca.

Za predmet, kurs ili djelatnost treba da se izjasne najmanje 15 (petnaest) učenika (ako razred ima više od jednog odjeljenja), a ukoliko razred ima samo jedno odjeljenje, onda je potrebno za predmet, kurs ili djelatnost da se izjasne polovina odjeljenja na način kako bi bilo moguće izvođenje izborne nastave.

Za izbornu nastavu, na osnovu zahtjeva zainteresovanih, odlučuju organi škole u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje prije početka školske godine. Za najavljivanja učenika, roditelja ili drugih zainteresovanih i vrijeme kada će oni ovo obaviti, odlučuju organi škole, ali svakako bitava procedura treba da se završi prije početka školske godine.

Planove i programe za izbornu nastavu izrađuje škola u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje i sa stručnjacima odgovornih oblasti iz zajednice (ako ima takvih).

Izborna nastava, kada se prihvati od stručnih organa škole, ima status redovne nastave, sa jedinom iznimkom da će se izborna nastava vrednovati (ocjenjivati) opisnom ocjenom (ne negativnom).

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

5 asova nedjeljno, 185 asova godišnje

UVOD

U enje maternjeg jezika ima poseban značaj, jer se putem jezika ostvaruju i prenose osnovna značenja i poruke, u njemu je ključno razumijevanje samoga sebe i svijeta. Maternji jezik pruža osnovne mogućnosti međusobnog sporazumijevanja i komunikacije. Zadatak ovog predmeta je da razvija i usavršava govornu kulturu i pismenost, odnosno da osposobljava učenike za jasnost, logičku povezanost i sažetost misli i sadržaja u govoru i pisanju standardnim književnim jezikom i pravopisom.

Bosanski jezik nije samo nastavni predmet, već i nastavni jezik. Stoga, svaki nastavni predmet mora biti dobro i precizno jezikovno oblikovan, jer je u svojoj oblasti suodgovoran za učenikovo jezikovno formiranje. Od znanja bosanskog jezika zavisi i kvalitet znanja u svakoj nastavnoj oblasti.

Nastava maternjeg jezika po važnosti daleko prevazilazi granice samoga predmeta, ali osnovna uloga ostaje - trajno i precizno razvijanje učenikovog ličnog govora i njegova dobra i upotrebljiva primjena.

Jezičke vještine – *slušanje i govor, čitanje i pisanje* – podjednako su značajne. Zato se podrazumijeva da će se one preplitati u nastavnim procesima u kojima je težište na samo jednoj od njih: u enje jedne pomaže razvoj drugih.

Krajnji cilj nastave jezika je opismenjavanje u smislu što boljeg i praktičnijeg stvaralačkog ovladavanja sve četiri aktivnosti, kao i upoznavanja jezičke strukture.

U razvoju jezičke kulture književnost ima ključnu ulogu. Književna djela pokazuju mogućnosti jezika, pružaju uzor i ideje za jezikovnu produkciju i podstiču emocionalni, intelektualni, socijalni i moralni razvoj pojedinca. Kroz nastavu književnosti učenici upoznaju umjetničke tekstove, uključujući se u kulturne, etičke, duhovne i druge funkcije umjetnosti riječi, kao jedne od najuniverzalnijih civilizacijskih tekovina.

Izu avanje bosanskog jezika osposobljava u enike za samoobra-
zovanje, razvijanje stvarla ke mašte i podsticanje za samostalan rad.

CILJEVI

Cilj nastave maternjeg jezika jeste dalji razvoj jezi kih i komuni-
kativnih kompetencija proširivanjem znanja o jeziku, književnosti i
kulturi, kao i podsticanje upotrebe ste enih znanja i umenja za razvijanje
individualnih potencijala, li nog izraza i socijalnih sposobnosti.

OPŠTI CILJEVI

u enik razvija jezi ke sposobnosti da komunicira u naj eš im
formama diskursa društvene zajednice u kojoj se odre eni jezik
govori;

u enik sti e pozitivno mišljenje o ulozi i zna aju bosanskog jezika
kao njegovog maternjeg jezika, ali i saznaje da se na Kosovu
govore i drugi jezici;

u enik podsti e razvoj mišljenja i ovladava sopstvenim misaonim
procesima;

u enik stvara kriti ki stav prema stvarnosti;

u enik bogati maštu i razvija kreativnost li nog izraza;

u enik razvija svijest o sopstvenoj kulturi i tradiciji, kao i o
postojanju drugih kultura prema kojima izražava toleranciju i
poštovanje.

POSEBNI CILJEVI

u enik koristi receptivne jezi ke vještine (slušanje, itanje) u
razli itim komunikativnim situacijama;

u enik koristi vještine jezi ke produkcije (govorenje, pisanje) u
razli itim komunikativnim situacijama;

u enik uo ava, interpretira i produbljuje umjetni ke tekstove;

u enik sti e osnovne jezi ke pojmove kroz re enicu koju raš la-
njuje i razvijaja mogu nost logi kog mišljenja;

- u enik ita i razumije tekstove iz nacionalne i opšte književnosti i kulturne baštine;
- u enik prepoznaje vrijednosti književnih djela i razvija sopstveni itala ki ukus;
- u enik posjeduje funkcionalna znanja o jeziku, jezi koj strukturi, funkcijama i normi;
- u enik piše neliterarne, poluliterarne i literarne tekstove;
- u enik razvija sposobnost gledanja, razumijevanja i vrednovanja drame;
- u enik se upoznaje sa osnovnim pojmovima iz filmske umjetnosti;
- u enik prati i koristi medijske tekstove koji odgovaraju njegovom uzrastu;
- u enik tuma i medijske stavove i zauzima stav o njima.

PLANIRANI SADRŽAJI

Struktura programskih sadržaja

Kategorije	Broj asova	%
JEZIK	65	35.20
KNJIŽEVNOST	65	35.20
KULTURA IZRAŽAVANJA	45	24.30
MEDIJSKA KULTURA	10	5.30
Svega		100

1. JEZIK (oko 65 asova)

1.1. U enici sti u osnovne jezi ke pojmove (prije svega kroz njihovu upotrebu)

- 1.1.1. Analizom re enice na obra enim tekstovima u enici šire znanja o:
- glagolskom i imenskom predikatu;
 - složenom predikatu;

- re enici bez predikata;
- službi li njih i bezli njih glagolskih oblika (li ni vrše, a bezli ni ne vrše **službu predikata**);
- slaganju subjekta sa predikatom.

1.1.2. U enici sti u nova znanja o:

- složenoj re enici;
- vezivanju prostih re enica u složene re enice sa veznicima i bez veznika;
- zavisnom i nezavisnom odnosu me u re enicama;
- vrstama nezavisnih re enica : sastavne, rastavne, zaklju ne, isklju ne i suprotne.

1.1.3. U enici, tako e, sti u nova znanja o:

- zavisnim re enicama i o vrstama zavisnih re enica;
- subjektu i subjekatskim re enicama;
- prediktu i predikatskim re enicama;
- objektu i objekatskim re enicama;
- atributu i atributskim re enicama;
- priloškoj (adverbijalnoj) odredbi vremena - vremenskim re enicama);
- priloškoj odredbi mjesta – mjesnim re enicama;
- priloškoj odredbi na ina – na inskim re enicama;
- priloškoj odredbi namjere – namjernim re enicama;
- priloškoj odredbi uzroka – uzro nim re enicama;
- priloškoj odredbi pogodbe – pogodbenim re enicama;
- priloškoj odredbi dopuštanja – dopusne re enice;
- odnosnim re enicama;
- umetnutim re enicama.

(Prilikom obrade zavisnih re enica uvijek i i od preoblake proširene re enice u složenu).

1.1.4. U enici upoznaju akcenat (naglasak) i vježbaju pravilno akcentovanje u savremenom bosanskom jeziku, a posebno:

- vrste akcenta;
- mjesto naglaska u rije i;
- kvantitet sloga;
- akcenatske (naglasne) cjeline;
- enklitike i proklitike.

1.2 Vježbaju teža mjesta u pravopisu, na primjer:

- pisanje nadimaka uz vlastito ime;
- pisanje vlastitih imena sa opštim značenjem (Drina, drina);
- pisanje titula živih poglavara (Predsjednik, Car, Kralj);
- pisanje naziva gradova (Plava džamija, Stari most);
- pisanje naziva naselja (Baždarana, Ortakol, Tusus);
- upotreba zareza u složenoj rečenici (posebno apostrofirati metnute rečenice i rečenice u inverziji; prethodno obnoviti upotrebu zareza pri nabranjanju, odvajanju s obje strane apozicije i vokativa, kao i umetnute riječi i grupe riječi);
- pravopisni znaci: dvije tačke, tačka zarez, tri tačke, crta, crtica, apostrof, zagrada.

1.3 Učenici upoznaju ulogu i značaj bosanskog jezika i njegovo jezičko okruženje

1.3.1. Učenici upoznaju pisma bosanskog jezika kroz historiju:

- glagoljicu, cirilicu, bosančicu, arabicu i latinicu.

U toku školske godine obavezno uraditi dva zadatka objektivnog tipa iz gramatike i dva pravopisna diktata.

2. KNJIŽEVNOST (oko 65 časova)

2.1. Učenici razvijaju sposobnost čitanja, razumijevanja i vrednovanja umjetničkih tekstova

Prijedlog tekstova za ostvarenje ciljeva:

Safvet-beg Bašagić *Sjaj mjeseca*
Danilo Kiš *Priča o pećurkama*
Mak Dizdarević *Zapis o zemlji*
Dobriša Cesarić *Balada iz predgrađa*
Alija Isaković *Niko i ništa*
Lirska narodna pjesma *Ljubavni rastanak*
Tin Ujević *Dažd*
Narodna epska pjesma *Budalina Tale*
Meša Selimović *Skeleđžija*
Balada *Hasanaginica*

Goranska balada *Jusuf i Džemilja*
 Skender Kulenovi *Nad mrtvom majkom svojom*
 amil Sijari *Koza*
 Anton Pavlovi *ehov Vanjka*
 Hamid Isljami *Lopov i*
 Narodna balada *Smrt Omera i Mejrime*
 Gi de Mopasan *Simonov otac*
 Viljem Šekspir *Romeo i Julija* (odlomak)
 Jaroslav Hašek *Jedna pse a ljubavna pri a*
 Zija Dizdarevi *Prosanjane jeseni*
 Hamzo Humo *Zvuci u srcu*
 Vesna Parun *Pono na ogrlica*
 Ilija Ladin *Rije slavuja*
 Miško Kranjec *Stara jabuka*
 Taha Husein *Knjiga dâna*
 Volt Vitmen *Otvori u ti vrata*
 Narodna pripovijetka *ovjek i žena*
 Vejsel Hamza *Majka*
 Azir Kulji *i Džehenem godine* (odlomak)
 Avdija Avdi *Nostalgija*
 Molier *Uobraženi bolesnik*

2.2. U enici usvajaju i interpretiraju umjetni ke tekstove

2.2.1. Književni rodovi i vrste

2. 2.2. Lirsko djelo

- u enici se upoznaju sa strukturom lirske pjesme;
- uo avaju temu, motive, ideju i osje anja u lirskoj pjesmi;
- odre uju poentu pjesme;
- odre uju ritam i ritmi ke elemente stiha, posebno ostvarivanje ritma zavisno od reda rije i;
- upoznaju osobine pjesni kog jezika (slikovitost, emocionalnost, refleksivnost)
- razlikuju stilska izražajna sredstva: metaforu, alegoriju, asonancu i aliteraciju;
- upoznaju vrste lirskih pjesama: ljjubavna, socijalna, idili na, opisna, rodoljubiva;

Prilikom analize pjesama u enici uo avaju književno-teorijske pojmove i iz prethodnih razreda.

2.2.3. Epsko djelo

- u enici određuju fabulu epskog djela (jednostavnu i složenu);
- razlikuju glavne i sporedne trenutke radnje, hronološki i retrospektivni red kazivanja, oblike kazivanja (pripovijedanje, dijalozi, monolozi, opisi);
- shvataju ulogu opisa i epizoda u zaustavljanju radnje;
- vrše analizu poreteta, karakterizaciju likova, kao i ulogu unutrašnjeg monologa u karakterizaciji lika;
- upoznaju pojam karikiranog lika;
- upoznaju i analiziraju sljedeće vrste epskog djela: pripovijetka, novela, socijalni i historijski roman, putopis;
- razlikuju fantastično, humoristično, ironično i satirično u epskom djelu.

2.2.4. Dramsko djelo

- u enici saznaju glavne faze u razvoju dramske radnje;
- upoznaju kompoziciju drame;
- upoznaju i analiziraju sljedeće dramske vrste: komedija, tragedija, drama u užem smislu;
- razlikuju komično, ironično i satirično u dramskom djelu.

2.3. Lektira

Hamza Humo *Pjesme*

Sent Egziperi *Mali princ*

Ivan Cankar *Crnice iz moje mladosti*

Aleksa Šantić *Pjesme* (izbor)

Alfons Dode *Pisma iz moga mlina*

Miftar Adžemi *Kažuanje* (izbor iz narodne proze Župe)

Iz arapske književnosti *Iz hiljadu i jedne noći* (izbor)

Džems Fenimor Kuper *Posljednji Mohikanac*

Alija Hasagić *Dubovani La arski put*

Ivo Andrić *Aska i vuk, Most na Žepi*

Alija Isaković *Hasanaginica*

Evlija Čelebija *Putopis*

Obraditi osam djela u toku školske godine. U enicima preporučiti da i ostala djela samostalno pročitaju.

3. KULTURA IZRAŽAVANJA (oko 45 časova)

Jezička percepcija

3.1. Slušanje

- razvijanje kulture slušanja;
- slušanje književno-umjetničkih, informativnih i novinskih tekstova.

3.2. Čitanje

- intonacija umjetničkog i neumjetničkog teksta;
- logički i afektivni naglasak;
- pauza, visina, jačina, brzina, boja glasa;
- vježbe u izražajnom čitanju, naglašavanje emocija;
- ostvarivanje intonacije kroz izjavne, upitne, uzvišene rečenice;
- intonacija nabrajanja, umetnutih riječi i rečenica.

Jezička produkcija

3.3. Govor

- privatni i službeni razgovor;
- telefonski razgovor (kultura obraćanja, kultura govora, dužina razgovora, dozvoljeno vrijeme telefonskih poziva);
- priprema dogovora ili doživljaja prema planu (uvod, poletak radnje, zaplet, vrhunac, rasplet);
- uloga dijaloga u pokretanju radnje.

3.4. Pisanje

- pravljenje plana opisa (kao uzorke koristiti opise likova iz određenih književnih tekstova);
- enterijer - opis zatvorenih prostora (npr. opis u ionice, fiskulturne sale, muzeja, galerije i biča u enterijeru);
- eksterijer – opis statičnih i dinamičnih pojava na otvorenom prostoru (npr. moja ulica u ranim zimskim satima, na ulici, na koncertu, fudbalskoj utakmici, na pijaci);
- uoči avangardne karakterističnosti pojedinosti, komične situacije nezgode (poledica, vjetar, sparina);
- izvještavanje – izvještaj sa raznih manifestacija iz školskog, kulturnog, zabavnog, sportskog dogovaranja, kao i značajnih manifestacija u gradu;

- pisanje poslovnih pisama (me uškolsko dopisivanje, pisanje pisama raznim organizacijama).

U toku školske godine uraditi šest pismenih vježbi i analizirati ih na asu.

U toku školske godine uraditi etiri školska pismena zadatka (jedan as za izradu i dva asa za ispravak zadatka).

4. MEDIJSKA KULTURA (oko 10 asova)

4.1. Film

- prostor u filmu;
- vrijeme u filmu (Lumijer);
- vrste filmova.

4.2. Pozorište

- šta se dešava na pozornici i iza nje;
- glumac, gluma, uloga;
- kostimi, scena muzika.

4.3. Televizija

- zabavne, nastavne, nau no-popularne emisije;
- školska televizija;
- televizijske dje ije serije.

4.4. Štampa

- vrste novina (sedmi ne, dnevne);
- asopisi (revije i stru ni asopisi);
- stripovi (tematika).

4.5. Biblioteka

- upotreba abecednog kataloga;
- posjeta gradskoj biblioteci;
- razgovor sa bibliotekarom.

O EKIVANI REZULTATI

Jezi ke	aktivnosti	Po završetku VIII razreda u enik:
Jezi ka repcija	Slušanje	<ul style="list-style-type: none"> • prati i razumije tekstove razli itih vrsta (izlaganja, saopštenja, obavještenja, književne tekstove) na standardnom jeziku, prikupljaju i informacije i bogate irje nik; • razlikuje standardni jezik od nestandardnih varijeteta; • prepoznaje i razumije implicitno u govoru;
	itanje	<ul style="list-style-type: none"> • ita razli ite vrste tekstova u razli ite svrhe (prikupljanje informacija, boga enje znanja i rje nika, razvijanje iskustva i mašte) koriste i odgovaraju e strategije itanja; • koristi podatke iz teksta u procesu zaklju ivanja; • ita i razumije nelinearne elemente teksta (ilustracija, legenda, tabela, dijagram, fusnota); • otkriva zna enja nepoznatih rije i na osnovu konteksta i/ili pomo u rje nika;
Jezi ka produkcija	Govor	<ul style="list-style-type: none"> • jasno izražava misli, ideje, osje anja, stavove i maštu, koriste i strategije za organizaciju govora i prilago avaju i jezi ki izraz temi i komunikativnoj situaciji; • koristi razli ite forme usmenog diskursa – deskripcija, naracija; • napamet govori kra e tekstove (recituje, govori po ulogama);

	Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • umije jasno i koherentno da izrazi misli, ideje, osjećanja, stavove i maštu, koriste različite strategije pisanja; • piše tekstove različitih formi i namjena, poštujući pravopis; • oslanja se na različite izvore informacija, kao i na sopstvena znanja i iskustva prilikom pisanja; • navodi/citira izvore informacija; • pregleda i rediguje sopstveni tekst; • koristi nelinearne elemente teksta (npr. ilustracija, tabela, jednostavan dijagram) da bi tekst učinio jasnijim za čitaoca;
Interakcija		<ul style="list-style-type: none"> • umije da započne, podrži, vodi i okonča razgovor držeci se teme i koristeći jezik kao sredstva primjerena komunikativnoj situaciji; • uvažava sagovornika, prepoznaje, razumije i poštuje specifičnosti drugog i drugih; • daje svoj doprinos u diskusiji iznoseći relevantne argumente; • koristi različite forme pisane komunikacije;
Medijacija		<ul style="list-style-type: none"> • priprema, sažima i rezimira sadržaj interakcije/teksta; • izdvaja ključne riječi iz teksta;
Interpretacija/interakcija sa tekstom		<ul style="list-style-type: none"> • razumije i može da objasni kako se razvijaju radnja, kompozicija i motivi; • razumije figurativnu upotrebu jezika u književnom i neknjiževnom tekstu; • razumije i može da objasni razliku između autora i lika, pjesnika i lirskog subjekta; • prepoznaje različite uglove gledanja, mišljenja i stavove u tekstu; • zauzima stav o tekstu i obrazlaže ga pozivajući se na sam tekst, kao i na druga iskustva i znanja;

Znanja o jeziku		<ul style="list-style-type: none"> • prepoznaje i razlikuje vrste riječi; • prepoznaje i razlikuje tipične rečenice i njihove konstituente; • poznaje tipične morfološke paradigme (flektivne i derivacione); • posjeduje aktivan i pasivan rječnik koji odgovara njegovom uzrastu; • prepoznaje i razlikuje nezavisan i zavisian odnos u rečenici; • prepoznaje i razlikuje vrste nezavisnih i zavisnih rečenica; • zna ulogu i značaj akcenta (naglasaka); • pronalazi i ispravlja pravopisne greške u tekstu (pisanje rečenice, pisanje suglasnika h i j, pravilna upotreba zareza u nezavisnim i zavisnim rečenicama – inverziji i umetnutim rečenicama);
Znanja o književnosti		<ul style="list-style-type: none"> • razlikuje tri osnovna književna roda (lirika, epika, drama); • razlikuje književni rod od književne vrste; • razlikuje osnovne epske vrste (roman, pripovijetka, basna, bajka, epska pjesma), lirске vrste (opisna, misaona, ljubavna, rodoljubiva pjesma, itd.), neke dramske vrste (komedija, drama za djecu, radio-drama, itd.); • razlikuje narodnu (usmenu) i autorsku (pisanu) književnost; • prepoznaje najčešća stilska sredstva;
Medijska pismenost		<ul style="list-style-type: none"> • selektivno koristi medije za informisanje, obrazovanje i zabavu; • izražava i obrazlaže stav o medijskim sadržajima iz domena svog interesovanja; • izražava stavove, ideje, sopstvena iskustva i maštu kroz grupno i samostalno oblikovanje jednostavnijih medijskih tekstova; • razlikuje dokumentarni od igranog filma; • prepoznaje osnovna izražajna sredstva filmske i pozorišne umjetnosti.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Nastava bosanskog jezika i književnosti može se uspješno realizovati upotrebom (primjenom) više nastavnih metoda u procesu obrazovanja. Radna praksa je pokazala da su dobri rezultati i dostignu a postizani primjenom razli itih nastavnih metoda, gdje svaka ima svoju specifi nu funkciju i kreativnu vrijednost.

Tokom nastavnog procesa u enicima treba prezentirati one sadržajne jezi ko-literarne vrijednosti koje e im biti potrebne za dalje nivoe školovanja, za sticanje opšte kulture i znanja u životu.

Kao posebna metodološka aktivnost nastavnika je da u enike moti više da sami rasu uju i donose zaklju ke pri obradi nastavnih jedinica u kontekstu širih programskih sadržaja.

Nastavnik treba da upozna i uvažava pedagoško-psihološke sposobnosti u enika i da u radnom procesu upotrebljava odgovaraju e didakti ko-metodi ke principe. Osobito je zna ajna **didakti ka formula** da je **u enik uvijek u centru obrazovno-radne kreacije**, koju nastavnici i ostali pedagoški radnici uspostavljaju primjenjuju i afirmisane metodološke standarde. Tok jezi ko-literarne didakti ke komunikacije treba da ima metodi ki smjer: **nastavnik – tekst – u enik** ili **u enik – tekst – nastavnik**. U metodi ko-kreativnom kontekstu je i individualna komunikacija: **u enik – tekst**. Tako e je produktivna i posredna i neposredna komunikacija: **izvor, prenosilac, kanal, primalac – cilj**.

Sem opštih metoda, savremena nastava jezika i književnosti ima i svoje posebne metode. Od mnogih metoda koje se mogu primjenjivati u nastavi bosanskog jezika i književnosti, primjenljive su sljede e:

- **metoda itanja i rada na tekstu (tekst metoda);**
- **metoda razgovora (dijaloška);**
- **metoda izlaganja i objašnjavanja (monološka);**
- **metoda prakti nog rada** (metoda nau nog istraživanja: oblast jezika // *dijalektologija, prozodijskih osobina lokalnih govora, sakupljanje raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije – spiker, reporter, urednik, lektor, koreograf, glumac, recitator, organizator kulturnih sve anosti*);
- **metoda interaktivnog u enja** (simultani kompjuterski CD-programi, internet, auditivna i vizuelna tehnologija, film, pozorište);
- **metoda individualnog rada u enika** (u enje, istraživanje, prezentiranje individualne poetsko-jezi ke kreacije);

- **metoda rada u grupama** (u enje, timsko istraživanje, timsko prezentiranje istraživačkih rezultata, kultura diskusije i dijaloga);
- **kombinovana metoda** (itanje teksta, razgovor o tekstu, objašnjenje i pokazivanje).

Resurs nastavnih metoda u savremenim pedagoško-obrazovnim standardima pruža mogućnosti za širi izbor i primjenu novijih i savremenijih metodoloških varijanata. U realizaciji operativnih sadržaja, nastavnici će primjenjivati najproduktivnije metode kojima se stvaraju uslovi za postizanje dostignuća najvišeg stepena.

Oblici (forme) rada

Sem ovdje izloženih metoda, u nastavi bosanskog jezika i književnosti mogu se primjenjivati i razni oblici rada, kao što su:

- **individualni rad u enika** (formiranje navika za samostalni rad);
- **rad u grupama** (timski rad) i saradnja među grupama (rad na široj temi ili književno-jezičkom projektu);
- **rad u parovima i saradnja među parovima (tandem rad);**
- **rad sa svim učenicima** (itanje, slušanje, govor, pisanje);
- **diferencirani rad** (dopunski i dodatni);
- **specijalni rad sa učenicima posebnih potreba** (manja oštećenja vida, sluha, manje govorne smetnje);
- **medijske forme rada** (TV i radio spiker, konferansije, foto-reporter, izvještavač -dopisnik, sportski izvještavač, telefonski razgovor, itanje internet-tekstova);
- **učenje putem raznih igara** (kviz, recitali kao kolektivne igre, vještine glume kroz igru, imitacije i komične scenske sekvence, učenje na izletima – skupljanje bionimske leksike, sportske igre).

Svaka didaktička inovacija i inicijativa u nastavnom procesu su korisne, osvježavajuće i privlačne za učenike, koje nastavnik treba da upućuje na kontinuitet i aktivnosti učionici, školi i van škole – **da itaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku, da opažaju i upoznaju sredinu u kojoj žive, da misle na nezavisano i da argumentovano afirmišu svoja mišljenja.**

Poznati **didaktički principi** moraju biti cilj svakog oblika nastavne prakse i postizanja dostignuća predviđenih ovim Planom i programom.

Radna i nastavna sredstva

Sem tradicionalnih nastavnih izvora (udžbenici iz oblasti jezika i književnosti, djela pisaca koja se obrađuju ili njihovi fragmenti), u nastavi na bosanskom jeziku i književnosti, za uspješnu realizaciju programskih sadržaja, kao nastavno sredstvo primjenjuje se i druga odgovarajuća literatura (eseji, recenzije, bibliografski podaci, razni tipovi rječnika, antologije, razni književno-jezički časopisi, i dr.).

Učenike treba navikavati da se služe odgovarajućim knjigama i literaturom u školskim bibliotekama i knjižnicama, kao i u onim vanškolskim, gdje su im na raspolaganju razna literarno-jezička sredstva.

Kompjuteri, komunikatori (direktna veza učenik – učitelj), specijalni elektronski komunikativni uređaji, elektronske učionice, inovativna kombinacija grafoskopa i respondera, kao i sva druga (savremena) sredstva, kojima škola raspolaže, mogu se koristiti u nastavi bosanskog jezika i književnosti.

U okviru nastave bosanskog jezika i književnosti potrebno je formirati odgovarajuće naučno-literarne sekcije, kao što su: naučno-istraživačka (oblast jezika, oblast usmene književnosti i drugih oblika književno-jezičkog folklora), literarna, dramska, recitatorska, novinarska, i sl.). Rad u ovim sekcijama učenicima pruža mogućnost da se koriste odgovarajućim sredstvima i da produbljuju i proširuju svoja znanja i vještine koje žele da ostvaruju u daljem životu (bavljenje glumom, režijom, žurnalistikom, medijskom komunikacijom, naučno-istraživačkim radom, pjesništvom, prevodilaštvom, menadžmentom u oblasti kulture, filmskom kulturom i tehnologijom).

Lektira, kao nastavno sredstvo, može se realizovati i proširivati na vannastavnom nivou, u okviru literarno-jezičkih i naučno-istraživačkih sekcija relevantnih za kvalitetno i kompletno izučavanje jezika i književnosti. Knjiga, kao lektira i pomoćna literatura, primarno je nastavno sredstvo.

Preporučuje se da nastavnik upotrebljava više dinamičkih sredstava koja omogućavaju razumijevanje i usvajanje nastavnih sadržaja.

Orijentacija za samostalni rad

Kroz sve oblike nastave učenike treba usmjeravati i osposobljavati za samostalan rad, koji se može odvijati u svim formama izučavanja nastave jezika i književnosti, primjenom različitih nastavnih metoda i upotrebom relevantnih nastavnih sredstava.

Samostalni rad u enika može se izvoditi u grupama, u parovima i individualno. Nastavnik će upotrijebiti onaj oblik koji je najproduktivniji u realizaciji određene nastavne jedinice. Razvijanje stalnih navika za temeljit samostalan rad jedan je od glavnih ciljeva obrazovno-vaspitnog procesa nastave bosanskog jezika i književnosti – za profesionalnu orijentaciju u enika, za razvijanje njihove imaginacije i radne kreativnosti, za razvijanje sposobnosti za planiranje i organizaciju rada, za uspješno rješavanje radnih zadataka, za razvijanje etičkih vrijednosti za samovrednovanje, kao i za sticanje kreativne radne sociokulture i postizanje dostignutog i najvišeg stepena usvojenosti.

Nastavnik bosanskog jezika i književnosti, u okvirima realizacije nastavnih sadržaja, spontano i sukcesivno ostvaruje dinamičke standarde za samostalan rad u enika.

Usmjeravanje u enika za samostalan rad doprinosi razvoju svestrane učenikovih ličnosti.

VREDNOVANJE REZULTATA

Ciljevi vrednovanja

Vrednovanje napredovanja u enika u sticanju znanja važan je dio nastave bosanskog jezika i književnosti. Vrednovanje stepena uspjeha u enika podstiče njihovu kreativnost u procesu obrazovanja i afirmiše njihove etičke inicijative.

Pravilno vrednovanje uspjeha u enika u funkciji je dobre nastave i afirmacije demokratskih principa. Ono ima za cilj da kod učenika razvija smisao i volju za samoradnju i napredovanje, za proširivanje znanja i sticanje trajnih radnih navika u daljem procesu obrazovanja.

Takođe, cilj vrednovanja je u funkciji nastavnikovih saznanja o stepenu uspjeha u enika (koliko su učenici razumjeli i usvojili nastavne sadržaje, koliko su osposobljeni da u praksi primjenjuju stečena znanja, do kojeg stepena su formirali kritičko-kreativno mišljenje i misaone sposobnosti).

Cilj vrednovanja je i dijagnostifikacija stepena napredovanja u enika, preporuka nastavnicima da pravilno planiraju programske sadržaje, motivisanost učenika za kreativnu strategiju učenja i postizanje standarda dostignutog.

Vrste vrednovanja

Test u enikovih sposobnosti – na početku školske godine;

Klasifikaciono vrednovanje (putem upitnika, kontrolnih listića, dosijea, pisanih izvještaja i drugih instrumenata vrednovanja);

Dijagnostičko vrednovanje – identifikacija poteškoća sa kojima se suočavaju učenici i nastavnikovo posredovanje u njihovom prevazilaženju;

Vrednovanje (test) na bazi kriterijuma i ciljeva;

Spoljašnje vrednovanje – identifikacija pozitivnih i (ili) negativnih strana učenika, vrednovanje stepena znanja i napredovanja učenika;

Formalno vrednovanje – omogućava učenicima da sami identifikuju svoje pozitivne i negativne strane, kao i da se angažuju u popravljavanju eventualnih negativnih strana;

Vrednovanje pismenosti učenika – na bazi pisanih i domaćih zadataka;

Vrednovanje usmeno-književne recepcije – slušanje, čitanje;

Praktično vrednovanje – na primjeru praktičnog rada, realizacije projekta, istraživanja na terenu;

Vrednovanje medijske informisanosti i stručnosti recepcije informacija i sadržaja medijske kulture.

Kriteriji vrednovanja

U toku vrednovanja nastavnik treba da ima u vidu sadržaje programa i dostignuća predviđena programom.

Za pravilno i uspješno vrednovanje učeničkih dostignuća potrebni su stručnost nastavnika, radna inicijativa, etičnost, instrumenti vrednovanja.

Osnovni elementi vrednovanja su:

- stepen shvatanja nastavnih sadržaja od strane učenika;
- stepen posjedovanja radnih vještina učenika tokom edukativnog procesa;
- stepen socijalne i etičke kulture učenika;
- stepen razvijenosti učenikovih sposobnosti;
- interesovanje učenika za sticanje znanja i za njihovo proširivanje;
- interesovanje učenika za samostalan rad;
- fleksibilno praćenje relevantne literature;
- ispoljavanje naučnih i literarno-jezičkih kreacija;

- individualna radna kultura u enika;
- stepen usvojenosti nastavnih sadržaja.

U enikova li nost i njegovo znanje uvijek su **u centru ciljeva** obrazovnih (edukativnih) dostignu a.

Ono što u enik ne može da savlada ili ne razumije, nastavnik treba da mu pomogne i da mu omogu i da probleme, koji eventualno mogu da nastanu, samoinicijativno rješava.

Instrumenti vrednovanja

Pri svakom vrednovanju, nastavnici i škola koriste se različitim sredstvima i instrumentima vrednovanja. Za pravilno i uspješno vrednovanje nastavnici treba da izaberu i primjenjuju odgovaraju e instrumente i sredstva mjerenja, kao što su:

- kontinuirano posmatranje (pra enje) rada u enika;
- forme pismenog i usmenog izražavanja u enika;
- samovrednovanje u enika na primjerima (ili projektima) samostalnog rada;
- upitnici i kontrolni listi i;
- radni dosije o stepenima usvojenosti nastavnih sadržaja;
- testovi dostignu a na bazi alternativnih pitanja i odgovora (odgovori sa više alternacija);
- finalni instrument na kraju nastavnog procesa kojim se utvr uju standardi i kriteriji stepena dostignu a.

Stepeni usvojenosti nastavnih sadržaja

Na kraju nastavnog procesa (školske godine), dostignu a svakog u enika treba da budu vrednovana (izmjerena) utvr enim stepenom usvojenosti nastavnih sadržaja, i to:

- **odli an** (stepen najviše usvojenosti – 90%);
- **vrlo dobar** (stepen više usvojenosti – 80%);
- **doobar** (stepen srednje usvojenosti – 60%);
- **dovoljan** (stepen dovoljne usvojenosti – 40%);
- **nedovoljan** (stepen nedovoljne usvojenosti).

Oblici testiranja

Za svoja dostignuća u nastavnom procesu (za svoj uspjeh – znanje) učenik treba da dobije realnu ocjenu – da bude svestrano ocijenjen. Nastavnik treba da objektivno verifikuje učenikovo znanje, primjenjujući i sve oblike vrednovanja (ocjenjivanja), a u ovom kontekstu i odgovarajuće oblike testova, kao što su:

- testovi sa alternativnim odgovorima;
- testovi sa kombinacijama (alternativna pitanja i odgovori);
- testovi sa više alternativa;
- testovi sa kratkim odgovorima i dopunama;
- testovi tipa **key words** (određivanje ključnih riječi i teksta);
- testovi tipa **summary** (pisanje sažetka nekog teksta ili djela).

ME UPREDMETNI I ME UPROGRAMSKI PRISTUPI

Nastavni sadržaji predmeta Bosanski jezik i književnost za VIII razred, kao u prethodnim razredima, povezuje se sa programskim sadržajima drugih predmeta, prvenstveno sa onima koji su mu srodni po tematici i ciljevima (vrste umjetnosti, društvene nauke, oblici medijske kulture i informatike, kao i sve druge naučne oblasti kojima je jezik izražajno sredstvo).

Ova korelacija je od osobitog značaja za aspekt produbljivanja i proširivanja učenikovih znanja sticanih na časovima jezika i književnosti i u nastavnim procesima tokom života. Osobito su ove korelacije značajne za usavršavanje **vještina i tipova čitanja i govorenja** (izražajno čitanje, čitanje umjetničkih tekstova, vidovi govora i govorni tempo), zatim za **afirmaciju kulture pisanja i slušanja**, kao i za druge oblike pisane, govorne i tehnološke (informatičke) komunikacije.

Me upredmetne i me uprogramske veze mogu biti uspostavljene između nastavnih sadržaja predmeta Bosanski jezik i književnost i nastavnih sadržaja sljedećih predmeta:

- **Historija** (sadržaji o jeziku – njegovom porijeklu i rasprostranjenosti, historijsko-dijalektološke mape, govorne izoglose i aree, pojava književnih pravaca stilističko-strukturalnih metoda u kontekstu društveno-historijskih zbivanja, slike i tematika društvenih odnosa u umjetničkom djelu, historičnost likova, **književnost kao umjetnička historija društva**);

- **Geografija** (geografsko-dijalektološke karte, izoglose u kontekstu geografske mape, društvena sredina u umjetni kom djelu i geografski prostor, geografska regija kao objekat u književnom djelu);
- **Umjetnost** (slikarstvo, vajarstvo, muzika – odnosi izme u umjetni kog stvaranja sredstvima jezika, boje, zvuka, gra evinskog materijala, alternativna umjetni ka sredstva izražavanja, pojava i sinkreti nost umjetni kih pravaca, analoške komponente u društveno-historijskim slikama umjetni kih djela, umjetni ka terminologija u pristupu i analizi svakog umjetni kog djela, funkcije umjetni kih djela);
- **Ostali predmeti** (korelativni odnosi mogu i su i sa ostalim predmetima i njihovim nastavnim sadržajima – u realizaciji i primjeni jezi kih normi i pravopisa, u semiotici jezi kih dinstinkcija, u kulturi **itanja, govorenja, pisanja i slušanja**);
- **Korelativni odnosi** se uspostavljaju izme u jezika i književnosti i sredstava medijske kulture (televizija, radio, internet, pozorište, film, medijska periodika);
- **Nastavnici jezika i književnosti** i nastavnici drugih predmeta treba da uspostavljaju korelaciju me u nastavnim sadržajima koji su predvi eni operativnim ciljevima, kao i sve druge oblike me uprgramske saradnje tokom cijele školske godine.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Udžbenici i druga u ila predvi ena su da bi olakšali proces nastave i u enja. Tradicionalno, udžbenici su smatrani najvažnijim sredstvom za u enje. U praksi udžbenike treba koristiti za:

- pružanje podrške u enicima za vrijednim i ta nim informacijama;
- bu enje radoznalosti i podsticanje motivacije;
- obezbje enje materijala za samostalan rad u enika;
- stimulisanje inicijative u enika i obezbje ivanje “hrane za nove ideje”;
- obezbje enje vježbi i aktivnosti primjene ste enih znanja i vještina;

- pomoć učenicima da stvore predstavu o informacijama i da ih organizuju na sistematski način
- obezbjeđuje aktivnosti interdisciplinarnog i mekurikularnog karaktera.

Učenike treba upućivati i na druge izvore znanja. Preporučiti im da iz biblioteke koriste **Pravopis bosanskoga jezika** Senahida Halilovića. Obavezno preporučiti antologiju bošnjačke poezije **“Bijel behar”** Alije Džogovića, kao i knjige narodnih pjesama i pripovijedaka – **Goranske narodne pesme** Haruna Hasanija, **Goranski narodni pesni** i **Iz goranske narodne proze** Nazifa Dokljea, **Poanje, Kažuanje** Miftara Adžemija, **Može li biti što bit' ne može** Huseina Bašića idr. Učenicima preporučiti da se pretplate na dječiji list **“ ulistan ”**. Oni učenici koji imaju pristup internetu upućivati na nove izvore znanja iz oblasti bosanskog jezika i književnosti.

ENGLISH LANGUAGE

3 hours per week, 111 in total

INTRODUCTION

Learning is a complex process of discovery, collaboration, and inquiry facilitated by language. Composed of interrelated and rule governed symbol systems, language is a social and uniquely human way of representing, exploring, and communicating meaning. Language is an essential tool for forming interpersonal relationship, understanding social situations, extending experiences, and reflecting on thought and action. Language is the principal instrument of thought and the primary basis of all communication.

PHILOSOPHY

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. Interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

AIMS

Following the long-term aims of the English Language Curriculum, in order to communicate effectively and increase their cultural understanding, in grade eight learners should be enabled to:

- Foster positive attitude and appreciation of the value of language;
- Develop the four language skills;
- Gain self-confidence in interaction with peers, teachers, and other English speakers;
- Develop their language learning skills in order to learn independently;
- Combine the study of English with the study of other subjects;
- Gain pleasure from learning a language spoken by representatives of diverse cultural background.

THE SCOPE OF GRADE EIGHT ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

<p>COMMUNICATION Enable learners to further develop and deepen their language skills and use the language with more confidence both with native and non-native speakers of English.</p>		
<p>Listening General objective: Enable learners to understand spoken English in a variety of personal and social contexts (opinions, feelings, school and environment)</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begin to develop strategies for good listening; • Listen for understanding the main ideas; • Listen for details of a message; • Listen to familiar stories told or read and identify elements of a story following direct instruction; • Listen and take notes to understand and remember ideas and information; • Listen to some TV news; • Begin to identify purpose for listening; • Listen for understanding the main ideas of an oral presentation following direct instruction; • Listen to others and stay on topic in group discussions; • Listen to discussions and ask questions to clarify meaning; 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and follow instruction; • Listen and fill in the gaps/charts • Put events in order; • Listen to a tape conversation/teacher and answer/tick; • Interview; • Matching description; • Dictation; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen and demonstrate understanding by following directions and instructions; • Respond to questions and statements; • Understand the main ideas and some details of an oral text in English and respond orally or in writing; • Listen and respond to messages spoken in English at a normal or slower than normal speed; • Listen and demonstrate understanding of oral presentation, stories, and/or familiar texts by responding to simple questions and statements;

Speaking General objective: Enable learners to speak more fluently in a variety of situations and for different purposes.		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Describe themselves, classroom, home, friends, an important event (holiday, trip, party); • Deliver brief presentations on familiar topics using appropriate grade level vocabulary with few errors; • Engage in a conversation in English in a limited number of everyday situations; • Retell familiar stories and short conversations by using appropriate gestures, simple words, phrases, expressions, and illustrative objects with modelling and prompting; • Talk about characters and situations in stories, and relate them to personal experience, with some assistance; • Express agreements and/or disagreements (such as in debates) on familiar topics; • Understand and use some key subject-specific vocabulary in classroom discussions; • Begin to use evidence to support opinions; 	<ul style="list-style-type: none"> • Role play (interview) • Debate (guided discussion) • Matching activities; • Oral presentation; • Information gaps; • Storytelling; • Guessing games; • Giving opinions; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Speak at an acceptable speed, despite inevitable hesitations and construction or pronunciation errors; • Use simple sentences and phrases to tell stories, recount events, provide directions or instructions, and give opinions; • Respond to questions from teachers and peers; • Participate in conversations on familiar topics in some social situations; • Compensate for communication difficulties (for e.g., with gestures) • Present information to their peers in a fairly organised form;

<p>Reading General objective: Enable learners to read and understand a variety of written texts in order to increase their independence and fluency.</p>		
<p>Specific objectives:</p> <p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read a variety of short written texts (e.g. stories, poems, biographies) for different purposes; • Read and express fairly clear responses to written texts, relating the ideas in them (thoughts, feelings, experiences) to their own knowledge and experience; • Read (skim) text with familiar vocabulary or content to get a general idea of the topic; • Read (scan) text with familiar vocabulary or content for specific information; • Increase awareness related to reading strategies in order to understand a piece of writing (e.g., look at the cover, title, pictures, scan the table of contents/ ask questions) • Begin to identify and interpret some elements of fiction and non-fiction (e.g., plot, main ideas, characters and setting); • Read independently (e.g. emails, short articles/stories), using a variety of reading strategies; • Use age-appropriate mono and bilingual dictionaries, to determine the meaning of 	<p>Suggested language activities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read and retell; • Jigsaw reading; • Matching activities (headings, key words etc); • Scanning (for specific information); • Skimming (for a gist); • Preview pictures; • Do it yourself questions; • Read the clues and write words/sentences; • Do the crossword; • Label the paragraphs; • WH-questions; 	<p>Attainment targets</p> <p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify a purpose for reading; • Recall and retell important information from the text containing familiar vocabulary; • Read familiar texts at a normal speed with few errors; • Relate reading to personal experience; • Reared to clarify meaning; • Make connections between previous experiences and reading materials; • Read for pleasure, with teacher guidance/support;

<p>unknown words;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interact with text before, during, and after reading to formulate questions that a text might answer with frequent instructional support (e.g., What will happen in this story?, Who might this be?, Where do you think this happens?) • Understand main ideas from instructions and signs in environment - such as advertisements, posters, transport schedules, signs, invitations; 		
<p>Writing General objective: Enable learners to write with increasing effectiveness for a variety of audiences and purposes.</p>		
<p>Specific objectives:</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use capitalisation, punctuation and underlining appropriately; • Spell many high frequency words correctly; • Use some elements of the writing process, with teacher guidance, with an emphasis on prewriting activities; • Organise prior knowledge and new ideas/information to write; • Begin to compose a paragraph with supporting details; • Write a simple description of an event, trip, feelings, personal experience with some accuracy; 	<ul style="list-style-type: none"> • Put the word/sentences in a correct order; • Correct mistakes (spelling, capitalisation and punctuation); • Use cues to write sentences; • Complete a form/chart; • Replace the underlined words; • Write letters, emails and SMS; • Write a story ending; • Write a story summary; • Write personal narratives; • Respond to verbal, written or 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use a variety of sources (e.g. dictionary, word list, computer) to check the spelling of words; • Write simple letters, emails; • Take simple notes; • Write different sentence types (statements, exclamations, questions, commands) and use basic conventions of standard English with some accuracy in written work; • Use models to compose independently;

<ul style="list-style-type: none"> • Write letters and emails to pen friends; • Produce various forms of writing in small groups with some assistance; • Produce formal and informal writing that has appropriate grade spelling accuracy, using prompts; • Write notes, short dialogues, narratives, and letters, with teacher guidance; 	<p>picture cues;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Write short dialogues; 	
<p>UNDERSTANDING AND USING ENGLISH Enhance learners' ability to use their meta-cognitive skills.</p>		
<p>Spelling and Sound System General objective: Enable learners to use correctly and reinforce the sound / spelling system relationship as they apply to the phonological system of English</p>		
<p>Specific Objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use the meaning and function of words, and some generalisation about spelling to spell with some accuracy; • Stress and spell correctly previously studied words; • Use age appropriate dictionaries to find the correct spelling; • Study commonly misspelled words; • Distinguish long and short vowels sounds in most frequently used words; 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities (words with definition/objects/ pictures) • Find the word(Word snake); • Hangman; • Complete the conversation; • Discuss in a group/pair; • Write the words in an alphabetical order/right column; • Listen and repeat; • Dictation; • Words that rhyme; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use the knowledge of word structure and meaning to spell words correctly; • Identify the word order in a sentence; • Correct the text by using capitalisation and punctuation; • Recognise and use appropriately stress and intonation patterns; • Check their writing for spelling

<ul style="list-style-type: none"> • Recognise most beginning consonant letter sound associations in two or more syllable words; • Distinguish the change of intonation in affirmative, interrogative and exclamatory sentences; • Use the customary stress and intonation patterns of English speech to emphasise meaning or to express feelings (e.g., add emphasis to certain words; use intonation to express surprise); • Begin to distinguish the number of syllables in familiar words; 		<p>and punctuation;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use abbreviations to spell frequently used words (e.g., Mister/Mr);
<p>Vocabulary General objective: Enable learners to expand their vocabulary by using vocabulary building strategies.</p>		
<p>Specific Objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use vocabulary more firmly to maintain conversations; • Participate with more confidence in class discussions; • Record vocabulary systematically and meaningfully; • Choose the more appropriate words for their purpose (e.g. express feelings); 	<ul style="list-style-type: none"> • Circle the correct answer • Jumbled words • Matching the opposites • Do the crosswords • Find the words in the word square • Circle the odd one out • Look at the picture and complete the story • Match the words with definitions; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use standard English to spell correctly the vocabulary appropriate for the grade-level; • Deliver presentations using new vocabulary; • Take notes in some detail on a variety of familiar topics; • Identify familiar vocabulary in

<ul style="list-style-type: none"> • Determine the meaning of unfamiliar words, using pictures and illustration; • Use dictionaries to clarify word meanings (e.g., pictorial, bilingual and monolingual learner dictionaries); • Use context and familiar vocabulary in texts to infer the meaning of new words; • Routinely introduce new words from their reading into their writing; 	<ul style="list-style-type: none"> • Word snake; • Brainstorming and categorising; 	<p>oral, print and other media texts;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use bilingual and monolingual dictionaries with occasional assistance; • Use some vocabulary learned in other subject areas in simple contexts;
<p>Language structure General objective: Enable learners to understand how the language is ordered and organised into sentences.</p>		
<p>Specific Objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognise and use grade appropriate language structures; • Use appropriate words and structures in discussions or classroom presentations; • Show some confidence in using and observing common structure rules such as subject-verb agreement, noun-pronoun agreement, and consistency of verb tense; • Demonstrate some control over a more complex sentence structure; • Speak in English using consistent(familiar) forms and sounds and intonation, with few 	<ul style="list-style-type: none"> • Put the words/sentences in order; • Use cues to write sentences; • Write the words into the right column (group); • Ask and answer questions; • Find the opposites; • Discussion (debates); • Soliciting information; • Fill in the gaps; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use newly acquired structures in conversations, narrations and presentations. • Express with some confidence present, past and future actions and events; • Apply knowledge of language structure conventions; • Use linking words to maintain conversation and compile a meaningful written text; • Communicate using accepted

errors; • Begin to identify similarities and differences in word order of English and the mother tongue;		word order, common tenses, and other features of English with some errors;
Discourse General objective: Enable learners to demonstrate comprehension in a variety of formal and informal situation in both written and spoken language on a variety of topics.		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate understanding over the use of formal and informal English; • Respond with more confidence in group discussion; • Use a variety of sentence patterns to express emotions, ideas, elaborate and negotiate meaning; • Demonstrate an awareness that gestures are important part of communication and that gestures differ among cultures/languages; • Use levels of language appropriate to their purpose (e.g., informal language to write a letter to a friend and formal language to invite a guest speaker to the school); • Work out possible solutions to a problem related to a personal need; • Use new vocabulary to carry on discourse in social conversations with some difficulties; 	<ul style="list-style-type: none"> • Group discussion; • Dialogue practice; • Role play; • Interviews and reports; • Describe daily routines; • Guessing activities; • Do the quiz; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate understanding of differences between formal and informal language; • Use appropriate gestures to convey meaning; • Use standard English in a variety of familiar situations; • Identify how talk is influenced by the purpose and audience; • Initiate, maintain and end conversation with some hesitance; • Use signal words and context clues to take turns in conversations and classroom discussions;

<p>Making Connections Enable learners to begin making connection within and between other learning areas through English.</p>		
<p>Transfer of skills and content General objective: Enable learners to transfer skills and content learned in English in order to better understand mother tongue.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rely on the mother tongue and culture to think, process and communicate new experiences; • Gain a deeper understanding of language and how to use it; • Be aware that not all words can be translated on a one-to-one correspondence; • Identify the differences and similarities between English and mother tongue; • Become aware that languages use different idiomatic expressions in order to convey the same idea(familiar topics); • Identify similarities and differences between the sound and writing system of target language and the mother tongue; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read labels and ads in English and translate them into the mother tongue; • Read a folk tale/story in mother tongue and translate it into English and vice versa; • Group discussion; • Role play; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Translate simple texts in familiar context; • Summarise main points of a folk tale in English/the mother tongue;

<p>Subject matter connections General Objective: Enable learners to make subject matter connections in order to reinforce content and skills of other areas of learning.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand basic concepts learned in other subject areas such as, maths, science, history, geography and so on; • Begin to develop understanding of fine arts, music, and sport; • Compare geographical conditions and climate in different countries; • Participate in some school and community activities/competitions; • Communicate with some accuracy information about past and current events in the world; 	<ul style="list-style-type: none"> • Look at the pictures and complete; • Label the picture/paragraph; • Listen and tick; • Time table; • Bingo (number game); • Role-play; • Quizzes; • Group projects; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use , in simple contexts, some key vocabulary learned in other subject areas(e.g., explain how to solve a mathematics problem); • Introduce vocabulary from other subject areas into their writing; • Talk about historical events and people; • Make attempts to discuss topics of mutual interest(such as sports, music, science, art and so on);
<p>English in the World Learners should be given opportunities to demonstrate understanding for cultural similarities and differences in order to develop respect and tolerance for cultures other than their own.</p>		
<p>Comparison of language and cultures General objective: Enable learners to develop insight into the nature of English language and culture by comparing their own language and culture with another.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Relate information about culture, manifestations and holidays with more 	<ul style="list-style-type: none"> • Write or speak about clothes (national and modern); • Write or speak about holidays 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present information about target language and culture to others;

<p>confidence;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize cultural patterns and traditions of other cultures; • Deepen their understanding of the customs of their country and compare it with different countries; • Explore the relationship of perspectives and practices in target culture and compare and contrast with their own; • Understand, compare and contrast appropriate behaviour norms; • Observe and imitate appropriate patterns of behaviour such as greetings, sport activities; • Identify some historical and contemporary influences of other cultures that are significant in their own culture; • Use English both within and beyond the school setting with peers and teachers; • Describe, compare and summarise important aspects of major holidays and traditions in the target cultures; 	<p>(celebrations, weddings);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Family tree; • Exchange letters; • Eating and drinking; • Design puzzles and quizzes; 	<ul style="list-style-type: none"> • Write short paragraphs about events, holidays, art, music, sports from the target cultures; • Talk about their favourites (pop and rock stars, movie stars etc) • Talk about important people, traditional holidays, and historical events of different countries;
<p>Understanding of daily life, tradition and perspectives</p>		
<p>General objective: Enable learners to demonstrate an understanding of cultural differences in order to develop tolerance and respect for cultures other than their own.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Expressing opinions; 	<p>Learners can:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Learn about the customs and traditions of other countries through song, dance and the celebration of festivals; • Compare objects and symbols (such as flags or currency from other cultures) to those found in their own culture; • Identify the relationship between cultures; • Play sports or games from the target culture; • Observe and imitate rules of conduct (such as; arriving on time, keeping promises, listening and being considerate to others); • Use and respond appropriately to common non-verbal signals (e.g., gestures, handshakes, eye contact); • Talk about their free time; • Identify food on a menu of the culture being studied; 	<ul style="list-style-type: none"> • Describe pictures; • Retell stories; • Describe weather conditions; • Role play; • Interview; • WH questions; • Multiple choice; • Discuss in groups/pairs; 	<ul style="list-style-type: none"> • Speak and write about daily routines; • Use polite forms for greetings and leave-takings in formal and informal situations; • Apply the style of speech used in an interview; • Communicate with some accuracy information about various cultures (e.g., forms of addresses, celebrations, greetings, family roles and relationships); • Talk about food, eating habits in other countries;
---	--	---

GRADE EIGHT TOPICAL CONTENT

1. Life at Home

- Meet the family
- Getting to know the neighbours
- Breakfast Time

2. Making friends

- A pen-friend
- Parties
- Friends Club

3. At school

- The ideal school
- Drama group
- My favourite teacher

4. Sports and Pets

- Sports Yesterday and Today
- Who's your favourite sports star?
- Dog is man's best friend

5. Free Time and Hobbies

- Collecting things
- A strange hobby
- At the cinema

6. Jobs

- Who does what?
- An unusual profession
- I would like to become a ...

7. Excursions

- Sightseeing
- Sharing photo-albums
- At the Travel Agency

8. Celebrations

- Festivals
- Valentine's Day
- Special Occasions

9. Going Out

- Where to go?
- At a restaurant
- A day at a countryside

10. Science and Technology

- Tomorrow's world
- Inventions and discoveries
- Computer games

11. Fashion

- Invitation to a Dance
- At a sport shop
- An interview with a famous model

12. Dreams

- I have a dream ...
- Fairy tale
- The millionaire

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade eight Curriculum**, and cover the topical content of **Grade eight syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) and other sources of **intermediate level**. These materials should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to young teenagers.

Although it is estimated that within a school year, approximately 12 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the learner's background knowledge, their interest and motivation. S(he) may make use of supplementary materials as well, either within the amount of time dedicated to English, or within the additional activities planned by the school curriculum (choice subjects, extra-curricular activities and similar).

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The communicative approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, regardless whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they learn by doing, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is of *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential

information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*-either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - Centred Classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The Use of the Mother Tongue in the Classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a

minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, and give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, then we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

At this level of education, learners should be ready not only to notice the regularities in language, but also to make a conscious effort to work out the rules. They should be ready to deal with more complex sentences, including coordinated and subordinated clauses. Therefore, teachers should increase the learners' awareness about their progress in learning, as well as to encourage them to work independently and keep record of their own learning. Teachers should constantly bear in mind the fact that grammar is knowledge in the mind, and not rules in a book.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;

- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been - that is, how much their pupils have changed. This change can be in the amount of English learners know, in the quality of the English they use, and in their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort spent in research;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners, they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Evaluation is seen as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions. Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we learn a lot of extra information, such as: What the learner thinks s/he is learning; what the learner thinks is easy / difficult; what the learner enjoys / hates doing in the class; where the teaching programme and the learner don't meet; where the teaching programme need re-designing.

With evaluation we attempt to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Note to the teachers: For further methodological guidelines concerning the topics discussed above as well as those related to how to teach language skills and vocabulary, how to manage the classroom, and similar topics, see **A Comprehensive Handbook of ELT Methodology** (A Handbook for English Language Teachers).

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

UVOD

Francuski jezik je jedan od najznačajnijih svjetskih jezika i predstavlja jezik od interesa za dalje učenje na Kosovu. Poznat je kao zvanični jezik u OSCE-u kao diplomatski jezik, naučni, kulturni, književni, modni, jezik lijepog ponašanja itd. Kao takav je jezik od interesa za sadašnje i buduće generacije koje će poslije zadnjih promjena na Kosovu imati veće mogućnosti za kontakte sa Evropom, zemljama francuskog govornog područja (frankofonija) i sa cijelim svijetom. U ovakvim slučajevima povećavaju se mogućnosti za dalje studiranje na univerzitetima u Francuskoj ili u drugim zemljama sa francuskim govornim područjem. Na ovaj način, savremeno učenje stranih jezika omogućuje mladima potrebna znanja i sposobnosti za komunikaciju na francuskom jeziku.

Ovaj Program (program francuskog jezika za VIII razred – III godine učenja) je nastavak Programa sedmog razreda i nastaviće da pomaže učenicima u produbljivanju i osnivanju govornog znanja i pisanja savremenog francuskog jezika

CILJEVI

Nastava francuskog jezika u VIII razredu ima sljedeće glavne ciljeve:

1. dalje uvrštavanje jezičke sposobnosti za učenje stranih jezika;
2. obogaćivanje jezičkih kompetencija na odgovarajućem nivou za komunikaciju u svakodnevnom životu i razvijanje sposobnosti za komunikaciju na francuskom jeziku;
3. dalje obogaćivanje kulturne prakse učenika i njegove svjesnosti za poštovanje kulturne različitosti;

4. prihvatanje drugih kultura i razvijanje kritičkih stavova prema njihovim vrijednostima;
5. sveukupno formiranje osobnosti učenika, proširivanje navika za nezavisan rad i njegovo spremanje za dalji rad.

OBJEKTIVI

Učenik treba da bude u stanju:

1. da vrši obične razgovore na francuskom jeziku;
2. da razumije date upute i da djeluje po njima;
3. da opisuje osobe, razne predmete;
4. da formuliše pitanja u vezi s tim podacima;
5. da izrazi osjećaje i da opravda želje;
6. da se upozna sa kulturom francuskog govornog područja i produbi znanja o kulturi frankofonije;
7. da stvara kontakte sa ljudima koji imaju drugu kulturu i drugi jezik;
8. da koristi francuski jezik u različitim slučajevima /situacijama i raznim namjenama.

SADRŽAJ PROGRAMA

Tema- Thèmes	Jezi ne funkcije - Fonction langagière	Primjeri – Exemples
1. Svakodnevni društveni odnosi (Les relations sociales courantes)	1. Pozivam nekog (Inviter quelqu'un) 2. Prihvatam /odbijam jedan poziv (Accepter/refuser une invitation) 3. Pohvaliti nekog (Féliciter quelqu'un) 4. Tražim izvinjenje opravdavaju i se (S'excuser en se justifiant) 5. Uljudno pitam (Demander poliment) 6. Uljudno odbijam (Refuser poliment)	1. Je vous invite chez moi pour fêter mon anniversaire. 2. Oui, j'accepte votre invitation. Non, je refuse votre invitation parce que je suis déjà invitée chez Valbona. 3. Je te félicite d'avoir été si prudent. 4. Excusez-moi d'être en retard, le bus a eu une panne. 5. Est-ce que vous auriez un stylo à me prêter? 6. Je regrette de ne pouvoir venir à ton anniversaire.
2. Osjećaj (Les sentiments)	1. Izražavam strah (Exprimer la crainte) 2. Izražavam neprijatnost (Exprimer le regret) 3. Izražavam naklonost (Exprimer la préférence)	1. J'ai peur d'échouer. Il a peur que ses notes ne soient pas bonnes. 2. Je regrette que Besa ne soit pas avec nous. 3. Je préfère un CD de rock plutôt que de la musique classique.
3. Vrednovanje (Appréciation)	1. Kažem šta volim /šta ne volim opravdavaju i odgovor (Dire ce qu'on aime/ce qu'on n'aime pas en justifiant la réponse) 2. Izražavam jedno vrednovanje	1. Je m'intéresse aux sports, surtout au football, c'est passionnant, je suis fou de joie quand mon équipe gagne. Je ne supporte pas les gens qui fument. 2. La musique classique me plaît beaucoup.

	(Exprimer une appréciation) 3. Dajem mišljenja (Donner une opinion)		3. Je trouve que le prof de maths est sympa.
4. Sredina (Environnement)	1. Opisujem svoju svakodnevnu sredinu (Décrire son environnement quotidien) 2. Predstavljam život na selu (Présenter la vie au village) 3. Predstavljam život u gradu (Présenter la vie en ville)		1. La vie est tranquille dans notre village. Les champs sont fertiles. 2. Les voitures font beaucoup de bruit dans notre quartier. Notre village se trouve au bord de la rivière. La campagne est fertile. Les prés sont couverts de la verdure. La montagne s'élève très haut. Dans la forêt il y a des arbres différents. 3. Il y a beaucoup de gens sur les rues de Prishtina.
5. Određivanje u vremenu i prostoru (Localisation dans le temps/l'espace)	1. Kažem šta sam uradio, kada i gdje sam uradio (Dire ce que j'ai fait, quand et où je l'ai fait) 2. Pitam za put (Demander son chemin) 3. Određujem pravac (Indiquer la direction) 4. Naglašavam stvari za putovanje (Indiquer les moyens de transports)		1. L'année dernière, nous avons fait une promenade à la montagne. C'était au mois de mai. 2. Où se trouve la rue de Tirana? 3. Vous allez tout droit et puis vous tournez à gauche. 4. Vous pouvez prendre le bus ou, si vous êtes pressé, vous prenez un taxi. Pour aller à Kastriot vous pouvez prendre le train aussi.

<p>6. Logi ka opravdanja (Relations logiques)</p>	<p>1. Izražavam razlog (Exprimer la cause)</p> <p>2. Iražavam posljedice (Exprimer la conséquence)</p> <p>3. Iražavam cilj (Exprimer le but)</p>	<p>1. Pourquoi tu ne regardes pas la télé? Parce que je dois faire mes devoirs. Je n'ai pas fait mes exercices à cause d'une panne d'électricité.</p> <p>2. Il a plu, donc nous ne sommes pas allés faire du sport.</p> <p>3. Il s'entraîne tous les jours pour gagner la course du marathon.</p>
<p>7. Na in djelovanja (Les modalités de l'action)</p>	<p>1. Izražavam sumnju, sigurnost, sli nost (Exprimer le doute/la certitude/la probabilité)</p> <p>2. Iražavam mogu nost, nemogu nost (Exprimer la possibilité, l'impossibilité)</p> <p>3. Izražavam obaveze (Exprimer l'obligation)</p> <p>4. Izražavam uslove i pretpostavke (Exprimer la condition et l'hypothèse)</p>	<p>1. Je ne crois pas que tu réussiras/Il réussira à l'examen, c'est sûr/Il échouera probablement car il n'a pas assez travaillé.</p> <p>2. Je peux sortir ce soir avec toi/Ce n'est pas possible d'y monter car il neige et c'est glissant.</p> <p>3. Je dois partir à trois heures. Il faut partir tout de suite.</p> <p>4. S'il fait beau, on organisera un pique-nique. S'il ne pleuvait pas, il viendrait sans tarder.</p>

FONETIKA (glas, grafija) PHONETIQUE (Le son, la graphie)	Fonema i odnos – grafija: /*h/ h: Victor *Hugo, les *haricots, c'est *haut; /s/ sc para e,i : scène, discipline; t para –ion: attention, solution; /s/ ç para (+a, o, u): ça, suçoter, reçu; /z/ z, s: zéro, zone, visiter, maison; /tS/ tch, ch (u rije ima stranog porijekla): match, sandwich Usni i nosni samoglasnici Slogovi i izrazi
MORFOLOGIJA Imenice MORPHOLOGIE Les noms	Množina imenica koje zna e profesije (Le pluriel des noms de professions) Grupne imenice (Le groupe nominal) Grupne zamjenice (Le groupe pronominal)
Pridjevi Les adjectifs	Mjesto pridjeva u re enici (La place de l'adjectif dans la phrase) Pridjevni superlativ (Le superlatif des adjectifs)
Zamjenica Les pronoms	Vezne zamjenice (proste i složene) – Les pronoms relatifs (simples et composés) sa: par, dans, avec, pour, sur, sans, selon, parmi, pendant Vezne zamjenice – Les pronoms relatifs: dont, où
Odredbe Les déterminants	Neodre eni lan (L'article contracté)
Glagol Les verbes	Prošlo vrijeme glagola III grupe Nedovršeno vrijeme (imparfait) Budu e vrijeme glagola III grupe Bliže budu e vrijeme (futur proche) glagola sve tri grupe Upravo završeno vrijeme (passé récent) glagola sve tri grupe Povratni glagol
Prilog Les adverbes	Combien, ainsi, pas de, beaucoup de, peu de, assez de, trop de
Prijedlozi, izrazi prijedloga Les prépositions et les expressions adverbiales	Pour, avec, à gauche, à droite, à l'intérieur, à l'extérieur, dedans, dehors
SINTAKSA – re enica SYNTAXE La proposition	Namjenske re enice (La proposition de but) Izraz uslova (L'expression de la condition) Iraz pretpostavki (L'expression de la supposition) Mjesto kvalifikativnog pridjeva (Place de l'adjectif qualificatif)

Kategorija: 1.0.
Jezik i komunikacija

Potkategorije	Programski sadržaj	O ekivani rezultati
1.1. Slušanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podjela mišljenja između profesora i učenika 2. Djelovanje i pravila djelovanja u učenici 3. Snimljeni dijalozi ili u direktnim situacijama (sagovornišтво) 4. Razlika glasa 5. Razlika oblika u intonaciji 6. Razumijevanje običnog riječnika 7. Razumijevanje različitih vrsta predavanja 8. Razumijevanje poruka profesora, na jednom snimku 9. Dobijanje glavnih informacija iz jedne poruke 	<p>Učenik je u stanju :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. da dijeli mišljenja sa profesorom, učenikom; 2. da razumije, prati djelovanja u učenici; 3. da učestvuje u dijalog (sagovornišтво); 4. da razlikuje pravilne glasove i da ih reprodukuje; 5. da razlikuje oblike različitih intonacija; 6. da razumije običan riječnik; 7. da razumije različita predavanja / različite poruke; 8. da razumije poruke profesora, s jednog snimka; 9. da dobije glavne informacije iz jedne poruke;
1.2. Pisanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dijalozi i sagovornišтва 2. Pravilan izgovor glasa, rečenica, intonacije, naglasak, povezivanje rečenica 3. Izrazi prostih rečenica po pravilima i redosledu sintakse 4. Odgovor na prosta i kratka pitanja 5. Postavljanje pitanja 6. Predstavljanje - lični opis, sredine ili jednog učenika 7. Jednostavni izrazi ukusa, sklonosti, vrednovanja, mišljenja 8. Opis jednog mjesta, jedne osobe, jednog monumenta, jednog pejzaža 9. Pripovijedanje niza kratkih događaja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. da ima dijalog; 2. da pravilno izgovara glasove, rečenica, intonacije, naglasak; 3. da izmišlja jednostavne rečenice po pravilima sintakse; 4. da odgovara na pitanja (obična i kratka); 5. da postavlja pitanja; 6. da dostavi lične podatke, za svoju sredinu ili za drugog učenika; 7. da izrazi ukus, sklonost, vrednovanje, mišljenja; 8. da opiše jedno mjesto, jednu osobu, jedan monument, jedan pejzaž; 9. da pripovijeda jedan niz kratkih slučajeva; 10. da recituje poeziju, pjevu

	10. Recitovanje poezije, pjevanje pjesme	pjesmu.
1.3. itanje	<p>1. Razumijevanje ikonografskih dokumenata: crteža, geografskih karata, planova, šema, informacionih tabela (rasporedi, cijene) oglasi</p> <p>2. Razumijevanje običnih tekstova: pismo, pozivnica, razglednica, kartica, upitnice, štampani testovi za mlade, štampani fragmenti za mlade, poezija, pjesme</p> <p>3. Identifikacija jednog mjesta, jednog grada</p> <p>4. Udruživanje jedne riječi ili rečenice kratkog crteža</p> <p>5. Identifikacija osnovnih informacija jedne objave, na informativnoj tabeli</p> <p>6. Identifikacija osnovnih informacija jednog običnog i kratkog teksta (datum, mjesto, izraz lijepog ponašanja, osobe, događaji, vrednovanje predlaganja)</p>	<p>Učenik je u stanju:</p> <p>1. da razumije ikonografske dokumente: crteže, geografske karte, plan, šeme, informativne tabele (rasporedi, cijene), oglasi;</p> <p>2. da razumije proste tekstove: pisma, pozivnice, razglednice, formulare, kartice, upitnike, štampane tekstove za mlade, poeziju, pjesme;</p> <p>3. da identifikuje jedno mjesto, jedan grad;</p> <p>4. da udruži jednu kratku riječ ili rečenicu;</p> <p>5. da identifikuje osnovne informacije u jednom tekstu na jednoj informacionoj tabeli;</p> <p>6. da identifikuje osnovne informacije u jedan običan i kratak tekst (datum, mjesto, izraz lijepog ponašanja, osobe, događaji, vrednovanje, procjene).</p>
1.4. Pisanje	<p>1. Tačno kopiranje učenih riječi</p> <p>2. Pravopis poznatih riječi (npr: pisanje jedne riječi ili rečenice ispod crteža)</p> <p>3. Sastavljanje običnih i kratkih poruka: zapis ispod crteža, estitke, pozivnice, kartice, društvena pisma, kratke priče, kratki opis (koriste i pravila pravopisa i sintakse)</p>	<p>Učenik je u stanju:</p> <p>1. da kopira tačno učenih riječi;</p> <p>2. da piše tačno poznate riječi (npr. odgovaraju u riječi ili rečenicu ispod jednog crteža);</p> <p>3. da sastavi kratke i obične poruke: jedan zapis ispod crteža, šeme, razglednice, pozivnice, kartice, društvena pisma, kratke priče, kratke opise (koriste i pravila pravopisa i sintakse).</p>

Kategorija: 2.0.
Kultura

	Programski sadržaji	O ekivani rezultati
2.1. Francuska kultura	1. Muzika, muzeji, umjetni ke izložbe, sportski sajimovi, frankofonski mediji (štampa, televizija, radio) na Kosovu	U enik je u stanju: 1. da upozna vrijednosti francuske kulture i umjetnosti (najpoznatije muzeje, galerije, naslove novina, televizijske kanale, najpoznatije radio-stanice);
2.2. Bošnja ka kultura	2. Radio-emisije na bošnja kom u Francuskoj, umjetni ke ekspoziture, sajmovi knjiga	2. da naglasi neku francusku radio-stanicu koja prenosi program na bošnja kom jeziku;
2. 3. Frankofonija	3. U enje francuskog jezika u bošnja kim sredinama	3. da naglasi bošnja ke sredine u kojima se u i francuski jezik.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

1.0. DIDAKTI KO-METODOLOŠKI PRINCIPI

U enje jednog jezika zna i da znaš da komuniciraš na takav na i da možeš koristiti jezik u realnom životu. Jezi ke vještine zauzimaju osnovno mjesto u u enju jezika.

1.1. Prvi princip: ustrajnost u komunikaciji, a ne kao do sada ustrajnost u govoru.

1.2. Drugi princip: ustrajnost u enika i njegovo u enje.

2.0. KOMUNIKATIVAN OBLIK NASTAVE

Komunikacija je doprinosni oblik nastave. S razlogom, u ovim momentima posve uje se posebna pažnja zato što omogu ava u enicima da se izraze na francuskom jeziku u odre enim jezi nim situacijama u svakodnevnom životu.

Polazna tačka je jednom takvom predavanju ne može biti gramatička pravila, već konkretna jezična situacija, znači iz jezične situacije izvlači se pravila, a ne obrnuto.

3.0. NASTAVNE METODE

3.1. Metode koje pospješuju komunikaciju su:

- 1 rad u grupama ili parovima,
- 2 debate,
- 3 igre u ulogama,
- 4 obični intervjui.

3.2. Metode koje podstiču nezavisan rad su:

- tekstovi sa upražnjenim mjestom,
- nastavne igre,
- kontrola partnera,
- skupljanje, nezavisno korišćenje podataka (biblioteka, kompjuteri itd.),
- učenje u toku nastave (učenik uzima ulogu učitelja),
- dopisivanje sa osobama u Francuskoj (partnerizacija škola, dopisivanje između naših i francuskih učenika i drugih).

3.3. Metode koje podstiču proizvodnju:

1. rad zidnih novina, umetničkih slika, poster, tekstovi (npr. izložbe za školska takmičenja ili interna itd.),
2. kreativno pisanje poezije, kratkih priča (pospješene aktivizacijom prethodnih saznanja, primjerima), priča o događajima, opisivanje osoba, objekata, itd.

4.0. KORIŠĆENJE MEDIJA

4.1. Televizija, radio

Televizija i radio su korisna i stalna sredstva koja treba da se koriste od strane nastavnika i učenika. Školske emisije posvećene francuskom

jeziku ili francuskoj kulturi, filmski programi, i oni dramski na Kosovu, kao i različite emisije stranih televizija na francuskom jeziku, su snažna sredstva koja će pomoći i ubrzati usavršavanje ovog stranog jezika kod naših učenika.

4.2. Novine i časopisi

Korišćenje raznih novina i časopisa na francuskom jeziku, tako će mogu da pomognu u olakšavanju i ubrzanju usavršavanja francuskog jezika. Ova sredstva se mogu koristiti u školi i kod kuće.

4.3. Film, pozorište i muzika

Film, pozorište i muzika su značajna sredstva za povećanje rezultata u usvajanju francuskog jezika, s obzirom da se kod nas nisu koristila onoliko koliko je bilo potrebno. Bioskopi i pozorišta, kao i televizija, od sada pa nadalje, imaju jednu od najznačajnijih uloga u ovom pravcu.

4.4. Fotografije

Fotografije pomažu u smišljanju kreativnih i opisnih tekstova.

Učenici opisuju poznate stvari i one nesvakodnevnne koje vide na fotografiji. Oni pokazuju jedan događaj, počinetak ili kraj koji predstavlja fotografija.

4.5. Slušni materijal - audiovod (diskete-kasete)

Ovaj materijal omogućava suočavanje sa standardnim francuskim jezikom i podstiče razumijevanje preko materijala za slušanje.

Učenici nalaze počinetak ili kraj jednog kratkog teksta koji su čuli ranije. Oni vrše personifikaciju sa likovima iz jednog izvedenog pozorišnog komada i raspravljaju o njihovom ponašanju.

4.6.1. Vidni materijal – vizuelni (videoprojektor)

Upotreba videoprojektora doprinosi interesovanju učenika za učenje, ono se postiže sa:

1. predstavljanjem fotografija, crteža, ilustrovanih priča i tekstova preko listića za projektor,
2. djelimičnim pokrivanjem i otkrivanjem dijelova fotografije,

3. predstavljanjem fotografija na kojoj se vidi hronološki red događaja,
4. predstavljanjem jednog teksta podijeljenog na dijelove koji nisu pravilno raspoređeni i sreivanjem istog.

4.6.2. Videomateriali (videokasete)

1. Korištenje video materijala daje uenicima mogućnosti za izmišljanje usmenih i pismenih tekstova.
2. Predstavljanje jednog filma (rađen na bazi prijevoda ili kazivanja, koji podstiče sa ranije slušanom ili pročitanim prijevodom).

5.0. RASPORED RADNJI

Jezičke sposobnosti su integrirane sposobnosti i ne mogu se odvajati. Ipored toga, za efektivan rad stranog jezika, potrebno je da se ispoštuje redosljed: **slušanje, prievanje, itanje, pisanje**. Ovo je jedan logičan redosljed, poštovanje koje omogućava brže, lakše i ciljevito učenje / predavanje ovog stranog jezika.

5.1. Aktivan i konkretan rad

U toku učenja francuskog jezika u našim školama, treba imati u obzir uslove i okruženja (kao jednu nfrankofonsku sredinu), koja se razlikuju od onih u Francuskoj.

5.2. Za vježbanje i primjenu

Posebna pažnja se treba posvetiti vježbama, zavisno od njihove vrste. One se mogu bazirati na slušanja, gledanja, pisanja.

6.0. ISPRAVLJANJE UČENIČKIH GREŠAKA

Način korigovanja često se diskutuje na način protivurječnosti u krugu predavača. Neki vide greške kao smetnju u procesu predavanja, drugi to vide kao pomoć u usavršavanju stranog jezika. Dok, neki od njih, misle da se greške trebaju odmah korigovati da se nebi usvojile, drugi misle da nebi trebalo po svaku cijenu korigovati svaku griješku. Ma kako

bilo, u fazi jezi ne komunikacije, np.r u toku opisa jedne fotografije predava i koriste slobodan govor svojih u enika .U toku korigovanje grešaka u enika ne treba se kazniti, grditi ili kritkovati za ura ene greške. Ovo se može evitirati preko grupnog rada :kontrolisanja , polu kontrolisanja i slobodno.

7.0. NASTAVA - DIFERENCIRANO I INDIVIDUALIZIRANO U ENJE

Jedan nastavni sadžaj treba se prilagoditi individualnim potrebama u enika sa posebnim sposobnostima i sklonostima. Ni jedan razred nema homogeni sastav u enika što se ti e njihovih prethodnih poznavanja. Ovo treba da ima u obzir svaki predava i da organizuje as na ovoj osnovi. Ovo podrazumijeva da u enike koji imaju sposobnost za brzim u enjem treba tretirati druga ije od ostalih, dakle, u enje francuskog jezika treba da bude u podudarnosti sa mogu nostima i individualnim sposobnostima svakog u enika.

8.0. TEHNIKA RADA

Jedan od zadataka nastave stranog jezika je i osposobljavanje u enika da rade na nezavisan na in (konsultuju i rje nik, potrebnu literaturu i druge materijale) i preuzmu odgovornost za individualno u enje. U enici koji imaju mogu nosti da razmišljaju o procesima u enja, organizaciji procesa predavanja, kao i u enje u grupama, obi no postižu bolje uspjehe. U ovom slu aju oni, osim drugo, mogu biti spremni da reaguju nezavisno u školskim i vanškolskim situacijama, kao i da nastave proces u enje jezika.

9.0. ME UPROGRAMSKE VEZE

U enje jednog stranog jezika, pogotovo u višim razredima, daje velike mogu nosti za me uprogramske veze, na svim nivoima. Ove veze obuhvataju mnoge oblasti (nastavni predmeti), naro ito jezi ke oblasti (maternji jezik i prvi strani jezik); društvene nauke (gra ansko vaspitanje, historija, geografija itd); razli itih umjetnosti; ali i prirodne nauke. Na ovaj na in u enici preko saznanja iz drugih predmeta, s jedne strane potpomognuti uspješnom usavršavanju francuskog jezika, a s

druge strane preko saznanja francuskog jezika, proširuju i u vršuju svoja prethodna znanja iz drugih predmeta.

VREDNOVANJE

1.0. VRSTE VREDNOVANJA

1.1. Dijagnostičko vrednovanje ima za cilj:

1. da identifikuje poteškoće sa kojima se susreću učenici i posreduje u njihovim prevazilaženjima;
2. da kontroliše učenika sa znanja.

1.2. Spoljno vrednovanje ima za cilj:

1. da vrednuje učenika sa znanja, da potvrdi da su stečena znanja dovoljna da učenik može preći u naredni razred;
2. da vrednuje napredovanje učenika;
3. da identifikuje postignute rezultate, kao i zaostajanje učenika.

1.3. Formativno vrednovanje ima za cilj:

da omogući učenicima da identifikuju postignute rezultate, kao i svoja zaostajanja i da se angažuju u prevazilaženju poteškoća.

2.0. ŠTA TREBA VREDNOVATI ?

2.1. Postignuta znanja učenika.

2.2. Napredovanje učenika u usavršavanju francuskog jezika:

- vrednovanje znanja učenika,
- stupanj ovladavanja znanjem;

2.3. Integrisanje postignutih znanja.

3.0. KAKO TREBA VREDNOVATI ?

3.1. Način vrednovanja od strane profesora: neprekidno kontrolisanje:

- a) direktno vrednovanje,
- b) sveukupno vrednovanje.

3.2. Vrednovanje od strane učenika (vrednovanje jedan drugog).

3.3. Samovrednovanje učenika.

4.0. VRSTE TESTOVA:

- test samokontrole,
- test za vrednovanje,
- test napredovanja,
- završni test.

LITERATURA I POTREBNA SREDSTVA

Za uspješnu realizaciju programskog sadržaja za ovaj razred, nastavnik treba da posjeduje profesionalnu literaturu i potrebna sredstva: udžbenik i svesku za vježbanje učenika, svoju knjigu - didaktičko-metodiku pripremu učenika za francuski jezik; kabinet stranih jezika, rječnik (dvojezični i jednojezični), gramatiku francuskog jezika, audio kasete ili CD, video kasete, kasetofon, videoton, televizor, CD sa francuskom muzikom, novine, razne časopise na francuskom jeziku.

UVOD

Poznato je već da poznavanje stranih jezika stvara prostor i već u slobodu kretanja a sa time i samopouzdanje, i jedno je od glavnih uslova kvalifikacije na svjetskom tržištu rada, istovremeno je i preduslov za upoznavanje drugih kultura.

Sa posljednjim promjenama na Kosovu otvorile su se mogućnosti slobodnijeg kontakta sa Evropom, a sa time se stvorile i mogućnosti za lakše učenje stranih jezika.

Velikom migracijom po mjestima njemačkog govornog područja na neki način su se otvorile i veze sa njemačkom kulturom i jezikom. Tim više što se sada sa novim reformama preduzetih od Ministarstva za obrazovanje njemački jezik bit će drugi obavezni predmet, a ne više kao izborni, tako da od šestog razreda nastavlja sve do dvanaestog ili trinaestog, u zavisnosti od profila srednje škole.

Svi ovi razlozi iziskuju da moderna nastava stranih jezika treba da ponudi mladima potrebno znanje i vještinu za mnogojezični svijet, što će im omogućiti da budu sposobni da vrše djelatnosti i van granica svog maternjeg jezika.

Samim tim učenje njemačkog jezika u dvanaestom razredu treba da shvatimo kao nastavak onoga što je naučeno u prethodnim razredima, i jedan korak dalje ka usavršavanju već prihvaćenog znanja ili kao pomoć tokom učenja drugih stranih jezika, ili kao usmjeravanje ka rangovima višeg osposobljavanja učenika do nivoa koji bi im omogućio završni ispit (da steknu) «Sprachdiplom I i II» (podrazumijeva viši nivo znanja njemačkog jezika) izdatih od njemačkog Ministarstva za kulturu, koja će im pomoći da se upišu na bilo koji od njemačkih Univerziteta bez polaganja dodatnog ispita iz poznavanja jezika.

CILJEVI

Cilj učenja njemačkog jezika u dvanaestom razredu je:

1. da nadogradi steeno znanje u jedanaestom razredu, znanje koje kod učenika podiže sposobnost komunikacije i njegovog kulturno-jezičkog samopouzdanja;
2. da nastavi razvijati receptivnu (sposobnost primanja, prijemljivost) i produktivnu vještinu u učenika, kako u pisanju tako i u govoru, i njegovu primjenu u različitim govornim situacijama u okviru škole ili u kontaktu sa osobama njemačkog govornog područja;
3. da omogućiti učenicima da steknu znanje o njemačkim građanima (o njihovoj kulturi, tradiciji), kao i da steeno znanje primijeni uoprečujućima sa svojom kulturom i tradicijama.
4. da poučava učenike da steene strategije tokom učenja njemačkog jezika razvijaju i dalje na samostalano način, kao i da isto primijene tokom učenja drugih stranih jezika.

OPŠTI ZAHTJEVI	SPECIFIČNI ZAHTJEVI
<p>U učenik treba da je u stanju:</p> <p>I Da razumije glavne teme razgovora kada upotrebljava isti standardni jezik i kada raspravlja na teme (stvari) za njega poznate, kao: o porodici, školi, slobodnom vremenu itd. Treba, također, da bude u stanju da na više radio ili TV stanica prati teme koje se tiče u aktualnih događaja ili iz područja njegovog interesa i izvuku glavne informacije, ali pod uslovom da se govori relativno polako i isto.</p> <p>II Da čita i razumije tekstove u kojima se koristi posebice svakodnevni govor, kao i privatna</p>	<p>U učenik treba da je u stanju:</p> <p>I 1. da razumije rečenice i govor koji se koristi često i koji se tiče njegovog svakodnevnog života;</p> <p>I 2. da razumije glavne teme razgovora kada se upotrebljava isti standardni jezik na poznate teme za njega;</p> <p>I 3. da izvuce glavne informacije iz neke emisije na radiju ili TV iz područja njegovog interesa;</p> <p>I 4. da razumije ono što se traži i odgovara direktno u raznim situacijama na koje može naići tokom putovanja po mjestima njemačkog govornog područja;</p> <p>II 1. da čita razumljivo i po pravilima intonacije poznatih i prostih nepoznatih tekstova;</p>

<p>pisma koja opisuju događaje, osjećanja ili želje.</p> <p>III Da vlada u većini situacija u kojima može da se nađe tokom putovanja po mjestima njemačkog govornog područja. Također, treba da bude u stanju da učestvuje oko tema koje su poznate, koje ga interesuju ili koje su svakodnevnice, kao: porodica, hobi, posao, putovanje, aktualni događaji, itd.</p> <p><i>Učenik treba da bude u stanju da govori povezanim rečenicama da bi opisao iskustvo, događaje, želje, nade i ciljeve. Kratkim rečenicama da objasni i argumentuje mišljenje oko svojih planova. Treba da bude u stanju da ispriča ili objasni u kratkim crtama sadržaj neke knjige ili filma.</i></p>	<p>II 2. da čita i da razumije (samostalno) zabavne, odnosno informativne tekstove značajnog sadržaja;</p> <p>II 3. da čita i razumije tekstove pristupačne njegovom uzrastu, sa ciljem da može da ih primijeni u pisanom i usmenom govoru (npr. kao odgovori na pitanja, vrednovanje iskazanog/ mišljenja).</p> <p>Ovi tekstovi mogu da sadrže i nepoznata jezička sredstva, razumijevanje koje može da se izvuče iz konteksta;</p> <p>II 4. da čita i da razumije kratka osobna pisma;</p> <p>III 1. da prima i daje informacije, za sebe i druge, za prostor u kojem se nalazi, bilo u školi ili van nje;</p> <p>III 2. da pozdravi, da se predstavi, daje informacije, da se zahvali, izvini, da pozove nekoga itd.;</p> <p>III 3. da opiše neku stvar ili djelo u školi ili van nje;</p> <p>III 4. da referiše kratkim rečenicama, npr. u vezi primljenih pisama, u vezi prostih testova;</p>
<p>IV Da napiše prost tekst na poznatu temu ili iz teme svoga interesa. Također i da piše osobna pisma i da u njima govori o svojim potrebama i utiscima.</p>	<p>IV 1. da opisuje preko rečenica i kratkih tekstova;</p> <p>IV 2. da piše preko tekstova tokom diktiranja;</p> <p>IV 3. da piše tekstove sopstvenog sastava i da se rukovodi i koristi pravila interpunkcije;</p>

<p>V Da izgovara razumljivo foneme (otprilike da prilagodi normu izgovora njemačkog jezika), da bi mogao da obavi slobodnu komunikaciju.</p> <p>VI Da razumije i koristi vokabular, koji je priložen u određene teme za VIII razred.</p> <p>VII Da ponovi i proširi jezička sredstva koja su predstavljena u planu i programu, kao i da prenese jezičku strukturu u službi učenja četiri jezičke vještine. Svim utjecajem maternjeg jezika, treba da bude u stanju da vlada gramatičkim strukturama, u cilju da njegov izraz bude jasan i da zna kako se javljaju greške u tome.</p> <p>VIII Da poznaje informacije o nacionalnom životu i mišljenja, kulturni razvoj, geografske pozicije ili aktuelnu preokupaciju naroda njemačkog govornog područja, uvijek, po mogućnosti, da upoređuje sa kulturom svoga</p>	<p>IV 4. da pismeno predstavi lične doživljaje, događaje, procese ili okolinu, o kojima se diskutovalo tokom nastavnog procesa;</p> <p>IV 5. da obavi kratke opise;</p> <p>V 1. da razumljivo artikuliše foneme, da poznaje mjesto i akcent riječi i riječenicu;</p> <p>V 2. da razlikuje kratke i duge samoglasnike;</p> <p>VI 1. da izgovara i piše naučne riječi i riječenicu iz obradjenih tema;</p> <p>VI 2. da koristi rječnik (vokabular) od oko 900 aktivnih riječi koje su prikladne za izradu zadataka koji su usko vezani za četiri jezičke vještine;</p> <p>VI 3. da poznaje pravila formulacije riječenicu i na bazi toga stvori sopstveni vokabular;</p> <p>VI 4. da poznaje pravila rodova za imenice sa završecima: -ung, -heit, -keit, -tät, -schaft;</p> <p>VII 1. da poznaje jezičke strukture obradjenе tokom nastave, jer ovo treba da mu pomogne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da razumije pisane tekstove i razgovor poznatim jezičkim sredstvima, - da učini sebi mogućim jedan prost kreativni jezički sastav, - da podstakne nezavisnu upotrebu pomoćnih gramatičkih sredstava; <p>VIII 1. da poznaje geografsku kartu i političke podjele mjesta njemačkog govornog područja;</p> <p>VIII 2. da ima predstavu o nacionalnom životu naroda njemačkog govornog područja kao što je:</p> <p>a) poznavanje karakteristika kulturnog i</p>
--	---

naroda.	<p>socijalnog života omladine u mjestima njema kog govornog područja;</p> <p>b) pokaže sposobnost i spremnost da se nosi sa geografijom mjesta njema kog govornog područja;</p> <p>c) poznavanje pojave i probleme sredine, kao i djela i mogućnosti odbrane ambijenta u Njemačkoj.</p>
---------	---

PLANIRANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA

Kategorije	Potkategorije
I Komunikacija	<p>1. Perceptivna (opažajna) vještina</p> <p>a) slušanje</p> <p>b) čitanje</p> <p>2. Produktivna vještina</p> <p>c) pisanje</p> <p>d) pisanje</p>
II Jezik i jezičko formiranje	<p>1. Razlikovanje i upotreba fonema njemačkog jezika</p> <p>2. Razumijevanje i upotreba vokabulara vezanih za određene teme (drugi nivo)</p> <p>3. Upotreba jezičkih struktura</p>
III Kulturna svijest	<p>1. Upoznavanje sa kulturom naroda njemačkog govornog područja i upoređivanje sa svojom kulturom</p>

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Očekivani rezultati
I K O M U N I K A C I J A	I 1. Perceptivna vještina a) slušanje b) čitanje I 2. Produktivna vještina a) pripremanje b) pisanje	<p>Osnovne životne potrebe</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rođenje • Bolest • Zdravlje <p>Lični identitet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ostale lične osobnosti • Biti oprezan sa drugima; • odjeća, zakoni, dob, sredstva • Preuzimanje odgovornosti za sebe • Posebni interesi <p>Odnos sa partnerom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ljubav (među omladinom) • Preuzimanje odgovornosti prema drugima • Tuga (bol), utjeha • Interesovanja za druge <p>Svakodnevnica i familija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konflikti sa roditeljima, braćom i sestrama • Zadaci i uloga svakoga člana porodice • Način života 	<p>I 1.a) Učenik može:</p> <p>A. da razumije tekstove koji obrađuju teme iz školskih knjiga:</p> <p>A.1. slušane tekstove koji dopunjuju poznate teme iz školskih knjiga;</p> <p>A.2. odslušane tekstove koji se ne vezuju direktno za tekstove iz školskih knjiga, kao i jezička sredstva koja se mogu izvaditi iz konteksta i koja dopunjuju poznate teme iz školskih knjiga: npr. registrovanje razlika u razgovorima, diskusije novinara oko poznatih tema:</p> <p>a.1. prostih dijaloga,</p> <p>a.2. običnih pjesama.</p> <p>B.1. kratko da opiše srž slušanog razgovora;</p> <p>B.2. jednostavnim riječima da se uključe u razgovor.</p> <p>C. da razumije o čemu je riječ u govornim emisijama;</p> <p>C.1. da jednostavno govori oko primljenih informacija sa emisija.</p>

		<p>Individua i društvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozicija porodice u društvu • Susjedstvo • Opština • Prava, zadaci i zabrane omladini 	<p>D. da odgovara i reaguje direktno na pitanja i zahtjeve ne ijeg uputstva.</p> <p>I 1.b) U enik može:</p> <p>A. da ita i da razumije poznate tekstove:</p> <p>A.1. tekstove iz školskih knjiga;</p> <p>A.2 tekstove iz scenskih igara koje u enici sami organizuju;</p> <p>A.3. tekstove koji nisu direktno vezani sa tekstovima iz školskih knjiga, ali jezi ka sredstva koja mogu da se izvuku iz konteksta i dopunjuju poznate teme iz školskih udžbenika;</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Obe anja društva omladini (formiranje, nastava, preuzimanje odgovornosti za sebe i za druge) • Na in života stranaca • Mjesto sastajanja omladine: omladinski centri, sportski klubovi, itd. <p>Stanovanje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poznavanje ostalih mjesta za stanovanje (selo, more itd.) • Grad • Prednosti i nedostaci života u gradu, selu • Stanovanja u budu nosti 	<p>A.4. tekstove iz oblasti života njema kih gra ana (kultura, tradicija, geografija).</p> <p>B. da ita i razumije (na samostalan na in) zabavne, odnosno informativne:</p> <p>B.1. tekstove iz školskih udžbenika;</p> <p>B.2. pri e i basne iz školskih udžbenika;</p> <p>B.3. štiva iz književnih pismenih uproš enih i kratkih tekstova;</p> <p>B.4. pjesme iz školskih udžbenika.</p> <p>C. da ita i razumije prilago ene tekstove za taj nivo u enja, na na in da može da ih upotrebi u</p>

		<p>Edukacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zahtjevi i problemi u školi • Porast i spremnost za rezultate lične i društvene (njemačke) • Tehnike nezavisnog učenja • Razvoj kritičkih sposobnosti <p>Posao</p> <ul style="list-style-type: none"> • Profesije članova porodice • Neke tipične profesije «moderne», kao npr. eksperti za kompjutere • Opterećenja tokom posla (uloga zaposlene majke) • Željene profesije 	<p>govoru i pisanju:</p> <p>C.1. tekstove iz školskih udžbenika;</p> <p>C.2. medijske kratke tekstove ili različite domena, koji se, ukoliko se uklapaju u vokabular i strukturu, orijentišu na školske udžbenike, gdje su okolina i događaji prilagođeni uzrastu učenika;</p> <p>C.3. jednostavne književne tekstove (takođe i lirске).</p> <p>D. da čita i razumije informacije sa dopisnih karata i pisama.</p> <p>I 2.a) Učenik može:</p> <p>A.1. da prima i daje informacije;</p> <p>A.2. da pita za imena drugih, parkirališta;</p> <p>A.3. da zna običaje i želje drugova ili rođaka;</p> <p>A.4. da daje informacije o svom slobodnom vremenu;</p> <p>A.5. da pita za put i da to opiše, npr. <i>Orijentaciju u novom gradu;</i></p> <p>A.6. da pita za radnu grupu i aktivnosti u okviru škole i da daje informacije u vezi toga;</p> <p>A.7. da pita druge za profesiju.</p> <p>B.1. da prezentira odraslima, kao npr. (das ist Herr/Frau...);</p>
--	--	--	---

		<p>Snabdijevanje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moda • Kupovne mogućnosti • Supermarketi • Robne kuće itd. <p>Zdravstvena pažnja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Preuzimanje odgovornosti za svoje zdravlje/odlazak ljekaru • Zdrav obrok • Forme života, hobi itd. <p>Slobodno vrijeme (omladine, odraslih)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odmori, odlazak na odmor itd. • Proslava praznika • Treninzi u sportskim klubovima <p>Sport</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sport u školi • Individualni ili ekipski sport • Igre <p>okoliš i priroda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ambijent 	<p>B.2. da razvije razgovor oko tema koje su poznate, kao i da ih raportira drugome; B.3. da pozove nekoga u kino, pozorište ili na koncert.</p> <p>C.1. da opiše modu omladine; C.2. da opiše svojstva nekog pojma, npr. <i>Profesije</i>; C.3. da opiše ljude, životne uslove rada, dnevne potrebe itd.; C.4. da opiše naivno ponašanja životinja.</p> <p>D.1. da razumije pisma i da referiše o tome; D.2. da referiše o jednostavnim tekstovima; D.3. da referiše historiju, kratka dešavanja; D.4. da razumije i interpretira konkretnu poeziju iz školskih udžbenika; D.5. da ispriča uputstva za upotrebu nekog sredstva (aparature) itd.</p> <p>I 2. b) Učenik treba: A. da opiše preko rečenica kratke tekstove ili dijelove teksta iz školskih tekstova ili iz teksta za čitanje.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Kvarenje ambijenta (smetle) • Biljni i životinjski svijet • Poštivanje života uvijek <p>Mobilizacija i saobraćaj</p> <ul style="list-style-type: none"> • Saobraćajna sredstva (tramvaj, autobus, avion, brod) • Orijentacije u saobraćaju • Rizici u saobraćaju <p>Komunikacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upoznavanje sa medijima • Upoznavanje sa novinama • Telefon, faks i internet • Satelitski program • «Deutsche Wele» itd. <p>Nauka i tehnika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promatranje prirode • Opis prostih tehničkih događaja • Korišćenje kompjutera • Dokumentarni filmovi 	<p>B. da piše preko diktata kratke tekstove iz školskog udžbenika, iz jednostavnih tekstova za čitanje, kao i teksta za diktiranje (koji se podudaraju sa vokabularom i strukturama, orijentisani manje-više na školske udžbenike).</p> <p>C.1. da piše ispravno (prema ortografskim pravilima) rečenice i proste tekstove upotrebljavajući pravopisne znake; C.2. da piše kratke tekstove koje je sam sastavio.</p> <p>D. da piše pisma i e-maile, prijemne, nastavak prijava, razredni dnevnik i lični dnevnik, da opiše lične doživljaje, da opiše kratko ličnosti i životinje, da pismeno odgovori na pitanja oko jednostavnih književnih tekstova.</p> <p>E. da opiše ukratko jedan događaj ili aktivnosti svoje svakodnevice itd.</p>
II J E	II 1. Razlikovanje i upotreba fonema njemačkog jezika	<ul style="list-style-type: none"> • Odrinjenegacije sa <i>nie, nichts</i> • Forme pozdravljanja i razgovora • Lične zamjenice jednine i množine u 	<p>II 1.1. Učenik treba:</p> <p>A.1. da razumije vezu fonema-grafema; A.2. da izgovara jasno (iako manje-više može</p>

Z K O F O R M I R A N J E	II 2. Razumijevanje i upotreba vokabulara vezanih za određene teme (VIII razred)	akuzativu <ul style="list-style-type: none"> • Zavisne riječi na <i>dass</i> • Mogućnost formiranja upitnih rečenica sa upitnim riječima (<i>Fragewort</i>) • Upitne rečenice sa modalnim glagolima • Poređenje i superlativ pridjeva • Pokazne zamjenice: <i>dieser, diese, dieses</i> • Prijedlog <i>in</i> u akuzativu • Osnovni brojevi do 100 • Neodređene zamjenice <i>man</i> • Lične zamjenice jednine i množine u dativu • Prilog za mjesto i vrijeme • Prijedlozi u akuzativu: <i>auf, unter, neben</i> • Povratni pomoćni glagoli <i>sein</i> • Perfekat sa <i>sein</i> u svim licima 	da varira u akcentu) foneme njemačkog jezika (koliko su prilagođene nivou učenja); A.3. da izgovara razumljivo pitanja, molbe, odobrenja, zabrane, sumnje, itd. B. da razlikuje tokom izgovora duge i kratke samoglasnike. II 2.1. U enik treba: A.1. da vlada osnovnim vokabularom (iako još i elementarne greške), da izrazi događaje ne tako kompleksne, ili da govori o manje poznatim temama i situacijama; A.2. da upotrebljava riječi i rečenice u odgovarajućem kontekstu, kako u govoru tako i u pisanju; A.3. da koristi riječnik od oko 900 aktivnih riječi, kako u govoru tako i u pisanju; A.4. da zna poimeniti glagole i pridjeve; A.5. da zna kako se formiraju negacijski pridjevi sa <i>un-</i> sufiks <i>-lich</i> , npr. <i>unmöglich</i> ; A.6. da zna kako se formira kompozicija, npr. <i>«Hausaufgabe»</i> ; A.7. da zna i da koristi pravila rodova za imenice ženskoga roda sa ovim nastavcima: <i>-ung, -keit, -töt, -schaft</i> .
	II 3. Upotreba	<ul style="list-style-type: none"> • Povratni pomoćni glagoli <i>haben</i> 	II 3.1. U enik može:

	jezičkih struktura	<ul style="list-style-type: none"> • Povratni modalni glagoli u svim licima 	<p>A.1. da koristi pravilne i nepravilne glagole odabrane u prezentu (sadašnje vrijeme), nesvršene i u perfektu (svršene), kao i u futuru I; da koristi trpno sadašnje vrijeme, npr. «<i>wird gewechselt!</i>»; da koristi zapovedni na in u jednini i množini, kao i zavisni na in (<i>wäre, hätte, würde, dürfte, könnte</i>); da koristi odvojive i neodvojive glagole; da formira imenice od glagola (supstantivizacija); da formira perfekat odvojevih glagola; da koristi este glagole sa objektom u dativu (Dativobjekt), npr. <i>Helpfen, danken, antworten, gratulieren</i> i sa dodatkom prijedloga (Präpositionalobjekt), npr. <i>Denken an, lichen über</i>;</p> <p>A.2. da odabere modalne glagole u prezentu kao i povratne; da se koristi modalnim glagolima sa izdvojevim glagolima u prezentu i perfektu; da zna mjesto modalnih glagola u rečenici;</p> <p>A.3. da se koristi imenicama u nominativu, akuzativu, dativu i genitivu u jednini i množini; da formira kompoziciju od dva imena; da koristi kroz jedninu imenice kontinenata bez imenice; da koristi iz zadatog oko nacionaliteta i profesije (npr. «<i>...ist Engländer</i>»,...» «<i>...ist Backer</i>»);</p>
--	--------------------	--	---

			<p>A.4. da koristi određeni i neodređeni vid (Nom., Akk., Dat. i Gen.);</p> <p>A.5. da koristi prisvojni član (Nom., Akk., Dat. i Gen.): da koristi povratne zamjenice; da se koristi ličnim zamjenicama (Nom, Akk., Dat.), kao i način dobrog ponašanja «<i>Sie</i>»; da primijeni odnosne zamjenice u nominativu;</p> <p>A.6. da zna deklinaciju zamjenica (u Nom., Akk., Dat.); da primijeni atributske zamjenice (u Nom., Akk., Dat.); da koristi stupnjeve pridjeva (npr. pravilno stepenovanje sa «Umlaut», stepenovanje pridjeva «<i>gut, viel, gern</i>»);</p> <p>A.7. da primijeni prijedloge u dativu, genitivu kao i prijedloge koji se mijenjaju prema stanju kretanja (Akk. i Dat.);</p> <p>A.8. da zna da primijeni priloge za mjesto, vrijeme i način;</p> <p>A.9. da primijeni osnovne brojeve i redne brojeve;</p> <p>A.10. da zna da primijeni: izjavne rečenice, upitne rečenice sa inverzijom, upitne rečenice sa upitnim zamjenicama; zavisne rečenice sa «<i>wenn, als, während, bevor, weil, da, dass, wenn, obwol</i>», da zna mjesto ličnih glagola u iskaznim rečenicama i zavisnim rečenicama poslije spajanja sa zavisnim;</p>
--	--	--	--

			A.11. da primijeni znake interpunkcije tokom opisa, kao i da zna osnovna pravila u vezi sa zarezom.
III K U L T U R N O S A M O P O U Z D A N J E	III 1. Upoznavanje kulture naroda njema kog govornog područja i usporedba sa svojom kulturom	<p>Individua i društvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozicija porodice u društvu • Susjedstvo • Opština • Prava, zadaci i zabrane omladine • Želje društva za omladinu (formiranje, nastava, preuzimanje odgovornosti za samoga sebe i za druge) • Na in života stranaca • Mjesta sastajanja omladine: omladinki centri, sportski klubovi, itd. <p>Stanovanje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poznavanje drugih mjesta stanovanja (selo, more itd.) • Grad • Prednosti i nedostaci suživota u gradu, selu • Stanovanje u budnosti <p>Slobodno vrijeme (omladine, odraslih)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odmori, odlazak na odmor, mjesta za odmor itd. • Proslava praznika <p>ovjek i priroda</p>	<p>III 1. U enik može:</p> <p>A.1. da upozna školski život, život u društvu, mogu nosti korištenja slobodnog vremena, mogu nosti putovanja omladine, odnos me u djecom i roditeljima, na in života u gradu i selu, tipične praznike u Njema koj itd.;</p> <p>A.2. geografsku poziciju i regionalno zna enje gradova, rijeka, zna ajnih planinskih vijenaca u Njema koj i druga mjesta njema kog govornog područja na granici sa njima, najzna ajnije puteve i njihov zna aj;</p> <p>A.3. zaga enje vode i njenu zaštitu;</p> <p>A.4. utjecaj masivnog turizma na Alpama itd.;</p> <p>A.5. ugrožavanje šuma u GER.</p>

		<ul style="list-style-type: none">• Ambijent• Kvarenje ambijenta (smetne)• Biljni i životinjski svijet• Poštovanje života uvijek	
--	--	---	--

Raspon mogućnosti tema

Objašnjenje: Preporučuje se da na ovom nivou nastavnici koriste ove teme, koje korenspodiraju sa većinom tekstova na raspolaganju. Također, ove teme mogu da razvijaju na fleksibilan način prilagođavajući specifičnu potrebu razreda, dok se ne postignu progresivni objektivni.

1. Grundlegende Existenzerfahrungen <ul style="list-style-type: none">• Geburt• Gesundheit• Krankheit
2. Die persönliche Identität <ul style="list-style-type: none">• Weitere persönliche Eigenschaften• Anders sein als die andern: Kleidung, Gewohnheiten, Alter, Behinderung• Verantwortung für sich selbst übernehmen• Besondere Interessen
3. Partnerbeziehungen <ul style="list-style-type: none">• Liebe (zwischen Jugendlichen)• Verantwortung für andere übernehmen• Mitleid, Mitgefühl• Die Interessen des anderen
4. Alltag und Familie <ul style="list-style-type: none">• Entwicklungsbedingte Konflikte mit Eltern und Geschwistern• Verarbeitung und Lösung von Konflikten in der Familie• Verantwortung des einzelnen für die Familie• Lebensgewohnheiten
5. Individuum und Gesellschaft <ul style="list-style-type: none">• Stellung der Familie im öffentlichen Bereich• Die Nachbarschaft• Die Gemeinde• Umgang mit Taschengeld• Rechte, Pflichten und Verbote für Jugendliche• Erwartungen der Gesellschaft an den Heranwachsenden (Bildung, Ausbildung, Verantwortung für sich und andere)• Fremde Lebensgewohnheiten• Lebensbereiche von Jugendlichen: Jugendzentren, Sportvereine, Pfadfinder u.ä.
6. Wohnen <ul style="list-style-type: none">• Andere Lebensbereiche kennen lernen (Land Küste etc.)• Die Gemeinde als Lebensbereich• Die Stadt als Lebensbereich

<ul style="list-style-type: none"> • Vor-und Nachteile von Stadt-und Landleben • Wohnen in der Zukunft
<p>7. Erziehung</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anforderungen und Probleme in der Schule • Leistung und Leistungsbereitschaft als Merkmale unserer Gesellschaft • Techniken des selbstständigen Lernens • Entwicklung der Kritikfähigkeit • Bereitschaft, Kritik zu ertragen • Leitbilder der Gesellschaft
<p>8. Arbeit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Einige Traditionelle Berufsbilder • Einige typische ``moderne Berufe`` (Computerfachmann u.ä.) • Belastung durch Arbeit (Rolle der berufstätigen Mutter) • Kinderarbeit • Traumberufe
<p>9. Versorgung</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mode • Einkaufsmöglichkeiten • Supermarkt • Kaufhaus u.ä.
<p>10. Gesundheitsfürsorge</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verantwortung für die eigene Gesundheit übernehmen • Gesundes Essen • Lebensweise, Hobbys etc.
<p>11. Freizeitgestaltung (von Jugendlichen und Erwachsenen)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ferien, Ferienfahrten, Reiseziele
<p>12. Sport</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sport in der Schule • Sport im Verein • Leistungen im Sport • Fairness
<p>13. Mensch und Natur</p> <ul style="list-style-type: none"> • Umwelt • Gefährdung der Umwelt (Müll) • Welt der Pflanzen und Tiere • Respekt vor dem Leben der Mitgeschöpfe
<p>14. Mobilität und Verkehr</p> <ul style="list-style-type: none"> • Andere Verkehrsmittel (Eisenbahn, Bus, Flugzeug, Schiff) • Orientierung im Verkehr • Gefahren im Verkehr

<p>15. Kommunikation</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medien kennen lernen • Zeitungen kennen lernen • Telefon, Fax und Internet • Satellitenfernsehen u.ä. • ``Deutsche Welle``
<p>16. Wissenschaft und Technik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naturbeobachtungen • einfache physikalische Versuche • auffällige, physikalische Alltagsbeobachtungen • einfache technische Vorgänge beschreiben • Einsatz von Computern • Dokumentarfilme

3. LERNJAHR	
Lernziel 1	Lerninhalte
<p>In mündlichen und schriftlichen Kontakten persönliche Mitteilungen machen</p>	<p>Sprechfertigkeiten</p> <p><i>Mitteilungen ankündigen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Weißt du/Wissen Sie, dass ...? • Ich habe gehört, dass ... • Ich muss dir/Ihnen etwas sagen. <p><i>Auf Mitteilungen antworten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Das ist mir neu. • Das habe ich nicht gewusst. • Davon habe ich nichts gehört. • Ich gehe nie ins Kino. <p><i>Persönliche Mitteilungen machen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wir fahren mit dem Bus um 8 Uhr ab. • Ich gehe jetzt einkaufen. • Das ist für mich/dich/uns/euch. <p><i>Soziale Kontakte herstellen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ich gehe ins Kino. Kommst du mit? • Die Hausaufgabe ist schwer. Machen wir sie gemeinsam? • Wann können wir uns treffen? • Willst/Kannst du kommen? • Darf ich mit euch gehen?

	Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Verneinung mit <i>nie, nichts</i> ✓ Anrede- und Grußformen ✓ Personalpronomen in der 1. und 2. Person Singular und Plural im Akkusativ ✓ Nebensätze mit <i>dass</i>
--	---

3. LERNJAHR	
Lernziel 2	Lerninhalte
Sachinformationen einholen und weitergeben	Sprechfertigkeiten <i>Informationen einholen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Wie groß/alt/schnell ...? • Wie viel Grad ...? • Was frisst der/die/das ...? • Frisst der/die/das ...? • Kannst du mir helfen? • Wohin gehst du? <i>Informationen weitergeben</i> <ul style="list-style-type: none"> • Das Wasser hat ... Grad. • Heute ist es wärmer als gestern. • Dieser/Diese/Dieses ... gefällt mir. • Dieser/Diese/Dieses ... ist schneller als .../ist am schnellsten. • Ich gehe in den Garten/in die Schule/ins Kino. Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Möglichkeiten der Fragebildung durch Fragewörter ✓ Fragesätze mit Modalverben ✓ Komparativ und Superlativ ✓ Demonstrativpronomen: dieser, diese, dieses ✓ Präposition in mit Akkusativ ✓ Kardinalzahlen bis 100

3. LERNJAHR	
Lernziel 3	Lerninhalte
Anweisungen geben und Aufforderungen	Sprechfertigkeiten <i>Anleiten</i> <ul style="list-style-type: none"> • Man muss hier zusammenkleben/falten/schneiden...

äußern	<ul style="list-style-type: none"> • Hier nicht zusammenkleben/falten/schneiden ...! • Zuerst ..., dann ..., jetzt ... <p>Nachfragen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Können Sie das bitte wiederholen? • Kannst du mir/uns das erklären? • Bist du bald fertig? • Das habe ich nicht verstanden. • Was muss ich jetzt machen? • Ich möchte Sie/dich etwas fragen. • Ist das richtig? • Was bedeutet das? <p>Auffordern</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bitte beeile dich! • Du musst aufstehen! • Gib mir/uns bitte einen/eine/ein ... <p>Grammatik</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Unpersönliches Pronomen man ✓ Personalpronomen in der 1. Person Singular und Plural im Dativ
---------------	---

3. LERNJAHR	
Lernziel 4	Lerninhalte
Angaben zu Zeit, Lage und Raum machen	<p>Sprechfertigkeiten</p> <p>Ortsangaben erfragen und machen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wo treffen wir uns? – Drinnen/Draußen/Nebenan. • Wohin legst du ...? – Auf den Tisch/Unter die Bank/ Neben das Heft. <p>Zeitangaben erfragen und machen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wann fährt der Bus? • Wann hast du Zeit? – Am Nachmittag. • Wann kommst du zu mir? – Abends. • Der Zug ist um ... abgefahren. • Der Schüler war gestern krank. <p>Grammatik</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Adverbiale des Ortes ✓ Adverbiale der Zeit ✓ Präpositionen mit Akkusativ: <i>auf, unter, neben</i> ✓ Hilfsverb sein im Präteritum

3. LERNJAHR	
Lernziel 5	Lerninhalte
Erlebtes und Gehörtes wiedergeben	Sprechfertigkeiten <i>Erlebnisse erzählen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Am Wochenende bin ich/sind wir ... gewesen. • In dem Film ist das Kind/sind die Kinder ... • Wir sind nach ... gefahren. • Ich hatte großes Glück. • Wir hatten gutes/schlechtes Wetter. Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Perfekt mit sein in allen Personen ✓ Hilfsverb haben im Präteritum

3. LERNJAHR	
Lernziel 6	Lerninhalte
Die eigene Meinung darstellen	Sprechfertigkeiten <i>Sich rechtfertigen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Ich musste/konnte/wollte/durfte ... • Wir mussten/konnten/wollten/durften nicht ... <i>Zustimmen/Ablehnen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Ich bin dafür/dagegen. • Das glaube/meine ich auch. • Das glaube/meine ich nicht. • Doch, das stimmt. • Seid ihr auch dafür? <i>Begründen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Das musste/konnte/wollte/durfte ich, weil ... • Das mussten/konnten/wollten/durften wir nicht, weil ... Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Modalverben im Präteritum in allen Personen

METODOLOŠKA UPUSTVA

1. Komunikativna forma nastave

U savremenoj nastavi komunikaciji se posvećuje naročita pažnja, to znači: koja jezička sredstva su potrebna učenicima da se u određenim jezičkim situacijama izraze i ponašaju na odgovarajući način?

Komunikacija je najprikladniji način za prispevanje propisanih objekata. Polazna tačka takve nastave ne može biti gramatička pravila već različite jezičke situacije. To znači od jezičkih situacija se izvode pravila, a ne obrnuto.

2. Jasno slaganje jezičkog ravnanja

Potrebno je, naročito u nivou početne nastave, dati poseban akcent na različitom jezičkom poravnanju, kao:

- obrada vokabulara (riječi),
- obrada tekstova,
- strukture jezika.

Ovo znači: da se odrede prioriteti unutar nastavne jedinice.

Nije moguće npr. da se obrade i novi vokabular i nove strukture jezika istovremeno.

Najbolji način bi bio da se najprije obradi i izvježba vokabular, koji je izložen u određenim lekcijama.

Potom će se razrađeni vokabular uklopiti u nove sintetičke strukture.

Učitelj će unutar komunikativne nastave odabrati takve jezičke situacije koje su bliske svakodnevnici, tako će uvježbane strukture biti prirodne, a ne artifičijalne.

3. Objektivni (zahtjevi)

Jasno određivanje objekta je olakšanje za rad učitelja i pomaže mu u određivanju specifičnih objekata. Kada se dostignu objektivni – to znači da učenici vladaju obrađenom materijom – samim tim bi predavao trebao biti zadovoljan. Ako se još nije završio nastavni čas, nije logično da se još u toku ubacuju i novi sadržaji. Iz ovog razloga, logičnije bi bilo da se utvrdi ono što je naučeno sa raznovrsnim vježbama, da se

obradi neka pjesma tokom nastavnog sata ili da se uklopi neka nastavna jedinica sa ciljem postignu a objektivna.

Tako er je poželjno u fazi «upoznavanje sa novom temom» (Sprachbegegnung) da se u e u srž «problema» sa motivacijom da se dostignu objektivni, a ne da se ide sporednim putevima koji bi dopustili u enicima da pretpostavljaju šta uistinu može biti cilj nastavnog sata.

4. Ograni avanje objektivna

Upoznavaju i u enike i imaju i jasne odredene objektivne najprije u itelj ne smije pogriješiti odreduju i mnogo objektivna za jedan nastavni sat i da se kasnije razodara zašto nije objektiv dostignut. S toga, u itelj treba da odredi jedan specifi ni objektiv kojeg e pokušati da postigne u toku jednog nastavnog sata. Odre ivanje više objektivna u toku nastavnog sata ima ove posljedice:

Ostaje malo vremena za vježbe i primjenu, iz ovog razloga u enik ne može dovoljno da vlada materijom. Na sljede em satu treba da se ponovi i pojasni materija još jedanput, jer se može desiti da su se potkrale greške koje kasnije ne mogu da se isprave, dovoljan razlog da se desperira (zdvoji) nastava i u enici razodara.

Ra unica je jednostavna: jedan sat prenatrpan i jedan za obnavljanje ine dva. S toga je logi nije da se materija još od po etka podijeli na dva sata.

Prema istraživanju srednji u enici su u stanju da za jedan nastavni sat upamte oko deset novih izraza.

5. Slaganje: slušanje / razumijevanje, govorenje, itanje, pisanje

Naro ito u po etnoj nastavi treba da se uva red od etiri vještine, što zna i:

- U enici ne treba da razgovaraju ništa što nisu uli ranije,
- Oni ne treba da itaju ono o emu nisu ranije slušali i govorili,
- Oni ne treba da pišu ono što nisu ranije slušali, govorili i itali.

Da se obradi ovo slaganje, naro ito za po etnike, ukazuju ovi razlozi:

- Da se izgovori jedna nova rije , logi no je da ona treba da se najprije uje. Sa druge strane itanje jedne nove rije i je najlakše ako se ona prethodno ula, iskazala ili pro itala.

- Njema ke grafeme i grafeme našega jezika ne uklapaju se u svakom pogledu. Iako su u enici nau ili alfabet bosanskoga jezika, mogu se izložiti «uopštavanju» ili interferenciji, ako se po ne rano sa pisanjem na njema kom jeziku. Ovo se može izbje i ako nastava po ne sa slušanjem i potom pomi e ka govornim i itala kim stanicama u pravcu pisanja.

6. Aktivani i konkretni rad

Razlika u nastavi njema kog jezika u Njema koj, bez obzira da li se radi o njema kom jeziku kao maternjem ili kao drugom jeziku u nastavi ili stranom jeziku na Kosovu mogu da se dobijaju male ili nikakve informacije. Osim na nastavnim asovima, takore i, ne egzistira nijedna druga mogu nost da se primijeni ono što je nau eno. Na neki na in nedostaje mogu nost da se ono što je nau eno u školi produbi van nastavnih asova kao preko ekskurzija, razvijanja diskusija itd.

Izrada (stvaranje) plakata, mozaika i postera, izrada malih ru nih radova je tako e zna ajna.

Drugi razlog za ovakvim aktivnostima je poznavanje psihologije nau enog: na osnovu ovoga su rezultati (dostignu a) ve i, da što više bude poduprena jezi ka djelatnost sa konkretnim djelima.

7. Dovoljno vrijeme za vježbe i primjenu

Za poticanje i sigurno savla ivanje jednog jezika uopšte potrebne su tri stvari: vrijeme, vrijeme i opet vrijeme.

Znamo da egzistiraju tri razli ita tipa u enika:

Akusti ni tipovi (oni savla uju - u e jezik brže preko slušanja, slušno);

Vizuelni tipovi (vidljivi, oni u e jezik na prvom mjestu preko o iju);

Motori ni tipovi (oni u e jezik najbrže preko pisanja).

Zbog toga je važno da se odabiru vježbe, tako er, i na bazi ovih osobina; da se jezik u i istovremeno preko više kanala, zato što, kada je rije o grupi ili razredu, pomiješanost tipova je izvjesna.

8. Raznovrsnost u fazi vježbanja

Svaki učenik i učiteljica ta ne znaju da na času jezika monotono vježbanje strukture rečenice više utiče negativno nego što podstiče napore.

Učenici će izgubiti interesovanje za nastavu i neće učestvovati aktivno u tome. Sa druge strane, znamo da motiviranje želja i davanje interesantnih zadataka mogu da podignu interesovanje za učenje i spremnost za rad (rezultati).

Mijenjanje formi rada (samostalni rad, rad u parovima ili grupama) djeluju osvježavajuće, ali i igre u nastavi, pjesme i poezija, kao i priče treba da budu sastavni dijelovi nastave.

9. Korekcija u učenikovog govora

Skoro da se ništa ne diskutuje tako često i na protivrečnu načinu u nastavničkoj sredini koliko o načinu ispravke.

Dok neki na ispravku gledaju kao smetnju jezičkog toka, drugi podupiru da se greška treba ispraviti odmah da se ne bi propustila.

Možda može da se napravi jedan opravdan kompromis tokom korekcije i on bi izgledao ovako:

- U fazi prvog kontakta sa novom temom, kao na primjer opisanjem fotografije, učenjice i učitelj saslušaju slobodan razgovor od učenika.

Ako bi se izvršila masovna ispravka tokom ove nastavne faze, učenici bi se možda odmah povukli. U ovoj bi fazi bilo pravilno da se ispravke izlože na takav način, na primjer, jedna pogrešno kazana rečenica da se ponovi od strane nastavnika još jedanput, ali, naravno, na ispravan način.

- Situacija u fazi primjene i vježbanja je drugačija. Ovdje je riječ o vježbanju vokabulara i strukture i ovdje je korekcija, naravno, neuslovljena.

Nema diskusije da učenike ne treba da postidjemo pred razredom, već da pokažemo pedagoški takt.

10. Diferencija

esto se dešava da različitiji jezički rezultati učenika u nastavi predstavljaju djelimice velike teškoće.

Dok se učenik, koji je završio svoj zadatak, dosuđuje na nastavi ili ometa druge dok rade, drugi nisu spremni da dovrše zadatke iako ima još dovoljno vremena na raspolaganju.

Za učitelje i učiteljice predstoje tada dvije mogućnosti: da predstave, navodno, da nema razlike u rezultatu, ali se onda trebati da uzmu u obzir i ono što se prije ili kasnije proizvesti teškoću kod opterećenja (naših zahtjeva) manjeg, odnosno većeg.

Druga mogućnost je prakticiranje mjera unutrašnje diferencijacije i ovo se bez sumnje za učenike/ce značiti da rade.

Razlikuju se razne forme diferencijacije, koje se ne mogu diskutirati ovdje, jer su one za sada poznate.

Samo dvije forme mogu da se razmotre kao bliže:

Kvantitativna i kvalitativna diferencijacija

- *Kvantitativna diferencijacija* znači da se zadaci razlikuju po njihovom kvantitetu, dakle, u njihovoj količini. To ne znači ništa drugo, već da učenici «brzo» uzimaju dodatne zadatke. Mjera se primjenjuje lako, jer učitelj i učiteljica treba da razmišljaju o dodatnim zadacima, koje kasnije ukoliko zatreba, daju nekolicini učenika. Ova vrsta diferencijacije sa tim ima i svojih nedostataka, jer od strane dodatnih zadataka od učenika se traži još više i samim tim i bolje. Drugim riječima: razlika između dobrih i malo boljih uvijek je veća.

Tako se postavlja pitanje, da možda vredniji učenici vide ove zadatke kao kaznu zbog toga što su radili brže.

Kvalitativna diferencijacija postavlja više zahtjeva. Daju se zadaci sa različitim skalom težine, bez zapostavljanja zajedničke teme. Da krenemo od toga, da unutar razreda treba da radimo u tri različite grupe rezultata A, B i C, gdje se grupa A podrazumijeva kao grupa sa većim postignućem, grupa B sa srednjim postignućem i grupa C kao grupa sa slabijim postignućem. Šema rasporeda nastavnog sata može izgledati ovako:

Sprachbegegnung – Prvi kontakt sa novom temom (Evokacija)		
Izjednačeno za sve učenike		
Spracherarbeitung – Izrada teme (Realizacija)		
Izjednačeno za sve učenike		
Sprachübung – Vježbe oko teme (Refleksija)		
Diferencijacija grupa prema skali dostignuća		
Grupa A Rad cijelog teksta Dodatak kreativnog zadatka	Grupa B Rad cijelog teksta uz pomoć, npr. Artikelhilfe	Grupa C Rad jednog dijela teksta uz pomoć, npr. Artikelhilfe

esto se uje i jedan argument koji govori protiv ove forme diferencijacije i to je:

Kod ovog načina obrade nastave ne učine svi učenici iste stvari, jer profil zahtjeva je različit u ovom primjeru podijeljenom u tri skale.

- Jedna analiza ovoga argumenta govori ipak mnogo brzo, da to ne može da vrijedi za uvijek, jer: objektiv nastavnog programa u učenicima ne može jednako dostizati nikada jednako isto i dobro
- Ono što se postigne od strane ovoga procesa, je manje-više odstupanje od zahtjeva, jer sposobnost učenika za različitost učenja, neovisno je od toga da li se praktikuju mjere diferencijacije ili ne.

11. Dijeljenje jednog nastavnog programa

Redoslijed jednog nastavnog programa može izgledati ovako:

Artikulationsstufen	Methodische Absichten
1. Sprachbegegnung	Begegnung mit der neuen Sprachsituation, z.B. durch Bild, Tonaufnahme, Filmausschnitt, Lehrer- oder Schülervortrag.
2. Spracherarbeitung	Bereitstellen und Erarbeiten von neuem Wortschatz oder neuen Strukturen.
3. Sprachübung	Übungsbeispiele, möglichst in Form von realen Sprechhandlungen.

	Aufgreifen und Wiederholen von bekanntem Wortschatz
3. Sprachübung	Übungsbeispiele, möglichst in Form von realen Sprechhandlungen. Aufgreifen und Wiederholen von bekanntem Wortschatz mit neuen Strukturen und umgekehrt. Differenzierungsmaßnahmen Sprachlernspiele
4. Sprachanwendung	Übertragen des Gelernten auf neue Situationen: Im Klassenzimmer Im außerschulischen Bereich

GRADUALIZACIJA (STEPENOVANJE) ME UPROGRAMA

Prije nego u 6. i 7. razred u posao za detaljizirani plan za razred, mi smo uradili jednu vrstu približnog "globalnog" plana za četiri godine, u cilju da nam je jasno kuda želimo da dospijemo poslije završetka od četiri razreda (jedan nivo), znači: šesti razred – deveti ili deseti – dvanaesti (trinaesti).

Drugi razlog je da u svakom planu za razred treba da imaju programsku mehaniku i da otprilike nastave tu gdje su prekinuti prethodne godine, da nema ponavljanja opštih objekata ili drastičnog vraćanja unazad.

Ovaj Plan je urađen po Blomovoj taksonomiji i konceptiran je tako da može da se čita vertikalno (priprema prema taksonomiji za jednu školsku godinu) i horizontalno, što znači, prema opštim objektima iz godine u godinu sa jednom skalom više.

Da bude jasnije predstavljamo tabelu stepenovanja nivoa i sadržaja.

	1. Lernjahr	2. Lernjahr	3. Lernjahr	4. Lernjahr
Lernziel 1	Einfache sprachliche Kontakte herstellen	Miteinander sprechen	In mündlichen und schriftlichen Kontakten persönliche Mitteilungen machen	Über Ereignisse berichten
Lernziel 2	Gegenstände und Tätigkeiten benennen und beschreiben	Über Gegenstände und Tätigkeiten	Sachinformationen einholen und weitergeben	Gegenstände und Vorgänge beschreiben

	ben, nach Gegenständen fragen	Aussagen machen		
Lernziel 3	Anweisungen verstehen und Fragen beantworten	Anweisungen verstehen und erteilen	Anweisungen geben und Aufforderungen äußern	Tätigkeiten und Vorgänge beschreiben
Lernziel 4	Sich orientieren und verständigen	Angaben zur örtlichen Umgebung machen	Angaben zu Zeit, Lage und Raum machen	Mitteilungen sachlichen Inhalts machen
Lernziel 5	Sprachliche Kontakte knüpfen	Wünsche und Gefühle äußern	Erlebtes und Gehörtes wiedergeben	Vorgegebene Geschichten und Erlebnisse mündlich und schriftlich darstellen
Lernziel 6	Einfache Auskünfte einholen und erteilen	Persönliche Daten erfragen und Angaben machen	Die eigene Meinung darstellen	Über Zukünftiges und Erdachtes berichten

POVEZANOST ME U PREDMETIMA

Sa druge strane, jezik koji prvenstveno služi kao sredstvo komunikacije, ne u i se ekskluzivno na asovima jezika, da u nekoj formi, ali i u drugoj: preko svih nastavnih predmeta pa sve do ovih vještina. Razli ita gledišta znanja razvijaju se preko jezi kih puteva.

Koliko jezik pomaže drugim predmetima, toliko mogu pomo i drugi predmeti za dostignu e objektivna unutar nastave njema kog jezika. Prije svega i odabrane teme mogu otvoriti više polja života i sa tim i više nastavnih predmeta, poznavanje koje nam može pomo i u u enju njema kog jezika.

Naravno da je jezik ispred svih povezan sa umjetnostima, jer svaka rije , nova misao, može (treba) da se iskaže kroz pjesmu, crtež, fotografiju ili igru (aku su djeca II nivoa) ili omladine (III nivo).

I znanje iz nauka, bilo prirodnih ili društvenih, treba da osvježimo tokom obrade raznovrsnih tema predvi enih za dvanaesti razred.

Ova znanja osvježavaju naročito u prvoj fazi časa (EVOKACIJA), gdje u zavisnosti od tema koje ćemo obraditi, potrebna je primjena znanja iz drugih predmeta (učenike pripremamo za teme).

Povezanost sa društvenim naukama, koje poznaju učenici, za mnoge životne probleme također pomažu u postizanju vještine komunikacije.

Povezanost postoji i među u prirodnim naukama, naročito su potencirana takva znanja koja govore o ambijentu, njegovoj zaštiti, zdravlju (čuvanje svog zdravlja i zdravlja drugih), uslugama, itd.

NASTAVNI TEKSTOVI

Grupa eksperata za njemački jezik predlaže ove nastavne tekstove:

Razred 11: Deutsch international, Band 2, Cornelsen Verlag, Berlin

Razred 12: Deutsch international, Band 3, Cornelsen Verlag, Berlin

Alternativa:

Razred 11: Blick 2, Hueber Verlag, Ismaning

Razred 12: Blick 3, Hueber Verlag, Ismaning

UVOD

Matematika je nauka o veličinama, brojevima, figurama (likovima), prostoru i odnosu među njima. U osmom razredu, učenici ponovljaju u aktivnom obliku osnovne matematičke veličine, proširuju pojam koncepta, strukture i djelatnosti i primjenjuju različite strategije za rješavanje problema.

Pomoću univerzalnog jezika, oslanjaju se na simbole i dijagrame, učenici izražavaju jasno svoja mišljenja, opravdavaju završetke i komuniciraju uopšte.

Stalna primjena više matematike u poljima široke ekonomije i tehnologije, kao i njeno integrisanje sa drugim naukama, muzikom, umjetnošću i jezikom, povećava njen nivo za razvijanje društva uopšte.

CILJEVI

Nastavni plan i program predmeta Matematike za osmi razred ima za cilj:

- razvijanje navika i snalažljivosti učenika za rad s brojevima, stvaranje algoritama i procedura koje upotrebljavaju u rješavanju problema i opravdavanju rezultata;
- razvijanje kreativnosti i sposobnosti logičnog mišljenja učenika za posmatranje, opisivanje i crtanje geometrijskih tijela;
- razvijanje snalažljivosti učenika za poznavanje i primjenu mjerenja u svakodnevnom životu;
- razvijanje sposobnosti učenika za proučavanje fenomena upotrebljavajući eksperimente i različite modele vjerovatnoće.

OPŠTI OBJEKTIVI

Učenici trebaju:

- *Da poznaju:*
 - simbole, formule i koncepte za brojeve, brojevne izraze i proceduralna pravila u radu sa njima;
 - definicije figura i geometrijskih transformacija, formule i pravila za mjerenje veličina i definisanje fenomena i eksperimenata.
- *Da znaju:*
 - interpretaciju činjenica i pravila u toku rada sa brojevima i brojevnim izrazima;
 - prevođenje običnog jezika u algebarski i obrnuto, kao i čitanje dijagrama;
 - opisivanje različitih geometrijskih formula i interpretacija formula za mjerenje veličina;
 - klasifikaciju fenomena po vjerovatnoći.
- *Da primjenjuju:*
 - pravila, formule i radnje sa brojevima i brojevnim izrazima za rješavanje matematičkih problema;
 - svojstva figura sa dvije ili tri dimenzije za konstrukciju, modeliranje i rješavanje problema iz svakodnevnog života;
 - prikazivanje tablica na koordinatnom sistemu za konstrukciju grafikona, funkcija i statističkih dijagrama;
 - znanja iz vjerovatnoće za upoređenje rezultata eksperimenata i onih teorijskih;
 - znanja matematike i u drugim predmetima u rješavanju praktičnih problema.
- *Da analiziraju:*
 - pretvaranje brojeva i brojevnih izraza u raznim oblicima i njihov međusobni odnos;
 - rješavanje jednačina, karakteristike geometrijskih figura i moguće rezultate u toku vršenja eksperimenata;

- proceduru strategije rješavanja matematičkih problema i onih iz svakodnevnog života.
- *Da sintetizuju:*
 - znanja u toku generalizacije dokaza, pravila, predviđanja i izvorne zaključaka;
 - znanja matematike sa znanjima uopšte iz drugih predmeta;
 - teoretske informacije za građenje, modeliranje i rješavanje praktičnih problema.
- *Da vrednuju:*
 - provjere unutar matematičkih procesa u realnoj situaciji;
 - koriste i različite izvore u toku predstavljanja originala zasnovanih na argumentima;
 - matematičke komunikacije za dobijanje rješenja vrijednosti ili vrijednih metoda prema određenim kriterijumima.

ORGANIZACIJA SADRŽAJA PREDMETA

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	BROJ ASOVA	%
ARITMETIKA I ALGEBRA	<ul style="list-style-type: none"> • Brojevi • Stepen i korijen • Izrazi sa slovima (promjenljiva) • Jednoline i nejednoline sa jednom promjenljivom 	48	32.43%
GEOMETRIJA I MJERENJA	<ul style="list-style-type: none"> • Geometrijske figure • Pitagorina teorema • Krug • Geometrijske transformacije • Geometrijska tijela 	80	54.05%
STATISTIKA I VJEROVATNOŠĆA	<ul style="list-style-type: none"> • Neka znanja iz vjerovatnoće 	20	13.51%

I ARITMETIKA I ALGEBRA		
Potkategorije	Sadržaj programa	O ekivani rezultati
BROJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • Skupovi brojeva • Prirodni brojevi, cijeli i racionalni • Decimalni periodični brojevi i razlomci • Osnovne računarske radnje sa brojevima 	<p>Učenik treba da je u stanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • da čita i piše svaki razlomak, decimalni broj; • da upoređuje i uređuje decimalne brojeve; • da pretvara decimalne periodične brojeve u razlomke i obrnuto; • da obavlja računarske radnje sa decimalnim brojevima i razlomcima; • da rješava različite probleme upotrebljavajući razlomke i one periodične brojeve;
STEPEN I KVADRATNI KORIJEN	<ul style="list-style-type: none"> • Stepene cijelog broja • Radnje sa stepenima • Kvadratni korijen • Algoritmi i nalaženja kvadratnog korijena • Radnje sa kvadratnim korijenima 	<ul style="list-style-type: none"> • da čita i piše stepene sa izloziocima koji su cijeli brojevi; • da piše brojeve veće kao stepene broja 10; • da primjenjuje računarske radnje sa stepenima; • da određuje kvadratni korijen; • da izražava kvadratni korijen prirodnih brojeva sa računanjem; • da primjenjuje računarske radnje proizvoda i količnike;
IZRAZI SA SLOVIMA (PROMJENLJIVA)	<ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje slovnih izraza • Osnovne radnje sa slovnim izrazima • Pretvaranje slovnih izraza • Nekoliko algebarskih formula 	<ul style="list-style-type: none"> • da nađe brojevnú vrijednost slovnog izraza za određenu vrijednost promjenljive; • da imenuje slovne izraze: monom, binom, polinom; • da obavlja osnovne računarske radnje sa slovnim izrazima; • da prevodi izraze sa zvaničnog jezika na algebarski i obrnuto; • da imenuje algebarske formule: kvadrat zbira, kvadrat razlike i razliku kvadrata; • da geometrijski predstavlja neke algebarske formule;

		<ul style="list-style-type: none"> • da rješava praktične probleme koristeći: šeme, modele tabele i jednačine;
<p>LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Linearne jednačine sa jednom nepoznatom • Ekvivalentne jednačine • Linearne nejednačine sa jednom nepoznatom • Grafičko predstavljanje rješenja linearnih jednačina sa jednom nepoznatom • Rješavanje problema pomoću linearnih jednačina sa jednom nepoznatom 	<ul style="list-style-type: none"> • da identifikuje ekvivalentne jednačine; • da rješava linearne jednačine sa jednim nepoznatom; • da rješava jednačine prema određenim slovima (u formulama fizike, hemije idr.); • da rješava linearne nejednačine sa jednom nepoznatom; • da geometrijski predstavlja rješenje nejednačine; • da primjenjuje linearne jednačine i nejednačine u rješavanju problema iz svakodnevnog života;
II GEOMETRIJA I MJERENJA		
<p>GEOMETRIJSKE FIGURE PITAGORINA TEOREMA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Trougao i njegove karakteristike • Primjena Pitagorine teoreme na geometrijskim figurama i tijelima 	<ul style="list-style-type: none"> • da opisuje svojstva trouglova; • da određuje karakteristike (centar opisanog i upisanog kruga itd.); • da konstruiše trougao kada su poznati njegovi elementi; • da koristi Pitagorinu teoremu za određivanje trougla, ako je pravougli trougao; • da koristi Pitagorinu teoremu za određivanje treće stranice pravouglog trougla; • da primijeni Pitagorinu teoremu na svim geometrijskim

		<p>figurama;</p> <ul style="list-style-type: none"> • da rješava probleme koristeći i Pitagorinu teoremu;
KRUG	<ul style="list-style-type: none"> • Krug i njegovi elementi. • Centralni i periferni ugao kruga • Prava i krug • Međusobni položaj dva kruga • Dužina kružnog luka • Površina kružnog isječka i površina kružnog prstena 	<ul style="list-style-type: none"> • da crta i definiše krug i njegove elemente: centar, poluprečnik, prečnik, tetiva, tangenta, sekanta; • da crta centralni i periferni ugao; • da odredi kružni isječek i kružni prsten; • da pokaže da je periferni ugao polovina centralnog ugla nad istim lukom sa mjerenjem i dokazom; • da istražuje (dokazuje) formulu za dužinu kružnog luka, izražavanje obima i površinu kružnog isječka i površinu kružnog prstena; • da riješi probleme u vezi sa kružnim lukom, isječkom i kružnim prstenom;
GEOMETRIJSKE TRANSFORMACIJE	<ul style="list-style-type: none"> • Simetrala duži i ugla • Rotiranje figura • Centralna simetrija • Centralno simetrične figure 	<ul style="list-style-type: none"> • da određuje sredinu duži merenjem pomoću lenjira i konstrukcijom simetrale pomoću šestara i lenjira; • da konstruiše simetralu ugla; • da konstruiše osno simetričnu sliku (figuru) i da odredi broj simetričnih pravih; • da rotira figuru (sliku) za dati ugao rotacije; • da konstruiše centralno simetričnu figuru; • da razlikuje centralno simetričnu figuru i da odredi centar simetrije figura (slika);

<p>GEOMETRIJSKA TIJELA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Valjak • Kupa • Lopta 	<ul style="list-style-type: none"> • da definiše površinu obliha cilindri nih (valjkastih) i kupastih tijela (valjak i kupa), kao i njihovih elemenata – njihove mreže; • da razlikuje pravi valjak i pravu kupu od onih kosih; • da istražuje (dokazuje) formule za površinu i zapreminu valjka i kupe; • da izra unava površinu i zapreminu valjka i kupe; • da definiše površinu lopte (sfere); • da izra unava površinu i zapreminu lopte (sfere), odnosno Zemljine kugle; • da rješava probleme iz svakodnevnog života primjenjuju i Pitagorinu teoremu;
<p>III STATISTIKA I VJEROVATNO A</p>		
<p>NEKA ZNANJA IZ VJEROVATNO E</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimenti i doga aji • Step en vjerovatno e • Ra unanje vjerovatno e 	<ul style="list-style-type: none"> • da re a rezultate mogu ih doga aja izvršenih eksperimenata; • da koristi razlomak za prikazivanje vjerovatno e jednog doga aja; • da ra una vjerovatno e prostih doga aja primjenjuju i ponavljanje eksperimenata; • da ra una vjerovatno u prostog doga aja koriste i konkretne materijale.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Kao i u svakom predmetu, i u predmetu matematike, glavni zadatak nastavnika je vo enje obrazovnog procesa koji ispunjava ostvarene rezultate kod u enika, a koji su predvi eni u objektivu.

Nastavna praksa je pokazala da svi u enici ne u e na isti na in i istim ritmom. Za razum metode, vještina predava a treba da bude raznolika i odgovara potrebama i interesima u enika. To treba da postakne saradnju me u u enicima, sa ciljem da u vrsti društvene odnose u procesu u enja.

Predavanje je jedna od metoda koja je na poseban na in neophodna, ali isto tako i nastava interaktivno ima prednosti u u enju i razvoju kriti -nog mišljenja i sposobnosti za rješavanje problema.

Predavanje interaktivno angažuje u enike u primanju odgovornosti za gradnju konceptivnih shvatanja, proširenje znanja, razvijanje matemati ke snalažljivosti za rješavanje problema i razvijanje sposobnosti za primjenu znanja u svakodnevnom životu.

Rješavanje problema je osobina razmišljanja, koja u matematici zauzima važno mjesto. To je dio ugra en u sve kategorije sadržaja nastave. U prvim godinama nastave matematike, u enik upotrebljava jednostavnu tehniku, dok u osmom razredu na osnovu ste enih znanja, vrednuje ukupnost i posljedice kompleksnih metoda u rješavanju problema.

Rješavanje problema je jedan proces “probni”, koji sadrži po etke i završetke, uspjehe i neuspjehe, potvr ene i neprihva ene završetke. Važno je da predava isproba ovaj proces u svakom razredu i da zajedni kim radom sa acima traži odgovore. Na ovaj na in, nastavnik ohrabruje u enika da uradi isto i da mu pomaže da stekne nova iskustva vrijedne uspjeha u toku rješavanja problema. Aktivnosti koje se organizuju u razredu u toku rješavanja problema treba kombinavati individualnim radom, u parovima ili u grupama, sa ciljem pove anja odgovornosti u enika za razumijevanjem uopšte.

Pitanja i tehnika postavljanja pitanja zauzima glavno mjesto u planiranju nastave. Ako želimo podsticati u enika na razmišljanje kao aktivnog u esnika u procesu u enja, onda je neophodno planirati pitanja za sve niveoe. Kada su sva pitanja na nivou reprodukcije onda dolazi malo ili nimalo do razmišljanja. Pitanja višeg nivoa uglavnom po inju sa “**Kako...?**”, “**Zašto...?**” i “**Svakako...?**” To su pitanja potstrekivanja, koja traže od u enika da razmišljaju.

Komuniciranje, kao jedan od glavnih ciljeva programa matematike, pomaže u enicima da upotrijebe ta an jezik matematike. Veoma je važno

u toku procesa učenja podsticati učenike da slušaju, pitaju, diskutuju, da izražavaju matematičke ideje i diskutuju, što imi važnu ulogu u shvatanju koncepata. Simboli (znaci) i dijagrami obogaćuju uobičajeni jezik učenika, proširuju riječnik izraza i pomažu u komuniciranju na svim poljima.

Međupredmetna veza predstavlja važan stav matematičkog vaspitanja. Iskustvo koje nastavnik donosi u razred pomaže učenicima da vide kako su pojam (koncept) i snalažljivost jedne kategorije matematike, vezani sa drugim kategorijama. U tom slučaju, učeniku pomaže da gospodari principima opšte matematike. Tako je, veza matematike sa drugim predmetima i sadržajima iz svakodnevnog života, pojavljuju se druge činjenice (dokazi), koji prave matematiku više nego jednu izolovanu nauku.

Fizičko vaspitanje približava bezbroj slučajeva mjerenja kao dio prirodnih aktivnosti, npr. mjerenje vremena ili dužine u toku raznih skakanja. Stvaranje simetričnih i asimetričnih figura u nastavi gimnastike, također prikazuju korišćenje realnih pojmova (koncepata) matematike. Matematički jezik upotrebljava se u svim poljima, npr. pisanje muzičkih nota ili opisivanje likova u umjetničkim naukama. Prevođenje svakodnevnog jezika u algebarski, i obrnuto, dio je pisanja formula raznih nauka. Rješavanje slovnih jednačina pomažu rješavanju problema iz fizike i hemije. Tako je, veze i primjena matematičkih poznanica u različitim poljima povećava interesovanje učenika za nastavom matematike uopšte.

VREDNOVANJE

Proces vrednovanja je dio koji se uključuje u podstrek nastave. U toku neprekidnog ocjenjivanja vrednuje se ne samo stupanj dostignut u učenika, nego i vrijednost metodologije programa i nastave uopšte. Nastavnik treba da postavi u centar prepoznavanje postojećeg znanja učenika, sposobnosti i njegove okretnosti. U sedmom razredu, učenici trpe velike promjene u dostignu iz matematike, brze promjene u njihovom intelektualnom i emocionalnom razvoju. Zatim, u toku vrednovanja određuje se ne samo šta zna učenik i šta može da uradi, već kakvo bavljenje i kakvo vjerovanje ima. Ove informacije pomažu nastavniku da organizuje nastavu oslonjajući se na različite potrebe i interese učenika. Davanje i sakupljanje informacija, također

pomažu u donošenju vrijedne odluke za motivisanje i ohrabrenje u enika u toku procesa u enja.

I pored toga što je sposobnost za ra unanje veoma važna, vrednovanje treba da obuhvati i provjeru sposobnosti u enika za ta nu upotrebu jezika matemati kih simbola u toku matemati ke komunikacije, kao i sposobnost za rješavanje problema. Za ovaj rezon, na asovima matematike koristi se razli ita tehnika vrednovanja, kao:

Posmatranje i bilježenje (na asu) u razredu ocjenjuje žustrost isticanja i razli itih ponašanje u enika.

Kontrolni zadaci služe za kontrolu i napredovanje u enika, kaoi prepoznavanje poteško a u u enju.

Dosijea i projekti prikazuju kolekciju izabranih radova uvanih u jednoj fascikli (folder), u kojoj se uva jedan model rada u enika, ura en u toku jednog odre enog vremenskog perioda. Vrednovanje dosijea može biti od nastavnika, roditelja ili samog u enika.

Testiranje je jedna procedura koja služe ocjenjivanju u mnogim ciljevima. Testovi napravljeni od nastavnika su instrumenti koji se upotrebljavaju u cilju ocjenivanja u enika. Razli ite vrste testova pomažu sigurnim informacijama za svakog u enika za popunjavanje postignutih rezultata i objektivama predmeta matematike, prepoznavanje poteško a u u enju i savla ivanju istog i vrijednovanje spremnosti u enika za budu e u enje.

Strategija i razli ita tehnika pomažu ocjenjivanju matemati ke snalažljivosti, kao matamati ko rasu ivanje, rješavanje problema i matemati ka komunikacija.

Za bilježenje napredovanja u enika i davanje ocjena, nastavnik može upotrebiti razli ite modele, koji su za to podesni i koji daju bogatu informaciju. Ova bilježenja i informacije imaju veliku važnost, kao prilog motivisanju i daljem napredovanju, kao i u komunikaciji sa roditeljima i svim zainteresovanim institucijama.

LITERATURA

1. Abdulah Hodži , Tuzla, 2001;
2. Šefket Arslanagi , Arif Zoli , Bosanska Rije , Sarajevo, 2003.

UVOD

Ovaj program predviđa da se predmet Biologije za VIII razred obradi za 74 asa. Radi fleksibilnosti, u Programu biologije za ovaj razred predviđeni su, više nego prije, praktični i teorijski asovi na raspolaganju (ukupno 13 asova). Ovim se namjerava da se nastavniku da više prostora kako bi prilagodio nastavu u zavisnosti od uslova koje pruža u ionica, škola i dr. U stablu sadržaja predmet ima jednu kategoriju i pet potkategorija. Što znači da prva kategorija (*Živa bića i sredina*) obuhvata ove potkategorije: 1.1. *Životna sredina i ekosistemi*, 1.2. *Kruženje materije i energije u ekosistemu*, 1.3. *Prirodni i antropogeni ekosistemi*, 1.4. *Razvijanje živog svijeta* i 1.5. *čovjek i životna sredina*.

Uzeti uopšte, program biologije ima linearan i cikličan karakter. Ali, sublimirajući i uzete informacije za programe vremena u regionu i šire, trudili smo se da, na polju programa biologije, po novom kurikulumu, obezbijedimo “tok” koncepata sa prvog nivoa na drugi i sa drugog nivoa na treći. Ova naklonost je udružena pažljivim probiranjem predmeta, kao na pr. životna sredina i ekosistem, prirodni i antropogeni ekosistemi i dr., sa jedinim ciljem da programski sadržaj biologije bude koherentan, logičan i primjenljiv. Druga osobina reformisanog programa biologije uopšte, a posebno VIII razreda, je “miješanje” nastavnih tema. Za razliku od tradicionalnih programa, gdje su se npr. znanja iz botanike, zoologije, fiziologije i dr. davala kao posebna sa “miješanjem” tema, ona su predstavljena na integrisan način. Ovaj pristup omogućuje učenicima da steknu neophodna znanja za svakodnevni život, u skladu sa zahtjevima novog milenijuma i lakšim usvajanjem drugih koncepata koji se postavljaju u nastavku školovanja.

Na kraju, naglašavamo da svaka od kategorija i potkategorija na prvom, drugom i trećem nivou školovanja, sa njihovom tematskim pretvaranjem za svaki nastavni čas, imaju značajne promjene u sadržaju i pristupu.

CILJEVI

Nastavni program predmeta Biologije za VIII razred ima za cilj:

- ❖ Razvijanje sposobnosti učenika radi upoznavanja i shvaćanja osnovnih zakonitosti ekologije i evolutivnog razvoja živog svijeta;
- ❖ Razvijanje znanja o ekologiji, evoluciji živih bića i sposobnosti kako bi vrednovali evolutivni razvoj živih bića i održavanje ekološke ravnoteže u prirodi;
- ❖ Razvijanje sposobnosti za upotrebu udžbenika, atlasa, biološke literature, obrazovnih programa, televizijskih i drugih izvora informacija;
- ❖ Razvijanje vještina za skupljanje i obradu relevantnih naučnih podataka, kao i primjenu stečenih vještina u konkretnim situacijama za dobrobit čovjeka i životne sredine.

OPŠTI OBJEKTIVI

Od programskog sadržaja VIII razreda učenik treba biti u stanju:

- *Da razvija stavove i vrednosti*
 - U kontekstu savjesnosti i podizanju etičke odgovornosti prema živom svijetu i životnoj sredini sa ciljem održavanja biološke ravnoteže u prirodi;
 - U smislu kultiviranja ličnog ponašanja (da bude kooperativan, otvoren, tolerantan, istan, dobrovoljan, kritičan i dr.).
- *Da zna: riječi i koncepte (biološku terminologiju)*
 - Riječi i koncepte i principe ekologije, etologije i evolucije;
 - Procedure i metode u biologiji.
- *Da razumije*
 - Riječi i biološke principe i da ih logički međusobno povezuje;
 - Opravdanost metoda i praktičnog rada u prirodnoj sredini i u laboratoriji;
 - Procedure.

- *Da primijenjuje u novim situacijama*
 - injenice, principe ekologije i etologije, i principe evolucije;
 - Rješavanje problema biološke prirode.

- *Da saopštava informacije u različitim kontekstima*
 - Da piše izvještaje sa jednog praktičnog rada ili istraživanja;
 - Da prikazuje rezultate istraživanja, konsultujući i više izvora informacija;
 - Da doprinosi na debatama i diskusijama o pitanjima ekologije, etologije i evolucije.

- *Da razvija kritičko mišljenje o biologiji*
 - Da poznaje relevantnu informaciju od nerelevantne;
 - Da razlikuje činjenicu od suda;
 - Da primijenjuje biološke principe u rješavanju problema;
 - Da interpretira ilustracioni materijal;
 - Da analizira uzroke i posljedice što donosi jedan ekološki faktor u jednom prirodnom i antropogenom ekosistemu;
 - Da vrednuje pozitivnu ulogu čovjeka u živoj i neživoj prirodi.

ORGANIZACIJA SADRŽAJA PREDMETA

Organizacija sadržaja obuhvata: grafičku, balansiranje i raspoređivanje.

Izgradnja sadržaja predmeta obuhvata jednu glavnu kategoriju u kojoj se obuhvata fundament predmeta.

Izgradnja predmeta sadržajna je na osnovu balansiranih naglašavanja po značajnosti nastavnih tema.

Raspoređivanje sadržaja predmeta u razredu vrši se za 74 časova nastave, po obliku:

- Kategorija,
- Potkategorija,
- Programski sadržaj,
- Očekivani rezultati,
- Međupredmetno povezivanje.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

KATEGORIJA	POTKATEGORIJA	asovi	%
I ŽIVA BI I ŽIVOTNA SREDINA	I 1. ŽIVOTNA SREDINA I EKOSISTEMI	20	27.0
	I 2. KRETANJE MATERIJE I ENERGIJE U EKOSISTEMU	7	9.5
	I 3. PRIRODNI I ANTROPOGENI EKOSISTEMI	14	18.9
	I 4. RAZVOJ ŽIVOG SVIJETA	11	14.8
	I 5. OVJEK I ŽIVOTNA SREDINA	9	12.2
	Prakti an rad	10	13.5
	asovi na raspolaganju	3	4
	Ukupno		74

Kategorija	Potkategorija	Programski sadržaj	Opisani rezultati	Međupredmetna povezanost
I Živa bića i životna sredina	I 1. Životna sredina i ekosistemi	Organizmi su zavisni od uslova životne sredine i od odnosa među organizmima (osnovni ekološki pojmovi) Uslovi životne sredine (ekološki faktori) Izgradnja ekosistema (biotop i biocenoza, proizvođači, potrošači i razlagači) Životni odnosi u ekosistemu (trofična mreža, ekološke piramide i dr.) Životna zajednica i njena organizacija (populacija, ekološka niša, vremenska i prostorna organizacija i dr.)	<i>Učenici treba:</i> - da znaju i razumiju osnovne ekološke pojmove; - da znaju da analiziraju zavisnost organizama od uslova životne sredine i odnose među njima; - da opisuju izgradnju ekosistema; - da razumiju i da klasifikuju ekološke faktore; - da analiziraju trofičnu mrežu i ekološke piramide u ekosistemu; - da istražuju dinamiku populacije sa vremenskog i prostornog aspekta.	<i>Hemija</i> (sa aspekta poznavanja hemijskog sastava životne sredine) <i>Fizika</i> (sa stanovišta fizičkih faktora i fizičkih promjena životne sredine)
I Živa bića i životna sredina	I 2. Kretanje materije i energije u ekosistemu	U biosferi i ekosistemu odvija se neprestano kretanje materije i energije (kretanje kiseonika, ugljen-dioksida, azota, vode i dr.)	<i>Učenici treba:</i> - da razumiju fluks energije i ciklus materije u ekosistemima; - da analiziraju kretanje vode u prirodi; - da upoređuju kretanje kiseonika sa	<i>Hemija</i> (sa aspekta poznavanja elemenata od kojih se sastoje organizmi)

			ugljen-dioksidom, azotom i fosforom.	<i>Fizika</i> (sa aspekta poznavanja fizičkih zakonitosti optike, termodinamike)
I Živa bića i životna sredina	I 3. Prirodni i antropogeni ekosistemi	Organizmi stvaraju bliske odnose sa životnom sredinom i komuniciraju između sebe bez posredovanja ovjeka (prirodni ekosistemi), i sa posredovanjem ovjeka (vještački ekosistemi - ruralni i urbani ekosistemi) Vodeni i zemljišni ekosistemi Endemske biljke i ugrožene životinjske vrste na Kosovu Ponašanje organizama u prirodi - etologija	<i>Učenici treba:</i> - da razlikuju prirodne ekosisteme od artificialnih; - da znaju rezervate, prirodne monumente i nacionalne parkove Kosova; - da znaju za endemske biljke i ugrožene životinje na Kosovu; - da razumiju osobine vodenih i kopnenih ekosistema; - da analiziraju ponašanje životinja i komunikaciju među njima; - da se upoznaju sa promjenama i izdržljivošću populacija u prirodi.	<i>Geografija</i> (u smislu poznavanja sa hidrografijom, hidrologijom i pedologijom) <i>Hemija</i> (hemijski sastav vode, zemljišta i dr.)
I Živa bića i životna sredina	I 4. Razvoj živog svijeta	Biljni i životinjski organizmi razvijali su se u različitim uslovima životne sredine i bili su zavisni od različitih faktora evolucije	<i>Učenici treba:</i> - da znaju i primjenjuju riječi i glavne definicije koje se tiču evolucije; - da analiziraju i da opisuju različite evolutivne faktore koje su utjecale na razvoj i usavršavanje živih bića;	<i>Geografija</i> (u smislu poznavanja različitih slojeva zemljišta)

		Izvori života i historijat razvoja živog svijeta Geološke epohe	- da razumiju teoriju razvoja živog svijeta.	<i>Sistematika</i> (u smislu poznavanja vrste, kao graditelja ekoloških sistema)
I Živa bića i životna sredina	I 5. ovjek i životna sredina	ovjek eše utiče na fizičku i hemijsku promjenu životne sredine (zagađenost), ali, ovjek preduzima različite mjere i za zaštitu i unapređenje životne sredine Zagađivanje životne sredine i posljedice Efekat staklene bašte Nadubriavanje Uništavanje prirodnih ekosistema Zaštita i unapređenje životne sredine	<i>Učenici treba:</i> - da identifikuju različite indikatore zagađenja životne sredine; - da razumiju posljedice uništavanja prirodnih ekosistema; - da doprinose zaštiti i otklanjanju ugroženih vrsta na Kosovu; - da se upoznaju sa posljedicama globalnih promjena planete; - da predvide promjene životne sredine u mjestu stanovanja gdje žive; - da znaju o gajenju dekorativnih biljaka; - da primijenjuju zakonski kod za zaštitu životne sredine.	<i>Hemija</i> (sa aspekta kvalitetnih promjena životne sredine, kao i drugih hemijskih elemenata koji prouzrokuju zagađivanje životne sredine) <i>Fizika</i> (u smislu poznavanja fizičkih faktora i fizičkih promjena životne sredine)

PRAKTI AN RAD

Pod prakti nim radom podrazumijevamo djelatnost koju u enici obavljaju u prirodi i laboratoriji. Ovi radovi se obavljaju sa ciljem konkretizacije teoretskog dijela predmeta. U nedostatku laboratorija, prakti ni radovi mogu se izvršavati u u ionici, pod uslovom da se donesu materijal i sredstva prati nog rada u u ionicu.

Laboratorijski radovi nisu posebna nastavna metoda, ali su oblik organizacije nastavnog rada, tokom koje u enik, u saradnji sa nastavnikom, posmatra strukture, procese i razne životne fenomene tokom organizacije nastave u prirodi.

Prakti ni radovi, koji treba da se realizuju u nastavi biologije za osmi razred, su:

- Izalazak u prirodu i posmatranje jednog vodenog ili kopnenog ekosistema u blizini naselja;
- Upoznavanje sa opštim prizorom i pra enje fenoloških promjena tokom godišnjeg doba;
- Posmatranje migracije životinja, gradnja gnijezda, pažnja nasljedstva i dr.;
- Posjeta zoološkom vrtu;
- Posmatranje razli itih životinja koje predstavljaju razli ite etape u evolutivnom razvoju životinja;
- Istraživanje životinja i biljaka koje su ugrožene na Kosovu.

Nastavna ekskurzija, jedna je od najefektnijih metoda za aktivno usavršavanje teoretskog znanja. Dobra organizacija ekskurzije razvija kod u enika sposobnost usavršavanja, posmatranja, analize, sinteze, logi kog razmišljanja, intuicije, nezavisno i stvarala ko mišljenje, koji utje u direktno na svjesno i trajno usavršavanje nau nih i bioloških znanja.

Kako u enik nebi shvatio ekskurziju kao *jednu obi nu šetnju u prirodi*, potrebna je dobra priprema nastavnika. Ovo podrazumijeva da se i nastavnik prethodno treba pripremiti za ekskurziju, treba da ima kompletnu stru nu biološku spremu i jasnu didakti ku orijentaciju.

Pripremni rad nastavnika za ekskurziju

Organizacijske i metodi ke mjere:

- Nastavnik prethodno treba da upozna teren ekskurzije i, u skladu sa ciljevima teme ekskurzije, odredi lokaciju (npr. rijeka, livada, planina, agrokultura, nacionalni park i dr.);
- Da dobro poznaje teren gdje se izvodi ekskurzija; njegov biljni i životinjski svijet, konfiguraciju terena i dr. Iz didaktičkih razloga, dobro je da put povratka ne bude isti sa putem odlaska;
- Preko ekskurzije nastavnik upućuje učenike kako da sami savladaju i usavrše znanja na osnovu teme ekskurzije;
- Preko ekskurzije na terenu nastavnik nastoji da učenici razlikuju bitno od nebitnog u pojavama biljnog i životinjskog svijeta, da otkriju unutrašnji odnos i veze, uzajamnu zavisnost živih bića gdje žive i sl.;
- Poslije povratka sa nastavne ekskurzije, nastavnik daje savjete kako treba da se postupi sa sakupljenim biljnim ili životinjskim materijalom.

METODOLOGIJA

Nastava biologije, kao svih drugih oblasti, može se realizovati na nekoliko načina. Znači, mogu se koristiti neke nastavne metode. Praksa je pokazala da je uspješna nastava samo ona koja se realizuje različitim metodama, gdje svaka od njih ima značaj i posebnu metodološku vrijednost.

Svaki predmet, osim opštih nastavnih metoda, ima i posebne metode. Od mnogih metoda koje se mogu koristiti u nastavi biologije, pominjemo:

- metodu usmenog izražavanja (monolog);
- metodu razgovora (dijalog);
- metodu čitanja i rada na tekstu;
- metodu praktičnog rada u laboratoriji biologije ili na terenu (ekskurzija);
- metodu interaktivne nastave i učenja (na kompjuteru, CD programima i sl.).

Svaka nastavna metoda ima pozitivne i negativne strane. Ovo znači da sa primjenom jedne metode ne mogu realizovati svi ciljevi i zadaci nastave predmeta biologije. Zato, svakako treba da se kombinuju, u zavisnosti od sadržaja, ciljeva i objekta koje težimo realizovati.

Zatim, kompetencija je nastavnika, primjenjuju i strukturu asa ERR, da izabere raznovrsne didaktičke materijale, metode i strategije nastave i u enja koje su najpogodnije, sa ciljem realizacije ciljeva i specifičnih objekta, sa u enikom u centru (kao npr. **klaster, kubiranje, insert, tabela konceptata, Venov dijagram, brainstorming, džigsou I i II** i dr.).

O detaljima ovih formi rada sa u enicima i o tehnikama nastave pogledati udžbenike:

**B. Musai, Modeli uspješne nastave, Tirana,
e-mail: rwct_ara@aedp-soros.al.**

**M. Mula, Modeli nastave po strukturi asa ERR, Priština, 2003,
e-mail: office @ kec-ks.org,http://www.kec-ks.org**

**Nastavni plan i program za 9 i 10 razred, Priština, 2002 i 2003,
str. 11-14 i str. 167-169.**

U praksi ne postoji asa biologije u kome se primjenjuje samo jedna nastavna metoda. Primjenom neke nastave metode na istom asu, sa postaje dinamičniji, razbija se monotonija i povećava se interesovanje u enika za nastavom.

Svaka promjena na poslu i primjena različitih nastavnih metoda, osvježavaju nastavu, čine je interesantnijom, čime se postiže da rezultati u u enju budu bolji.

Za što bolju realizaciju postavljenih ciljeva na nastavnom asu treba raditi u duhu didaktičkih principa: od poznatog ka nepoznatom, od bližeg ka daljem, od prostog ka složenom, od konkretnog ka apstraktnom, i od opšteg ka posebnom.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je proces posmatranja, sistematskog sakupljanja, analiziranja i interpretacije informacija sa ciljem određivanja do kojeg je stupnja u enik ovladao instruktivnim objektivima. Ono se treba podu-

prijeti na objektivima znanja (o ekivani rezultati) Programa predmeta Biologije za VIII razred.

Ovaj proces se zasniva na nekoliko osnovnih principa, kao što su:

- Određivanje cilja i prednosti u procesu vrednovanja;
- Primjena odgovarajućih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem, na način da bi se izmjerilo ono što se cilja mjeriti;
- Obezbjeđivanje kvalitetnih informacija o postignuću u rezultata učenika preko kontinuiranog mjerenja i vrednovanja;
- Mjerenje i vrednovanje treba da budu uravnoteženi (obuhvati cjelokupni nastavni sadržaj predmeta);
- Stalna vrijednost podataka o tačnosti stupnja postignuća učenika;
- Primjena tehnike vrednovanja sa kojima jasno razlikujemo postignuća učenika.

Instrumenti vrednovanja

Za osobine koje želimo da vrednujemo, značajno je da upotrebimo sredstva ili odgovarajući instrument mjerenja. Sa bilo kojim sredstvom koji upotrebljavamo ne mogu se mjeriti sve osobine postignuća učenika, prema tome, treba koristiti što je više moguće sredstva i razne tehnike, na način kako bi prikupili dovoljno informacija radi vrednovanja stepena dostignuća učenika.

Predmetni nastavnik i škola treba da primijene dovoljan broj instrumenata mjerenja i vrednovanja, kao što su:

- Promatranje;
- Upitnik (samovrednovanje);
- Pismeni izvještaj jednog praktičnog rada ili jednog istraživanja;
- Usmeno izražavanje;
- Pismeno izražavanje;
- Kontrolni list (upotrebljava se za manevarske vještine učenika);
- Dosije ili portofolio (samovrednovanje);
- Test zasnovan na kriterijumima i objektivima;
- Test postignuća, izrađen od zahtjeva (pitanja) sa:
 - više alternativnih odgovora,

- otvorenih kratkih odgovora,
 - otvorenih proširenih odgovora,
- i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Za realizaciju nastavnog sadržaja Biologije za VIII razred preporučuje se upotreba:

- **Biologija za VIII razred**
 - Pored nastavnog udžbenika, kao tradicionalnog sredstva nastave i učenja, za uspješnu primjenu nastavnih sadržaja sugeriramo i upotrebu priručnika, kao dodatnu pomoć u nastavnom procesu (botanički, zoološki, anatomski atlas i terminološki rječnik);
 - Novine, stručne i naučne časopise i fotografije, postere, šeme, dijagrame, karte, tabele, preparate, CD, video kasete i druge izvore sa interneta.

Kompetencija je nastavnika, u zavisnosti od uslova u kojima škola radi, da izabere izvor informacija i pomoćna nastavna sredstva, posvećujući i pažnju ravnoteži usmenih, vizuelnih, auditivnih i audiovizuelnih podataka, sa posebnim naglaskom na ono što je bitno za učenje.

FIZIKA

UVOD

U ovoj godini, naučni nivo fizike se podiže na viši nivo, ali, uvijek imajući u vidu uzrast i psiho-fizičke sposobnosti učenika. Učenici će dobiti elementarna znanja o pojavama i zakonima fizike. Sa nekima od njih oni će se po prvi put upoznati (elektromagnetizam, savremena fizika i dr.), a neki od njih su produžetak nastavnih cjelina VII razreda (tijela i njihove osobine, električne i magnetske pojave), gdje se vrši proširivanje znanja, opisivanje i objašnjenje fizičkih pojava. Radi njihovog znanja, ove nastavne jedinice treba ponavljati na način, da dobijena znanja prvo treba bolje shvatiti, kao i da se njihov naučni nivo podigne dobijajući i nove koncepte kao: ubrzanje, kinetička energija, potencijalna itd.

Putem nastave fizike, učenici će se upoznati sa ulogom ovjeka u izgradnji, korištenjem i gospodarenjem zakonima prirode. Na ovaj način, formiraće pravilne stavove prema očuvanju životne sredine, štednji energije, kao i dobiti životnih i radnih navika.

Fizika kao nauka prirode, zajedno sa drugim naukama, snažno utječe na formiranje ovjekovne ličnosti, na njegovo kulturno i profesionalno uzdizanje.

CILJEVI

Nastavni program predmeta fizike za VIII razred ima za cilj:

- Razvoj sposobnosti učenika u posmatranju fizičkih pojava, uopštavanje i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih zadataka i problema svakodnevnog života;
- Razvijanje trajnih vještina i navika u mjerenju raznih fizičkih veličina, prorađivanje eksperimentalnih podataka, kao i njihovu primjenu u konkretnim situacijama;

- Razvijanje navika u štednji energije i njeno racionalno korišćenje;
- Razvoj kritičkog mišljenja i sposobnosti pri upotrebi literature i drugih izvora učenja;
- Sposobnost vrednovanja i očuvanja životne sredine.

OPŠTI I SPECIFIČNI OBJEKTIVI

Iz programskog sadržaja VIII razreda, učenici treba da su u stanju:

Da poznaju:

- fizičke pojave, poziciju tijela, njihovo kretanje, posljedice koje izazivaju promjenu brzine kretanja tijela (ubrzanje tijela), veličine koje ih povezuju i njihove jedinice mjerenja;
- dijagrame faza i faze kao uopštavanje agregatnih stanja;
- elementarni koncept ubrzanja i snage;
- alternativnu i trofaznu struju, način dobijanja i njena osnovna svojstva;
- jonski način prijenosa električne struje u tečnostima i gasovima;
- proces mjerenja, nagomilavanje, sistematizaciju i proračun podataka.

Da shvate:

- da se mnoge fizičke pojave (*termičke, električne*) mogu objasniti bazirajući se na estetskoj gradnji predmeta;
- da se energija pojavljuje u više različitih vrsta, koja se može prenositi i pretvarati u druge vrste;
- simbolično javljanje fizičkih veličina (*kinetička energija, potencijalna, ubrzanje, srednja brzina, osnovni zakon kretanja $F = m \cdot a$ i dr.*) i jedinica za njihovo mjerenje;
- kvalitativne i kvantitativne veze između različitih fizičkih veličina;
- proces mjerenja, nagomilavanje, sistematizaciju i proračun podataka.

Da primijene:

- ste ena znanja za mjerenje raznih fizičkih veličina u rješavanju praktičnih zadataka iz svakodnevnog života;
- rezultate mjerenja (npr. vrijeme, daljinu, masu), kako bi odredili karakteristike kretanja tijela i njihovo sudjelovanje unutar fizičkog sistema (npr. silu, brzinu, ubrzanje, potencijalnu i kinetičku energiju);
- vrijednosti mjerenja za pravljenje dijagrama u raznim fizičkim procesima.

Da analiziraju:

- razne fizičke pojave (eksperimentalno i mjerenjima) i da iz tih mjerenja izvlače potrebne zakone;
- fizičku pojavu ili neki proces, rastavljaju je u njezine veličine značajne za prve ruke, druge ruke i dr.

Da vrše sintezu:

- teoretskih znanja, demonstriranja i eksperimentalnih mjerenja za pravilno objašnjenje fizičkih pojava;
- novih znanja sa starim, i da uvide razlike i sličnosti sa nekog odgovarajućeg modela (uzevši u obzir molekularni sastav predmeta, da objasne razlike i sličnosti između vrstih, te čvrstih i gasovitih tijela);
- faktora koji izazivaju promjene unutar jednog fizičkog sistema (npr. brzina, sila i toplota) i da predvide šta će se promijeniti, a šta ne, kada predmet podliježe djelovanju spoljašnjih faktora ili promjeni energije.

Da vrednuju:

- značaj praktičnih primjena i fizičkih znanja u pravljenju raznih aparata i oprema radi lakšeg i boljeg života;
- važnost njihovog prosumivanja pomoću činjenica i eksperimenata.

Da razvijaju stavove i vrijednosti:

- da shvate prednosti i ograničenja koje pruža predmet;
- da budu poštenu, tolerantni, otvoreni, voljni, kooperativni, kritični, ponosni itd.).

ORGANIZOVANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA
(2 asa sedmi no, 74 asa godišnje)

<i>Kategorije</i>	<i>Potkategorije</i>	<i>Nastavna poglavlja</i>	<i>Br. asova</i>	<i>Procenat %</i>
I Položaj i kretanje tijela	I 1. Tijela i njihova svojstva	I 1.1. Kretanja i sile	14	18,9
		I 1.2. Energija i zakoni uvanja	5	6,8
II Haoti na kretanja i termi ke pojave	II 1. Molekularno-kineti ka struktura predmeta	II 1.3. Toplota i termi ka pretvaranja	12	16,2
III Elektri ne i magnetske pojave predmeta	III 1. Elektri na i magnetna svojstva predmeta III 2. Elektro-magnetizam	III 1.4. Magnetno polje	12	16,2
		III 2.5. Elektro-magnetna indukcija	12	16,2
IV Svjetlost i njegovo javljanje	IV 1. Priroda svjetlosti i njegovo javljanje	IV 1.6. Svjetlost i njegovo širenje	10	13,52
V Savremena fizika	V 1. Atom i njegovo jezgro	V 1.7. Sastav atoma i njegovo jezgro	9	12,16

KATEGORIJA	POTKATEGORIJA	PROGRAMSKI SADRŽAJ	O EKIVANI REZULTATI	MEĐUPREDMETNA VEZA
I POLOŽAJ I KRETANJE TIJELA	I 1. TIJELA I NJIHOVE OSOBINE (19 asova)	I 1.1. Kretanja i sile (14 asova) <ul style="list-style-type: none"> • Jednosmjerno i pravolinijsko kretanje • Promjenljivo pravolinijsko kretanje • Srednja brzina • Jednosmjerno promjenljivo kretanje • Konstantno ubrzanje • Zakon inercije • Zakon djelovanja i kontradjelovanja • Osnovni zakon kretanja • Sila težine • Težina tijela <hr/> I 1.2. Energija i zakoni uvanja (5 asova) Kineti ka energija <ul style="list-style-type: none"> • Potencijalna energija • Zakon o uvanja mehane ke energije 	U enik treba: <ul style="list-style-type: none"> - da opiše (definiše) jednosmjerna kretanja i nejednosmjerna; - da razlikuje i imenuje ova kretanja na raznim primjerima; - da definiše Njutnove zakone; - da definiše silu prema osnovnom zakonu kretanja na nekoliko konkretnih primjera. <hr/> U enik treba: <ul style="list-style-type: none"> - da definiše kineti ku energiju, potencijalnu, zakon o uvanja mehane ke energije, kao i da to predstavi odgovaraju im 	<i>Sa geografijom, astronomijom, fizi kim vaspitanjem, biologijom, tehni kim naukama i dr.</i> <hr/> <i>Sa hemijom, biologijom, energetikom, o uvanjem životne sredine i dr.</i>

			formulama; - da da primjere kada energija prelazi iz jedne u drugu vrstu; - da izra una E_p uzimaju i u obzir poziciju tijela u odnosu na referentni nivo; - da vrednuje E_k za dva tijela uzevši u obzir njihove brzine.	
II HAOTI NO KRETANJE I TERMI KE POJAVE	II 1. MOLEKU- LARNO- KINETI KA STRUKTURA PREDMETA (12 asova)	II 1.3. Toplota i termi ka pretvaranja <ul style="list-style-type: none"> • Koli ina toplote • Termi ko pra enje • Konveksija i zra enje • Topljenje i u vrš ivanje • Isparavanje, kondenzacija i vrenje • Specifi na toplota tijela • Pretvaranje termi ke energije • Opšti zakon uvanja energije 	U enik treba: <ul style="list-style-type: none"> - da definiše termokapacitet tijela, specifi ni termokapacitet predmeta, faze; - da zna da se agregatna stanja mijenjaju sa promjenom koli ine toplote; - da ita dijagrame faza; - da razlikuje faze agregatnog stanja koje se javljaju u svakodnevnom životu; - da definiše opšti zakon o uvanja energije. 	<i>Sa hemijom, biologijom, geografijom, tehnologijom, industrijom i dr.</i>
III ELEKTRI NE I	III 1. ELEKTRI NA I MAGNETNA	III 1.4. Magnetno polje <ul style="list-style-type: none"> • Permanentni magneti i magnetno polje • Djelovanje magnetnog 	U enik treba: <ul style="list-style-type: none"> - da opiše magnetno polje i da ga grafi ki predstavi pomo u linija sile; 	<i>Ove nastavne cjeline su povezane sa tehni kim</i>

MAGNETSKE POJAVE PREDMETA	SVOJSTVA PREDMETA	<p>polja u provodniku sa strujom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Magnetno polje elektri ne struje (bobina, solenoidi i elektromagnet) • Djelovanje provodnika elektri ne struje u magnetu • Princip rada mjernih elektri nih instrumenata 	<ul style="list-style-type: none"> - da poznaje svojstva magnetne sile; - da pomo u eksperimenta utvrdi djelovanje magnetnog polja u provodniku sa strujom i obrnuto – djelovanje provodnika struje u magnetu; - da poznaje razliku izme u permanentnog magneta i elektromagneta, kao i da nabroji nekoliko instrumenata sa elektromagnetom; - da poznaje princip rada mjernih instrumenata. 	<i>naukama i nalaze veliku primjenu u industriji.</i>
III ELEKTRI NE I MAGNETSKE POJAVE PREDMETA	III 2. ELEKTRO- MAGNETI- ZAM (12 asova)	III 2.5. Elektromagnetna indukcija <ul style="list-style-type: none"> • Šta je elektromagnetna indukcija • Faradejev zakon o elektromagnetnoj indukciji • Samoindukcija • Pravilo Lenca • Alternativna struja • Trofazna struja 	U enik treba: <ul style="list-style-type: none"> - da objasni elektromagnetnu indukciju; - da definiše Faradejev zakon o elektro-magnetnoj indukciji i pravilo Lenca; - da pokaže kako se dobija alternativna struja i ona trofazna; - da pokaže da se princip rada transformatora i generatora zasniva na elektromagnetnoj indukciji. 	<i>Ove nastavne jedinice su povezane sa prirodnim naukama, tehni kim, povezuju se i sa svakodnevnim životom, toliko puno da se danas ne može zamisliti život bez njih.</i>

		<ul style="list-style-type: none"> • Transformatori • Elektromotori i generatori 		
IV SVJETLOST I NJENA POJAVA	IV 1. PRIRODA SVJETLOSTI I NJENA POJAVA (10 asova)	IV 1.6. Svjetlost i njeno prostiranje <ul style="list-style-type: none"> • Izvori svjetlosti i njeno prostiranje • Eklipe (eklipse svjetlosti Sunca, Mjeseca) • Brzina svjetlosti u raznim sredinama • Reflektovanje svjetlosti u ravnim ogledalima • Sferna ogledala • Prelamanje svjetlosti 	U enik treba: <ul style="list-style-type: none"> - da nabroji nekoliko izvora svjetlosti i da objasni kako se iz njih svjetlost prostire; - da objasni zašto se pojavljuje sjenka i polusjenka; - da protumači eklipe Mjeseca i Sunca; - da razlikuje vrste sfernih ogledala i da predstavi ogledanje tijela u ravnim i sfernim ogledalima; - da poznaje razliku između realnog i virtualnog ogledanja; - da zna u kojim je sredinama brzina svjetlosti veća i da na dva konkretna primjera izračuna brzinu svjetlosti u vazduhu i da na staklu to objasni; - da napravi obični periskop; - da definiše zakon reflektovanja i prelamanja. 	<i>Sa industrijom, tehnikom, medicinom, astronomijom, svakodnevnim životom i dr.</i>

<p>V SAVREMENA FIZIKA</p>	<p>V 1. ATOMI NJEHOVO JEZGRO (9 asova)</p>	<p>V 1.7. Sastav atoma i njegovog jezgra</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sastav atoma Joni • Naelektrisanje tijela trljanjem (trenjem) i utjecaj • Elektri na struja u metalima i elektroliti • Elektri na struja u gasovima • Elektri na struja u vakumu 	<p>U enik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da zna koje mikro estice ine atom, njihovu veli inu; - da pokaže na in elektriziranja tijela; - da definiše jedinicu mjerenja koli ine elektriciteta (Kulon); - da pokaže da je provo enje elektri ne struje u elektrolite i u gasove jonsko. 	<p><i>Sa hemijom, biologijom, medicinom, poljoprivredom.</i></p>
--	---	--	--	--

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Iskustvo je pokazalo da je realizacija procesa nastave putem raznih metoda mnogo efektivnija i uspješnija. Zbog toga, i nastava fizike treba da se odvija koristeći i kombinuju i razne metode nastave. Ovdje ćemo nabrojati samo one metode koje treba češće i više koristiti, a to su:

- Metoda usmjelog izlaganja;
- Metoda razgovora (gdje spada i metoda aktivnosti nastave);
- Metoda demonstriranja;
- Metoda eksperimentalnog rada.

Pored ovih metoda, koriste se i druge metode i tehnike nastave, kao npr. **interaktivna metoda**, koja je dovoljno produktivna u grupnom radu i u ekipnom radu učenika. Nastavnik treba da koristi ove dvije metode, i **aktivnu** i **interaktivnu**.

Upravo, kombinacija ovih nastavnih metoda je najuspješnija, zato što izaziva radoznalost i pokreće interes učenika. Zatim, slijedi konkretna i praktična primjena znanja u rješavanju zadataka, što kod učenika stvara neizbrisivo sjećanje (pamćenje).

VREDNOVANJE ZNANJA U UČENIKA

Vrednovanje je proces sistematskog i stalnog prikupljanja, analiziranja i interpretiranja podataka sa ciljem određivanja stupnja ovladavanja opštim i specifičnim objektivima predmeta Fizike od strane učenika.

Cilj vrednovanja pokazuje krajnji cilj jedne vrste vrednovanja, završni rezultat koji se postavlja da bi se postigao cilj vrednovanja putem jedne određene metode vrednovanja.

Na način da se nastavniku omogući rad sa učenicima, sugeriraju se rad ovim tehnikama i vrstama vrednovanja:

- **Vrednovanje prema aktivnostima**

Nastavnik treba da prihvati učenika kao partnera u saradnji. Iz tog razloga, probaju i da učenika uključe u saradništvo u toku procesa nastave, istovremeno će procijeniti koliko je u stanju da usvoji nastavnu jedinicu. Na ovaj način, učenik će biti stalno aktivan u donošenju

zaključak za zakonitosti koje vode jednu fizičku pojavu. Različiti učenici, za istu problematiku, mogu da postignu različite zaključke.

- **Usmeno vrednovanje (intervju)**

Ima učenika koji su dovoljno pripremljeni, ali su povučeni, ne toliko aktivni i ne uzimaju učešća u sagovorništvu. Iz tog razloga, nastavnik treba ove učenike da ispituje usmeno na klasičan način. Ovaj se način realizira u obliku razgovora sa svim učenicima u razredu, pojedinačno.

- **Vrednovanje na osnovu izabranih zadataka u razredu i kod kuće**

U programu fizike za VIII razred je predviđeno rješavanje zadataka, zadaci za ponavljanje i kontrolni zadaci. U ovom slučaju, učenici treba da se stalno uključuju u rješavanju ovih zadataka na tabli ili u svesci. Ovu aktivnost učenika treba uzeti kao parametar za vrednovanje znanja.

- **Vrednovanje pomoću testova**

Način vrednovanja znanja učenika cijelog razreda na osnovu testova, nastavniku pruža pregled nivoa ovladavanja nastavnim predmetom. Ova je metoda bitan korak, ukoliko se nastavnik više posveti pravilnom načinu izrade testova, uzimajući u obzir kriterije obrade testova prema taksionomiji Bluma, a koji su: nivo znanja (kognitivno), shvatanje, primjena, analiza i sinteza. U svakom se polugodištu izrađuje jedan test za vrednovanje i jedan test za napredovanje, i na kraju godine, jedan završni test.

- **Vrednovanje prema aktivnostima u školskoj laboratoriji**

U školama u kojima postoji kabinet fizike, nastavnik može prema programu demonstrirati ili vršiti mjerenje neke veličine ili fizičke pojave. Upravo, tokom ovog angažovanja nastavnika, neki učenici iz radoznalosti bitno aktivniji od drugih. Oni mogu nastavniku pomoći u procesu demonstriranja ili mjerenja ili se pak na nezavisan način vršiti te vježbe. I ova se aktivnost treba vrednovati.

- **Vrednovanje nezavisnog praktičnog rada učenika u školi i kod kuće**

Vrednovanje znanja učenika se vrši i na osnovu praćenja njihovih aktivnosti u individualnom i grupnom praktičnom radu. Učenici mogu od nastavnika dobiti konkretne zadatke koje mogu realizirati na praktičan način.

Vrednovanje pisanog izvještaja jednog praktičnog ili nezavisnog istraživačkog rada takođe predstavlja važan parametar za određivanje nivoa znanja.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Za realiziranje programskog sadržaja Fizike za VIII razred, u nedostatku odgovarajućeg udžbenika, a u zavisnosti od programskog sadržaja, mogu se koristiti sljedeći udžbenici:

1. Z. Shemsidini, R. Gashi i H. Ajazaj, Fizika **6** i Fizika **7**, Duka-gjini, Pe, 2004;
2. Prof. Dr. Ilia Prifti, Fatos Mustafai, Dr. Maksim Shimani, Krista Piti, Mjeshtër Kërk, Dr. Bujar Basha: **FIZIKA 7**;
3. Prof. Dr. Ilia Prifti, Fatos Mustafai, Krista Piti: **FIZIKA 8**.

UVOD

Predmet Hemija 8, predstavlja nastavak hemije započete u VII razredu. U VIII razredu obrađuju se programski sadržaji: hemijska računanja (stehiometrija), brzina hemijskih reakcija, hemijski elementi (metali, nemetali i polimetali), osobine i njihova jedinjenja. Takođe, obuhvataju se i sadržaji koji su u vezi sa zaštitom sredine.

CILJEVI

Učenici treba:

- da prošire i prodube znanja za računanja u hemiji (brzinu hemijskih reakcija i hemijsku uravnoteženost - ekvibriranje), o hemijskim elementima, njihovim osobinama i jedinjenjima;
- da vrednuju da je hemija, kao eksperimentalna nauka, dio našeg života, koja pomaže i prati čovjeka tokom cijelog života pomažući razvoj društva, nauke, ekonomije, kulture i tehnologije;
- da razvijaju i njeguju vještine i navike putem raznih aktivnosti, eksperimentalnog rada i raznim pristupima istraživanja problema, za nezavisan teorijski i praktičan rad, i da njeguju kulturu zaštite sredine;
- da sarađuju na teorijsko-praktičnom polju sa sopstvenim stavom i kritički, sa kulturom obostrane kolegijalne saradnje sa: nastavnicima, roditeljima i školskim i vanškolskim komunitetom u postizanju kritičkog mišljenja i praktične nezavisnosti u školskim aktivnostima.

OPŠTI I SPECIFI NI OBJEKTIVI

U enici treba:

Da poznaju:

- Koncept grammolekul, gramomolekularnu masu, grammolekularni obim;
- Osobine elemenata i njihovih jedinjenja;
- Procese dobijanja metala, polumetala i nemetala.

Da shvate:

- Teorije, zakone i nau ne metode, na osnovu kojih se razvijaju hemijske reakcije;
- Zavisnost gradnje Periodi nog sistema na osnovu osobine elemenata;
- Brzinu hemijskih reakcija i faktore koji utje u na brzinu reakcija.

Da primijene:

- Jedinice mjerenja sistema SI i pravila tokom ra unanja u hemiji;
- Pravila Me unarodne unije za istu i primijenjenu hemiju (IUPAC) o imenovanju hemijskih jedinjenja;
- Laboratorijsku opremu, hemikalije, kao i zaštitne mjere u slu aju rizika.

Da analiziraju:

- Fizi ke i hemijske osobine elemenata, kao i njihovih jedinjenja;
- Osobine metala, polumetala i nemetala;
- Brzinu i faktore koji utje u na brzinu hemijskih reakcija.

Da sintetizuju:

- Jednostavne hemijske komponente (okside, acide, baze, soli i dr.).

Da vrednuju:

- Zna aj hemijskih elemenata i njihovih jedinjenja za život;
- Eventualne negativne efekte nekih supstanci za sredinu i mjere za zaštitu sredine.

PROGRAMSKI SADRŽAJ			
<i>Kategorije</i>	<i>Potkategorije</i>	<i>Broj asova</i>	<i>%</i>
I Hemijske baze	1. Hemijska ra unanja - stekiometrija	9	
	2. Brzina hemijskih reakcija i hemijska ekulibrija (uravnoteženost)	10	
II Hemijski elementi i njihova klasifikacija	1. Nemetali i polumetali	20	
	2. Metali	26	
	3. Zaštita sredine	9	

<i>Kategorija</i>	<i>Potkategorija</i>	<i>Programski sadržaj</i>	<i>O ekivani rezultati</i>	<i>Me upredmetne veze</i>
I Hemijske baze	II. Hemijska ra unanja	I 1.1. Apsolutna masa atoma, relativna atomska masa i molekularna relativna masa (logaritam - ra unanje apsolutne mase atoma i molekularnih relativnih masa) I 1.2. Koli ina gram-molekularne mase (ra unanje sa gram-molekulom,	U enici treba: 1. da izra unaju stvarnu masu atoma koriste i ujedna enu jedinicu mase; 2. da ra unaju srednju atomsku masu elemenata polaze i od izotopa; 3. da izra unaju relativnu molekularnu masu koriste i podatke iz Periodi nog sistema elemenata; 4. da definišu gram-molekul kao koli inu supstance i da ra unaju sa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fizika (ra unanje i upotreba mjernih jedinica) ▪ Matematika (upotreba matemati kih operacija za ra unanje u

		gram-molekularnom masom i gram-molekularnim obimom) I 1.3. U eš e u procentu elemenata u jedinjenju, masa reaktanata i produkata reakcije (ra unanje u eš a elemenata u jedinjenju izraženom u procentu; ra unanje mase reaktanata i produkata reakcije)	gram-molekulom; 5. da primijene veze gram-molekula sa brojem estica, masom, gram-molekularnom masom i gram-molekularnim obimom; 6. da izra unaju u eš e elemenata u jedinjenju izraženom u procentima; 7. da pišu hemijske jedna ine i da ra unaju masu, gram-molekule i obim reaktanata i produkata hemijske reakcije.	hemiji) ▪ Informatika (koriš enje informacija sa interneta)
I Hemijske baze	I2. Brzina hemijskih reakcija i hemijska ravnoteža	I 2.1. Brzina hemijskih reakcija (pojam brzine hemijskih reakcija) I 2.2. Faktori koji utje u na brzinu hemijskih reakcija (utjecaj koncentrisanosti temperature i katalizatora na brzinu hemijskih reakcija) I 2.3. Hemijska uravnoteženost (nepovratne i povratne reakcije) I 2.4. Reakcije oksido-redukcije (koncept oksidacije i redukcije i	U enici treba: 1. da daju pojam brzine hemijskih reakcija; 2. da primijene odgovaraju e metode za brzinu hemijske reakcije; 3. da interpretiraju informacije za brzinu reakcija uzetih tokom hemijskih eksperimenata; 4. da identifikuju faktore koji utje u na brzinu hemijskih reakcija; 5. da razlikuju povratne i nepovratne reakcije; 6. da razlikuju koncepte oksidacija i redukcija u širem i užem pojmu; 7. da opišu procese oksidacije i	▪ Fizika (Zakon elektrolize) ▪ Informatika (koriš enje informacija sa interneta) ▪ Biologija (oksidoreduktivne reakcije u živim organizmima)

		<p>jednakost oksido-reduktivnih reakcija)</p> <p>I 2.5. Elektroliza i hemijski izvori elektri ne struje (proces elektrolize, baterije)</p>	<p>redukcije;</p> <p>8. da identifikuju koje supstance oksidišu ,a koje se redukuju tokom oksido-reduktivnih reakcija;</p> <p>9. da ujedna e oksido-reduktivne reakcije za jednostavne primjere;</p> <p>10. da opišu proces elektrolize;</p> <p>11. da demonstriraju proces elektrolize vode;</p> <p>12. da identifikuju hemijske izvore elektri ne struje - baterije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Industrija (upotreba hemijskih izvora elektri ne struje)
<p>II Hemijski elementi i njihova klasifikacija</p>	<p>III1. Nemetali i polumetali</p>	<p>II 1.1. Klasifikacija hemijskih elemenata u Periodi nom sistemu elemenata (metali, polumetali i nemetali)</p> <p>II 1. 2. Hlor (osobine, dobijanje, jedinjenja, upotreba)</p> <p>II 1. 3. Kiseonik (širenje, dobijanje, jedinjenja)</p> <p>II 1. 4. Sulfid (osobine, dobijanje, jedinjenja, upotreba)</p>	<p><i>U enici treba:</i></p> <p>1. da opišu prirodu perioda i grupa u Periodi nom sistemu elemenata;</p> <p>2. da razlikuju metale, polumetale i nemetale prema njihovim osobinama;</p> <p>3. da opišu fizi ke i hemijske osobine hlora;</p> <p>4. da identifikuju jedinjenje hlora i njihovu upotrebu;</p> <p>5. da objasne širenje u prirodi, osobine, jedinjenja i upotrebu kiseonika;</p> <p>6. da analiziraju jedinjenje kiseonika;</p> <p>7. da vrednuju zna aj kiseonika za</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fizika (odre ivanje osobina metala i nemetala) ▪ Informatika (koriš enje informacija sa interneta) ▪ Biologija (zna aj biogenih elemenata) ▪ Industrija

		<p>II 1. 5. Azot (širenje, osobine, jedinjenja)</p> <p>II 1. 6. Karbonat (osobine, dobijanje, jedinjenja)</p> <p>II 1. 7. Fosfor (osobine, dobijanje, jedinjenja)</p> <p>II 1. 8. Silicijum (osobine, dobijanje, jedinjenja)</p>	<p>život;</p> <p>8. da opišu osobine sulfida i njegovo dobijanje;</p> <p>9. da identifikuju najznačajnije jedinjenje sulfida;</p> <p>10. da pokažu širenje azota u prirodi i njegove osobine;</p> <p>11. da znaju formule najznačajnijih jedinjenja azota i njegove osobine;</p> <p>12. da vrednuju značaj azotne prašine u razvoju biljnih kultura;</p> <p>13. da opišu osobine karbonata i njegovo širenje u prirodi;</p> <p>14. da razlikuju alotropske modifikacije karbonata;</p> <p>15. da razlikuju inorganska jedinjenja od organskih karbonata;</p> <p>16. da opišu najznačajnija inorganska jedinjenja karbonata;</p> <p>17. da opišu osobine, najznačajnija jedinjenja i upotrebu fosfora i njegovih jedinjenja;</p> <p>18. da opišu širenje u prirodi, osobine silicijuma i silikata;</p> <p>19. da vrednuju značaj upotrebe silicijuma u elektronici i silikata u građevinarstvu.</p>	<p>(upotreba nemetala i njihovih jedinjenja)</p>
--	--	--	--	--

<p>II Hemijski elementi i njihova klasifika- cija</p>	<p>II2. Metali</p>	<p>II 2.1. Metali (širenje - rasprostiranje, osobine metala, dobijanje, alijaža - stapanje i upotreba)</p> <p>II 2. 2. Natrijum (osobine, dobijanje, jedinjenja)</p> <p>II 2.3. Magnezijum (rasprostiranje, osobine, dobijanje, jedinjenja)</p> <p>II 2. 4. Kalcijum (osobine, dobijanje, jedinjenja)</p> <p>II 2. 5. Gvožđe (rasprostiranje u prirodi, osobine, dobijanje, jedinjenja i njihova primjena)</p> <p>II 2. 6. Korozija i zaštita od korozije (proces korozije i odbrambene mjere od nje)</p> <p>II 2. 7. Bakar (rasprostranjenost u prirodi,</p>	<p>U enik treba:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. da opišu rasprostiranje metala i njihovih ruda u prirodi; 2. da analiziraju osobine ruda metala, metala, njihovih alijaža i metode dobijanja; 3. da razlikuju osobine metala na osnovu hemijskog reaktiviteta; 4. da opišu fizičke i hemijske osobine natrijuma; 5. da identifikuju najznačajnija jedinjenja natrijuma i njihovu upotrebu; 6. da objasne rasprostiranje u prirodi, osobine, jedinjenja i upotrebu magnezijuma i njegovih jedinjenja; 7. da analiziraju jedinjenja magnezijuma i njegovu ulogu kod živih organizama; 8. da opišu rasprostranjenost u prirodi, osobine, jedinjenja i upotrebu kalcijuma i njegovih jedinjenja; 9. da vrednuju značaj kalcijuma i minerala u građevinarstvu; 10. da opišu ulogu soli kalcijuma i magnezijuma kao sastavnice prirodnih voda; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fizika (određivanje osobina metala i nemetala) ▪ Informatika (korišćenje informacija sa interneta) ▪ Biologija (značaj biogenih elemenata) ▪ Industrija (upotreba metala, alijaža i njihovih jedinjenja) ▪ Metalurgija (dobijanje metala)
---	---------------------------	--	--	--

		<p>osobine, dobijanje, jedinjenja i njihova primjena)</p> <p>II 2. 8. Olovo (rasprostranjenost u prirodi, osobine, dobijanje, jedinjenja i njihova primjena)</p> <p>II 2. 9. Cink (rasprostranjenost u prirodi, osobine, dobijanje, jedinjenja i njihova primjena)</p> <p>II 2.10. Aluminijum (rasprostranjenost u prirodi, osobine, dobijanje, jedinjenja i njihova primjena)</p>	<p>11. da daju objašnjenje o rasprostranjenosti ruda gvož a u prirodi, metodama za dobijanje gvož a i njegovih rastopa (legura);</p> <p>12. da opišu osobine gvož a i njegova najzna ajnija jedinjenja;</p> <p>13. da vrednuju zna aj alijaža gvož a u industriji i svakodnevnom životu;</p> <p>14. da identifikuju proces korozije i prouzrokovane štete;</p> <p>15. da prosu uju o zaštitnim mjerama koje treba preduzimati za eliminisanje i ograni avanja korozije;</p> <p>16. da pokažu rasprostranjenost bakra u prirodi, dobijanje, alijaže, jedinjenja i njihov zna aj;</p> <p>17. da opišu rasprostranjenost olova, osobine, dobijanje, alijaže, jedinjenja i njihovu upotrebu;</p> <p>18. da vrednuju zna aj olova i njegovih alijaža u industriji;</p> <p>19. da opišu rasprostranjenost cinka, osobine, alijaže, jedinjenja i njihovu primjenu;</p> <p>20. da opišu rasprostranjenost aluminijuma, dobijanje, osobine,</p>	
--	--	---	--	--

			alijaže, jedinjenja i njihovu upotrebu.	
II Hemijski elementi i njihova klasifika- cija	II3. Zaštita sredine	<p>III 3. 1. Zaga ivanje vazduha (zaga enje kao posljedica zaga ivanja vazduha)</p> <p>III 3. 2. Acidne (kisele) kiše (njihov utjecaj na biljke i monumente kulture)</p> <p>III 3. 3. Zaga ivanje voda i iš enje zaga enih voda (zaga iva i, posljedice zaga ivanja vode, iš enje zaga enih voda)</p> <p>III 3. 4. Zaga ivanje zemljišta i njena zaštita (zaga ivanje zemljišta, parcela i utjecaj na eko-sistem)</p> <p>III 3. 5. Obrada otpadaka (stvaranje otpadaka i metode obrade - razrade)</p>	<p><i>U enik treba:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. da razlikuje zaga eni vazduh od istog vazduha; 2. da identifikuje zaga iva e i glavne izvore zaga ivanja vazduha; 3. da nabroje glavne uzroke acidnih kiša – padavina; 4. da analiziraju zaga iva e voda i metode iš enja voda; 5. da identifikuju zaga iva e zemljišta i njihov utjecaj na žive organizme; 6. da opišu metode za obradu otpadaka; 7. da vrednuju utjecaj zaga iva a vazduha, vode i zemlje na kvalitet života ovjeka. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Informatika (koriš enje informacija sa interneta) ▪ Biologija (utjecaj zaga ivanja vazduha, vode i zemlje) ▪ Industrija (metode za iš enje od zaga ivanja i proces prerade - obrade otpadaka – sme a)

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju Plana i programa hemije za VIII razred neophodna je primjena metoda, tehnika i raznovrsnih oblika rada i jedan kompleks procedura (nova informacija, ponavljanje, utvrđivanje, vježbanje, zadaci, rad na projektima, praktični rad, materijalno-tehnička sredstva, kao što su: crteži, dijagrami, modeli, grafikoni, hemikalije, laboratorijske posude, instrumenti i druga savremena tehnička sredstva – kompjuter, internet i dr.).

Izbor metoda je kompetencija predmetnog nastavnika koji treba da je u skladu sa potrebama i zahtjevima nastavnika, prirodom sadržaja nastavne teme, na osnovu didaktike, sa nivoom formiranja učenika i dr.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba da su kombinovane i mnogovrsne, obzirom da podstiču dinamiku nastavnog procesa, razvijaju monotoniju i motivišu učenike za učenje.

Metode, tehnike i oblici rada sa učenicima su toliko mnogovrsne koliko i samo sticanje znanja. One treba da su u funkciji lakšeg usvajanja nastavnih sadržaja i što brže i tačnije primjene znanja, navika i vještina, stavova i vrijednosti hemije, posebno onih koja su potrebna u rješavanju svakodnevnih problema.

Ciljaju i ispunjenju zahtjeva za kvalitetno sticanje znanja sugeriraju se neke metode, oblici rada i raznih tehnika:

- Direktna nastava (usmeno izlaganje, objašnjenje, praktične vježbe i primjeri);
- Indirektna nastava (razmatranje, otkrića, rješavanje problema);
- Konstruktivizam i nastava pomoću pitanja (tehnika pitanja upućena učenicima);
- Diskusija i sticanje znanja u saradnji (u malim grupama, većim grupama i sa svim učenicima);
- Učenje putem mišljenja (kritičko mišljenje, stvaralačko, rješavanje putem kompjutera);
- Učenje putem projekata, istražnih radova na terenu;
- Nastava putem posmatranja, demonstriranja i eksperimenta;
- Učenje i usvajanje znanja putem multimedijalnih sredstava, a posebno preko kompjutera;
- Samoistraživanje;
- Učenje u prirodi, posjetama industrijskim objektima.

U svim slučajevima primjene nastavnih metoda ili tehnika treba koristiti odgovarajuće materijale i odgovarajuća didaktička sredstva, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je djelatnost i instrument koji se koristi za određivanje rada i postignuća učenika. Ono igra ulogu jednog mjernog aparata što daje jasnu situaciju u kojoj se učenik nalazi. Vrednovanje, kao jedan širok sistem koji se oslanja na proces sticanja znanja učenika, obuhvata sljedeće kategorije vrednovanja:

- formalno,
- dijagnostičko,
- ukupno i
- motivaciono.

Permanentno vrednovanje, nakon svake nastavne teme, daje dobre rezultate. Ono ne mjeri samo dobijena znanja, već i stupanj na kojem je postignuto jedno edukativno dejstvo koje ostavlja trag na ličnost učenika. Završno vrednovanje obuhvata opštu aktivnost učenika u sticanju znanja (usmeni odgovori, projekti, seminarski radovi, ponašanje u grupi, sposobnosti dobijene putem eksperimenata, domaći zadaci, rezultati testova i ispita, i dr.).

Vrednovanje učenika obuhvata tri glavna polja:

- saznajne sposobnosti (kognitivne),
- emocionalne sposobnosti (afektivne) i
- psihomotorne sposobnosti.

Nastavnik odabira i upotrebljava mnogovrsna sredstva i tehnike vrednovanja nakon obrade nastavnih sadržaja, učenike vrednuje sa ocjenama (za jednu temu, za jednu cjelinu, za jedan semestar ili polugodište, i na kraju školske godine). Vrednovanje daje transparentno učenicima, roditeljima, administratorima obrazovanja i komunitetu.

Završno vrednovanje služi nastavniku za postizanje raznih ciljeva:

1. da osigura informacije o napredovanju učenika;
2. da učenicima osigura nastavnu informaciju;

3. za motivisanje učenika;
4. da zapiše napredovanje učenika;
5. da osigura realizaciju aktualnih objekata;
6. da vrednuje spremnost učenika za buduću učenje;
7. da reflektira popravljavanje nastave bazirajući se na vrednovanje drugih i na samovrednovanje.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se sa uspjehom realizovala nastava i usvajanje znanja po Planu i programu hemije za VIII razred, nastavnici i učenici treba da koriste razne izvore i sredstva informisanja, kao što su:

- 1) Laboratorija (kabinet) hemije ili mobilna laboratorija;
- 2) Udžbenik hemije, priručnik za nastavu, praktikum, radna sveska i druga slična literatura na albanskom i na drugim jezicima;
- 3) Profesionalni i naučni časopisi, rječnik, enciklopedija;
- 4) Periodični sistem elemenata, fotografije, modeli, šeme, dijagrami, makete, kolekcije minerala;
- 5) Multimedijalna oprema (kompjuterski programi, internet, CD);
- 6) Aparat TV sa videorekorderom, grafoskop, fotoslajdovi, videokasete koje sadrže razne naučne materijale, a koji su u interesu učenika.
- 7) Hemija za VIII razred osnovne škole, M. Miljas, E. Velagi - Habul, Svijetlost, Sarajevo, 2002;
- 8) Druga potrebna literatura koja se nalazi u bibliotekama i druga sredstva sa tržišta.

Kompetencija je i sloboda nastavnika da, nezavisno od uslova u kojima škola radi, izabere izvor informacija i pomoćna nastavna sredstva, posvećujući i pažnju eksperimentalnoj ravnoteži, usmenoj, vizuelnoj, sa posebnim akcentom na ono što je bitno za učenje. Ovaj izbor, takođe, treba da bude u interesu učenja i podizanja nivoa kvaliteta nastave i sticanja znanja.

Ova sloboda izbora nastavnih izvora treba da pripada i učeniku.

UVOD

Historija kao društvena nauka i nastavni predmet, u VIII razredu, uz određenu korelaciju sa srodnim predmetima ima za cilj da upozna učenike sa tokovima opšteg razvoja ljudskog društva i država, historijskim događajima iz opšte i nacionalne historije koji su se dešavali u periodu od Bečkog kongresa 1814. god. do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine.

Izučavanje predmeta historije u velikoj mjeri doprinosi svestranom razvoju učenika, upoznavanju sa događajima, pojavama i procesima u hronološkom i historijskom razvoju koji su imali direktne posljedice na ekonomski, humanitarni, tehničko-tehnološki i politički razvoj u određenom vremenu i prostoru.

Planom i programom predviđenih tema i sadržaja od 1814 – 1918. god. kod učenika VIII razreda razvija se: kritičko mišljenje, historijska svijest, svestrana analiza, istraživanje, razvoj znanja i upotreba historijskih izvora, kao i upoznavanje uzročno-posljedičnih veza i uzroka nastalih događaja.

Vremenski period od 1814. god. do kraja 1918. god. predstavljen je s obzirom na njegove društvene, vojne, privredne i kulturne prilike.

Svi historijski događaji i promjene koje su se dešavale u BiH, na Balkanskom poluostrvu, evropskim i izvanevropskim državama prikazani su u njihovim uzročno-posljedičnim odnosima, u svim oblicima ljudskog rada i djelovanja.

CILJEVI (operativni zadaci)

Nastavni plan i program Historije za VIII razred ima za cilj:

- Da kod učenika razvija vještine i sposobnosti da upoznaju i razumiju osnovne zakonitosti društvenog razvoja i procesa organi-

zovanja, organizovanje i funkcionisanje razvoja ljudskog društva u vremenskom periodu od 1814. do kraja 1918. god.;

- Da kod u enika razvija sposobnosti upoznavanja i razumijevanja na ina života, mišljenja, historijskih li nosti, historijskih mjesta, državne i društvene institucije, vjeroispovjesti, ekonomska, nau - na, tehni ka i kulturna dostignu a;
- Da kod u enika razvija vještine i potrebne navike za bolje upozna- vanje, razumijevanje, obra ivanje i ostvarivanje raznih historij- skih podataka u odre enim situacijama;
- Da upozna u enike sa suštinom, oblicima, bitnim procesima i klju nim doga ajima južnoslovenskih naroda i njihovih susjeda za nacionalno oslobo enje i da na sadržajima iz opšte i nacionalne historije njeguju i razvijaju pozitivne vrjednosti; demokrati nost, toleranciju, poštovanje kulture svoga i kulturu tu ih naroda i poštivanje vjerskih, polnih rasnih i drugih razlika;
- Da upozna u enike sadržajima i procesima koji su imali nepo- sredne posljedice na društveno-politi ki i tehni ko-tehnološki razvoj društva;
- Da upozna u enike sa klju nim svjetsko-historijskim doga ajima koji su bili prekretnica u razvoju ljudskog društva od 1814. godine, pa do kraja 1918. godine.

OPŠTI OBJEKTIVI

U enici treba :

- Da upoznaju i razlikuju tipove novog i savremenog doba;
- Da upoznaju historijske doga aje, razvoj država i naroda na Balkanu, Evropi i u svijetu od 1814 – 1918. godine;
- Da se upoznaju sa procesima društvenog razvoja i doga aja koji su imali snažan utjecaj na polju: nauke, kulture, politike i religije;
- Da se upoznaju sa na inom mišljenja, historijskim li nostima, važnim historijskim mjestima, društvenim i državnim institu- cijama novog i savremenog doba;
- Da se upoznaju sa bitnim odlikama historijskog razvoja Balkana, Evrope i svijeta u ovom periodu;

- Da usvoje historijsku i sociološku periodizaciju novog i savremenog doba;
- Da se upoznaju sa položajem Bošnjaka, Albanaca i drugih naroda i država i njihovim ciljevima za nacionalno oslobođenje;
- Da su u stanju da uporede promjene društvenog razvitka između novog i savremenog doba;
- Da se upoznaju sa na inom života, djelovanjem i mišljenjem ljudi u različitim periodima.

SPECIFIKI OBJEKTIVI

Učenici treba:

- Da savladaju etape u razvoju novog i savremenog doba i osnovne odlike vremenskog razvoja ljudskog društva od 1814 – 1918. god.;
- Da upoznaju osobnosti i specifičnosti razvitka Bošnjaka, Albanaca i ostalih slovenskih naroda i njihovih susjeda;
- Da razumiju važne historijske događaje (borbe i ratove), uzroke i posljedice;
- Da se upoznaju sa na inom života, historijskim ličnostima, važnim mjestima, društvenim i državnim institucijama, vjerom i dostignućima na polju nauke, tehnike i kulture;
- Da upoznaju osnovne historijsko-geografske promjene u periodu od 1814 – 1918. god. uz razumijevanje prostora kao faktora historijskog razvitka;
- Da razvijaju svijest o poštovanju svoje kulture i kulture drugih naroda, rasa, vjera i religija;
- Da razvijaju duh tolerancije i demokratsko pravo na različite mišljenja;
- Da razvijaju sposobnost kritičkog mišljenja, samostalnog rasuđivanja i odgovornost za vlastito djelovanje u sredini u kojoj žive i djeluju.

VJEŠTINE I NAVIKE

KATEGORIJA	POTKATEGORIJA	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ODJEKIVANI REZULTATI	ME UPREDMETNA KORELACIJA
IV. NOVO DOBA	EVROPA ZA VRIJEME NOVOG DOBA	<p>Učenici treba da nauče: - EVROPA IZME U 1815. I 1848. GOD.</p> <p>1. Bečki kongres i Sveta Alijansa: značaj i odluke kongresa i uloga Svete Alijanse.</p>	<p>Učenici treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na geografskoj karti znaju da pokažu zemlje koje je osvojio Napoleon Bonaparta. - razumiju preduslove koji su doveli do sazivanja kongresa u Beču. - znaju da navedu najvažnije odluke Bečkog kongresa i shvate ulogu i značaj Svete Alijanse. 	
IV. NOVO DOBA	EVROPA ZA VRIJEME NOVOG DOBA	<p>- EVROPA OD 1815.-1871.</p> <p>2. Francuska od 1815-1871.</p> <p>3. Engleska od 1815-1871.</p> <p>4. Njemačka od 1815.god do ujedinjenja.</p>	<p>- analiziraju društveno-ekonomski, politički i kulturni razvitak: Francuske, Engleske, Italije i Austro-Ugarske od Bečkog Kongresa do 1871.god</p>	Geografija Književnost Umjetnost

		<p>5. Italija od 1815.god do ujedinjenja.</p> <p>6. Austro-Ugarsaka monarhija od 1815.-1871.</p>		
IV. NOVO DOBA	EVROPA ZA VRIJEME NOVOG DOBA	<p>UJEDINJENJE NARODA:</p> <p>- Evropske revolucije 1848/1849. god.</p> <p>7. Revolucija 1848.god. u Francuskoj, Austriji i Maarskoj</p> <p>8. Revolucija za ujedinjenje Njemačke, revolucija za ujedinjenje Italije i rezultati evropskih revolucija 1848.god.</p>	<p>- Znaju da analiziraju društveno-ekonomsko i političko stanje u evropskim zemljama pred izbijanjem revolucija 1848/49.god.</p> <p>- Da obrazlože tok buržoaskih revolucija u Evropi 1848/49. god. i da cene i vrednuju njihov značaj.</p> <p>- Da shvate značaj ujedinjenja Njemačke i Italije za njihov privredno-ekonomski i politički i društveni razvoj.</p>	
IV. NOVO DOBA	EVROPA I SVIJET KRAJEM XIX I POETKOM XX VEKA	<p>- EVROPA I SVIJET KRAJEM XIX I POETKOM XX VIJEKA</p> <p>9. Razvoj nauke i tehnike u drugoj polovini XIX vijeka i Druga industrijska revolucija.</p>	<p>- nabroje najvažnija tehniko-tehnološka otkrića u drugoj polovini XIX vijeka i da shvate značaj Druge industrijske revolucije.</p> <p>- Da razlože društveno-</p>	<p>Geografija Književnost Umjetnost</p>

		<p>10. Njema ka krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <p>11. Engleska krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <p>12. Francuska krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <p>13. Rusija krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <p>14. SAD krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <p>15. Austro-Ugarska krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <p>16. Albanci u prvoj polovini XIX vijeka: Društveno ekonomske prilike kod Albanaca i odnosi Albanaca sa susjedima.</p>	<p>ekonomski politi ki i kulturni razvoj evropskih zemalja Njema ke, Engleske, Francuske, Austro-Ugarske krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Objasne ulogu SAD u svijetu - Na karti pokažu kolonijalno carstvo evropskih zemalja. - Da opišu društveno-ekonomske prilike kod Albanaca i njihovih susjeda. 	
IV. NOVO DOBA	EVROPA TOKOM NOVOG DOBA	<p>- ME UNARODNIRADNI KIPOKRET U EVROPI KRAJEM XIX VIJEKA</p> <p>17. Razvoj radni kog pokreta: Prva internacionala, Pariska Komuna i Druga internacionala.</p>	<p>- Da znaju o uzrocima i razvoju me unarodnog radni kog pokreta i o zna aju osnivanja me unarodnih udruženja radnika a posebno o proglašenju</p>	

			Pariske Komune 18. marta 1871.god.	
IV. NOVO DOBA	EVROPA TOKOM NOVOG I PO ETKOM SAVREME-NOG DOBA	<p>- JUŽNI SLOVENI I NJIHOVI SUSJEDI SREDINOM XIX I PO ETKOM XX VIJEKA</p> <p>18. Južni Sloveni pod vlaš u Habzburške monarhije: ekonomski i društveni razvitak; Bahov apsolutizam.</p> <p>19. Hrvatska od 1848-1914.god.: formiranje političkih stranaka, Hrvatsko-ugarska nagodba, apsolutizam Kruena Hedervarija, Hrvatsko-Srpska koalicija.</p> <p>20. Slovenija od 1849-1914.god.: Ekonomske i društvene prilike, političke prilike i borbe protiv germanizacije.</p> <p>21. Srbija i Crna Gora u borbi za svoju nezavisnost: Pad ustavobraniteljnog režima, Bosansko-hercegovački ustanak, Oslobođilački ratovi Srbije i Crne Gore protiv Turaka. Sveti-Stefanski mir i Berlinski Kongres.</p>	<p>- Da uo e položaj Južnoslovenskih naroda pod vlaš u Habzburške monarhije.</p> <p>- Da uo e položaj Hrvatske i uslova koji su doprineli do Hrvatsko-srpske koalicije.</p> <p>- Da upoznaju društveno ekonomske i političke prilike u Sloveniji i borbu protiv germanizacije.</p> <p>- Da znaju uzroke pada ustavobranitelja, ratove Srbije i Crne Gore protiv Turaka, Bosansko-Hercegovački ustanak, Sveti-Stefanski mir, Berlinski kongresu.</p> <p>- Da znaju o privrednom i društvenom razvoju Srbije u doba posljednjih Obrenovića, pobjedi parlamentarnog sistema i zaoštavanju odnosa sa</p>	Geografija Književnost Umjetnost

		<p>22. Privredni i društveni razvoj Srbije za vrijeme poslednjih Obrenovića.</p> <p>23. Srbija u doba buržoaskog parlamentarizma 1903.-1914. god. Pobjeda parlamentarnog sistema i zaoštavanje odnosa sa Austro-Ugarskom.</p> <p>24. Crna Gora u vrijeme apsolutističke politike Nikole Petrovića.</p> <p>25. Narodno-revolucionarni pokret u Makedoniji: Ekonomske i društvene prilike, stvaranje VMRO i Ilindenski ustanak 1903. god. i borba Makedonaca protiv Turaka.</p>	<p>Austro-Ugarskom.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da znaju o društvenim ekonomskim i političkim prilikama u Crnoj Gori za vrijeme apsolutističke politike Nikole Petrovića. - Da znaju o društveno-ekonomskim prilikama u Makedoniji i borbama Makedonaca protiv Turaka. 	
IV. NOVO DOBA	EVROPA I BALKAN U DRUGOJ POLOVINI XIX I PO ETKOM XX VIJEKA	<p>- OSMANSKO CARSTVO I BALKAN U DRUGOJ POLOVINI XIX I PO ETKOM XX VIJEKA</p> <p>26. Osmansko carstvo u drugoj polovini XIX vijeka.</p> <p>27. Srbija, Crna Gora, Makedonija, Bugarska i Grčka u drugoj polovini XIX vijeka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju za prilike u Osmanskom carstvu u drugoj polovini XIX vijeka - Da znaju o društveno-ekonomskim prilikama balkanskih zemalja u drugoj polovini XIX vijeka. - Da znaju najvažnije odluke Berlinskog kongresa i motive okupacije B i H 	

	<p>28. Berlinski Kongres i okupacija Bosne i Hercegovine</p> <p>- BOSNA I HERCEGOVINA U DRUGOJ POLOVINI XIX VIJEKA</p> <p>29. BiH u borbi za autonomni položaj u Osmanskom carstvu: pokret Husein Kapetana Gradaševića.</p> <p>30. BiH od sredine XIX vijeka do 1875.</p> <p>31. Velika istočna kriza od 1875. – 1878.</p> <p>32. Zbacivanje Osmanlijske vlasti i pokret protiv austrougarske okupacije u Bosni i Hercegovini</p> <p>33. Bosna i Hercegovina za vrijeme austro-ugarske vladavine</p> <p>34. Kultura na prijelomu dva vijeka.</p> <p>35. Kulturne prilike kod Jugoslovenskih naroda</p>	<p>-Znaju da nabroje najvažnije tačke autonomije Bosne</p> <p>-Znaju da opišu tok borbe i ulogu Husein Kapetana Gradaševića u pokretu</p> <p>- Znaju za uzroke koji su doveli do istočne krize</p> <p>- znaju o prilikama u BiH za vrijeme austro-ugarske vladavine.</p> <p>- znaju o kulturnim prilikama Jugoslovenskih naroda</p>	<p>Geografija Književnost Ekonomija i Pravo</p>
--	---	---	---

IV. NOVO DOBA		<p>- NACIONALNI POKRET ALBANACA U DRUGOJ POLOVINI XIX VIJEKA</p> <p>36. Prizrenska liga 1878. – 1881.</p> <p>37. Albanci i mladoturska revolucija</p> <p>38. Razvoj Albanskog obrazovanja i kulture krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p>	<p>- Znaju da opišu položaj Albanskog nacionalnog pokreta Albanaca u drugoj polovini XIX vijeka.</p> <p>- Da znaju program i odluke prizrenske lige</p> <p>- Znaju o Albancima i mladoturskoj revoluciji</p> <p>- Znaju o razvoju Albanskog obrazovanja, kulture i nauke krajem XIX i po etkom XX vijeka.</p>	
V. SAVRE- MENO DOBA	EVROPA I SVIJET PO ETKOM XX VIJEKA	<p>39. Albanski ustanci 1905. – 1908. i 1910. – 1912. protiv Turaka</p> <p>40. Balkanski ratovi 1912. – 1913.</p> <p>41. Proglašenje nezavisnosti Albanije 28. XI. 1912.</p> <p>42. Odluke Londonske konferencije o Balkanu i borba Albanaca za nacionalno oslobo enje i ujedinjenje.</p> <p>43. Albansko pitanje na me unarodnoj sceni program i djelatnost vlade Vilhelma Vida u</p>	<p>Navedu uzroke i opišu tok balkanskih ratova.</p> <p>- znaju da nabroje odluke Londonske konferencije o Balkanu</p> <p>- znaju o Albanskom pitanju na me unarodnoj sceni i program vlade Vilhelma Vida</p> <p>- znaju historijske li nosti kod Bošnjaka, Albanaca i</p>	

		Albaniji (mart-septembar) 1914. 44. Istaknute li nosti Bošnjakog i Albanskog pokreta za oslobođenje od tuđinske vlasti; - kulturno-historijski spomenici	drugih naroda - znaju o kulturno-historijskim spomenicima u mjestu i okolini	
V. SAVREMENA DOBA	EVROPA I SVIJET PO ETKOM XX VIJEKA	PRVI SVJETSKI RAT 1914.-1918.god. 45. Uzorci i počinjak prvog svjetskog rata i formiranje blokova sila 46. Borbe u prvom svjetskom ratu 1914-1916 god. 47. Borbe u prvom svjetskom ratu 1917.-1918. god. 48. Oktobarska revolucija u Rusiji 1917. 49. Kosovo u prvom svjetskom ratu. 50. BiH u prvom svjetskom ratu. 51. Učestvo jugoslovenskih naroda u prvom svjetskom ratu. 52. Kraj prvog svjetskog rata, karakter i posljedice rata.	- Znaju za uzroke i počinjak prvog svjetskog rata i formiranje blokova sila - znaju na karti da prikažu ratne operacije na glavnim frontovima i opišu najveće bitke. - znaju za prilike u Rusiji 1917, razloge revolucija i njihov odjek u istočnim zemljama u Evropi. -znaju za položaj i ulogu Kosova, Albanije, BiH u prvom svjetskom ratu - znaju o karakteru i posljedicama prvog svjetskog rata	Geografija Književnost Ekonomija i Pravo

U enje historije kao društvene nauke u VIII razredu u osnovi ima zadatak da u enici savladaju sljede e vještine i navike:

- Da razvijaju sposobnost svestrane li nosti;
- Da razvijaju sposobnost historijsko-kriti kog mišljenja i rasu-ivanja;
- Da upoznaju uzro no-posljedi ne veze i faktore koji su utjecali na razvoj društva i država u periodu od 1814 – 1918.godine;
- Da se osposobe za samostalno koriš enje udžbenika historije, historijskih itanki, historijskog atlasa i drugih tekstova sa historijskom sadržinom, nau no-popularne literature i historijske beletristike;
- Da se osposobe za samostalno koriš enje historijskih karata, tabela, grafikona i historijskih ilustracija;
- Da se osposobe za pravljenje hronoloških i sinhroniskih tablica i služenje njima radi produblivanja i konkretizovanja historijskog znanja;
- Da se osposobe za koriš enje podataka iz enciklopedija i leksikona;
- Da cijene i poštuju kulturu svoga i kulturu drugih naroda, bez obzira na pol, vjeru, rasu i nacionalnu pripadnost;
- Da se osposobe za samostalno posmatranje muzejskih eksponata i spomenika historijskog karaktera;
- Da se osposobe za stalan i sistematski rad i pravovremeno izvršavanje svih zadataka i obaveza vezanih za nastavu historije u VIII razredu.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

2 asa sedmi no, 70 asova godišnje

(52 asa obrade, 14 asova utvr ivanja i 4 asa izborne nastave)

NAPOMENA: Od ukupnog broja asova godišnje nastavniku se ostavlja mogu nost da 4 asa iskoristi po izboru u enika, a po mogu nosti da se ti asovi iskoriste za sadržaje iz lokalne historije ili za posjete muzejima, arhivama, kulturno – historijskom spomenicima itd.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Nastavni predmet Historija se uspješnije može interpretirati samo pomoću primjene raznovrsnih metoda i tehnika. Primjenom nove metodologije predavanja i učenja kod učenika se stvara daleko veća mogućnost pravilnog rasuđivanja historijskih događaja nastalih u određenom vremenskom periodu i na određenom prostoru poštivajući njihovu hronologiju dešavanja.

Kako je Nastavnim planom i programom za VIII razred jasno predviđeno koje su nastavne teme i nastavne jedinice predviđene za realizaciju kao i kojim znanjima, vještinama i navikama učenici treba da ovladaju pri tome imajući u vidu vaspitno obrazovne ciljeve, nastavnik je u obavezi da bira nastavne metode i tehniku rada vodeći pri tome računa o različitim intelektualnim i psihofizičkim mogućnostima i zahtjevima učenika.

Nastavnik naročito treba da vodi računa na stepen mogućeg postizanja tih objekata u toku nastavnog procesa. Da bi učenički nastavni sadržaj historije bilo uspješnije, nastavnik pri izboru i primjeni metoda, uvijek treba da ima u vidu da učenici imaju različite nivoe saznanja i sposobnosti. Samom primjenom različitih metoda i tehnika rada postiže se veća dinamika nastave, učenici se u znatno većoj mjeri motivišu za rad, što će sve to imati za cilj da čas bude zanimljiv, ineteresantan, a učenici će lakše i bolje savladati sadržaje koji su predviđeni za taj čas.

Potpuna i daleko uspješnija realizacija nastavnog plana i programa umnogome zavisi od pravilnog izbora odgovarajućih metoda i tehnika, uvijek imajući u vidu da se nastavnik mora pridržavati neophodnih metoda i tehnika u cilju uspješnije realizacije programskih sadržaja za učenike VIII razreda, a za period od 1814 – 1918. godine.

Metode i tehnike nastavnog rada su put, pristup i način pomoću kojih se realizuju zadaci u procesu nastave historije, a da pri tome treba imati u vidu da kvalitet nastave zavisi umnogome od pravilnog izbora metoda i tehnika u slučajevima organizovanja nastavnog procesa.

U zavisnosti od prirode predmeta, ciljeva i zadataka historije, nastavne metode se dijele na:

- Verbalne metode (metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, dijaloga i diskusija);
- Tekstualna metoda;
- Demonstrativno-ilustrativna metoda (demonstracija, ilustracija predmeta, objekata i dr.).

Pored ovih metoda predlaže se u cilju pospješivanja nastave:

- a) direktno historijsko posmatranje;
- b) demonstriranje u kabinetu historije ili u razredu;
- c) demonstriranje u životnoj sredini;
- d) socio-historijsko praćenje događaja.

U nastavi historije usmeno izlaganje nastavnika (monološka metoda) i razgovor sa učenicima (dijaloška metoda) imaju veoma važno mjesto. Radi uspješnijeg realizovanja zadataka poželjno je da nastavnik koristi i ostale metode i tehnike u cilju postizanja boljeg uspjeha.

Nastavnik stalno treba da ima u vidu da je osnovni zadatak nastave historije stvaralačko (produktivno) stvaranje znanja, vještina i prilika koje utječu na vaspitanje i obrazovanje učenika kao važnih pripadnika našeg društva.

OBLICI RADA I TEHNIKA

U nastavi historije pored pravilnog izbora nastavnih metoda za dobro predavanje i uspješno učenje nužno je potrebno da se na različitim načinima koriste različiti oblici rada i tehnike, jer se time postiže veća efikasnost u nastavi. Od oblika rada u nastavnom procesu nastavnik vrši izbor sljedećih oblika rada i to:

- rad sa cijelim razredom,
- rad po grupama,
- rad u parovima,
- individualni rad,
- brzo savladavanje ideja (brainstorming),
- istraživački rad, komparativan rad, praktičan rad,
- skup ili drvo razmišljanja
- petostih ili narodna predanja,
- klaster, tehnika kritičkog razumijevanja i dr.

Kao posebne oblike nastave historije treba zastupiti programiranu nastavu, dopunsku nastavu, dodatnu nastavu i produženu nastavu, slobodne aktivnosti i ekipnu nastavu.

Predvidjeti:

- historijske nastavne eskurzije,
- posjete muzejima, bioskopima, izložbama, kulturno-historijskim spomenicima u mjestu, zavičaju i okolini.

U nastavi historije grupni i individualni oblik rada mora doći i više do izražaja.

Za grupni i individualni oblik rada naročito su pogodni oni historijski sadržaji koji imaju izuzetnu vaspitno-obrazovnu vrijednost (revolucionarni pokreti, historija nastanka razvoja kulture svoga i kulture susjeda i drugih naroda, sakupljanje izvornog i nastavnog materijala, njegova klasifikacija i analiza).

U nastavi sa individualnim i grupnim oblikom rada treba pažljivo planirati i racionalno izvoditi, pri tome imajući u vidu da je njihov osnovni zadatak aktivizacija učenika, njihovo osposobljavanje za samostalni rad i stvaralačko (produktivno) usvajanje znanja, vještina i navika.

Takođe, nastavnik mora da ima u vidu ograničenost svake metode, svakog oblika i sredstva tehnike, jer se pravi efekti postižu njihovom maksimalnom korelacijom povezanom sa ciljevima predmeta i vaspitno-obrazovnim sadržajem.

U nastavi historije se moraju koristiti svi poznati tipovi metoda, a posebno:

- metoda za obradu novog gradiva,
- metoda ponavljanja i utvrđivanja, kao i
- metoda sistematizacije nastavnog gradiva.

Nastavnik ovim tipovima metoda treba da pokloni posebnu pažnju vodeći računa o odnosu pojedinih dijelova metoda prema metodi kao cjelini, o izboru najpogodnijih metoda, sredstava i tehnika rada.

Za postizanje boljih rezultata nastavnicima se preporučuje korišćenje svih tipova metoda:

- obrada, utvrđivanje, ponavljanje, sistematizacija;
- korišćenje izvornih historijskih tekstova;
- korišćenje historijske karte i atlasa;
- korišćenje vizuelnih sredstava (dijafilmovi, grafofolije, slike, dijapozitiv, ilustracije i dr.);
- korišćenje savremenih tehničkih sredstava (dijaprojektor, kino-projektor, epidijaskop, episkop, grafoskop, magnetofon, gramofon, radio i TV);
- korišćenje historijskih izdanaka, radnih svezaka, kao i ostale literature sa historijskom sadržinom;
- posjetiti muzeje, arhive, kulturno-historijske spomenike u mjestu i okolini.

a) U nastavi historije poseban značaj ima korišćenje posebnih historijskih tekstova. U radu sa tekstom treba imati u vidu zahtjeve metodike nastave historije. Značaj historijskih tekstova je u sljedećem:

- na historijskom tekstu učenici najlakše razumiju specifičnost historijskih problema;
- analizom izvornog historijskog teksta njeguje se stvaralačko rezonovanje, a ono je bitno za formiranje historijskog i svestranog kritičkog mišljenja učenika;
- korišćenjem ovih tekstova učenici upoznaju elementarne probleme naučnog istraživanja i naučne kritike.

b) Nastavnik historije na svakom od tipova mora da koristi historijsku kartu, kao osnovno i nezamjenljivo nastavno sredstvo. Za nastavu historije bitno je da se izvrši klasifikacija historijskih karata prema historijskom sadržaju:

- opšte ili osnovne,
- tematske ili posebne,
- pojedinačne ili događajne,
- šematske,
- piktorijalne (slikovne),
- neme ili konturne historijske karte.

c) U nastavi historije radne sveske mogu veoma efikasno koristiti:

- za savladavanje činjeničnih znanja i poznavanja historijskih pojava i događaja pretežno na reproduktivnom nivou;
- za savladavanje vještine u korišćenju enciklopedija i drugih priručnika sa podacima iz historije;
- za njegovanje samostalnosti učenika u sticanju standardnih znanja.

ME UPREDMETNA KORELACIJA

Učenici se učenjem historije osposobljavaju da hronološki prate razvoj društva u cjelini, a nastavnik prilikom rada planira za svaku temu vaspitno-obrazovni cilj, metode, nastavna sredstva, tekstove i literaturu u cilju uspješnijeg ostvarivanja zadataka. Nastavnik historije mora obezbijediti korelaciju sa drugim, a prije svega, srodnim predmetima, kao što su:

- geografija,
- priroda i društvo,
- književnost,
- arheologija,
- likovna umjetnost i
- građansko vaspitanje.

Posebnu mogućnost za međupredmetnu korelaciju pružaju dodatni rad i izborna nastava. Ove teme mogu da obuhvataju sadržaje iz srodnih predmeta obrađene uz stručnu pomoć nastavnika srodnih predmeta. Kada je u pitanju realizacija slobodnih aktivnosti, historijske ekskurzije i posjeta kulturno-historijskim spomenicima korelacija omogućuje postizanje boljeg uspjeha.

Samom korelacijom sa srodnim predmetima obezbjeđuje se cjelishodnost cjelokupnog vaspitno-obrazovnog procesa. Nastavnik uvijek ukazuje učenicima na uzročno-posljedične veze kako bi se što bolje kod učenika razvila sposobnost za kritičko razmišljanje i razumijevanje pojava, procesa i događaja u vremenu i prostoru.

Korišćenje audio-vizuelnih sredstava, izvornih tekstova sa historijskom sadržinom, te posjete muzejima i arhivima, podstiče učenike da samostalno razmišljaju o događajima koji su se dešavali u određenom vremenu i prostoru. Posebnu pažnju posvetiti onim događajima koji su imali utjecaj na društveno-ekonomski i kulturni napredak naše države.

OCJENJIVANJE I VREDNOVANJE

Ocjenjivanje i vrjednovanje je stalni proces koji ima podsticajni karakter, jer na taj način motiviše učenika za stalni i sistematski rad, a proces je trajnog praćenja rada učenika koji ima za cilj da mjeri sve vrste sposobnosti učenika. Nastavniku se pruža mogućnost da prati angažovanje učenika, a prije svega: usmene odgovore, pisane referate, testove, pisane radove, kao i ostale aktivnosti koje učenik preduzima u cilju usvajanja znanja, što mu pomaže uspješnije formiranje stvaralačkog duha.

Osnovni ciljevi ocjenjivanja i vrjednovanja učenika u nastavi historije su.

- da motiviše učenika za rad,
- da obezbijedi informacije o stepenu postignutih objekta,

- da poboljša učenje učenika i predavanje nastavnika,
- da prepozna darovitije učenike i da im pruži dovoljno podataka,
- da osigura informacije o saznanju učenika za njihovo opredjeljenje u budućnosti.

Ocjenjivanje i vrjednovanje obuhvata više komponenti, ali su najvažnije:

- ocjenjivanje obima znanja (**kvantitet**) i ocjenjivanje nivoa znanja (**kvalitet**);
- vrednovanje obima kvantiteta i nivoa kvaliteta znanja se utvrđuje stepenom usvojenosti programa u sljedećim nivoima:
- razumevanje naučnog (shvatanje pojmova i činjenica), odvajanje bitnog od nebitnog, povezivanje činjenica i objašnjavanje definicija;
- prepoznavanje i reprodukcija gradiva;
- kritički odnos prema naučenom;
- stvaralački odnos prema naučenom koji se ogleda u samostalnom pronalazi činjenica i primjera.

Pomoću ovih ciljeva nastavnik osigurava nove informacije za uspjeh učenika, upoznaje učenika sa planiranom nastavom sa ciljem da učenik približi nastavnom planu i programu, nastavnik uviđa koliko je učenik osposobljen da pokaže svoja dostignuća, da ocjeni rad u grupi, kao i da vidi koliko je učenik ili grupa osposobljena za samostalno i grupno historijsko mišljenje i koliko je osposobljen za budućnost. Učenike i nastavnika podijeliti u grupe tek kada uvidi sve učeničke rezultate. Vidjeće koja grupa ili učenik ima poteškoću u radu i koje teme grupa nije savladala, a cilj je da se gradivo usvoji i nauči. Prilikom ocjenjivanja nastavnik uzima u obzir sljedeće elemente:

- povezivanje historijskih činjenica kao bitnih odrednica historijskog događaja, procesa i pojava u njihovoj logici koja i historijskoj povezanosti;
- povezivanje hronologije bitne za vremensko određivanje događaja ili procesa u cilju shvatanja uloge, prostora i historijskog vremena u društvenom razvitku;
- razumijevanje uzročno-posljedičnih veza;

- sposobnosti opisivanja i objašnjavanja događaja i procesa te njihove uloge u književnim jezicima;
- poznavanje historijsko-geografskih elemenata bitnih za lokalizovanje događaja, pojava i procesa, sa ciljem shvatanja uloge prostora i historijskog razvitka;
- poznavanje historijskih i socioloških pojmova i kategorija, njihove odgovarajuće upotrebe i povezivanje u sistem koji omogućuje razvitak historijskog mišljenja kod učenika.

Sve navedene elemente znanja, interesovanja i navika treba sistematski vrednovati, ali uvijek imati u vidu individualnu psihofizičku sposobnost i sposobnost učenika.

OBLICI OCJENJIVANJA – VREDNOVANJA

U toku školske godine treba primijeniti više oblika kontrole i to:

- *usmeno provjeravanje;*
- *pismeno provjeravanje;*
- *provjeravanje putem tekstualnih zadataka;*
- *provjeravanje putem rješavanja praktičnih zadataka;*
- *provjeravanje domaćih zadataka.*

TIPOVI OCJENJIVANJA – VREDNOVANJA

Najpoznatiji tipovi ocjenjivanja su:

- ***Suštinsko ocjenjivanje***, ima za cilj da uputi nastavnika u planiranje i da kod učenika prepozna poteškoće u radu i učenju koje bi im pomoglo i ispunilo njihove potrebe za što bolje i uspješnije učenje;
- ***Sveobuhvatno ocjenjivanje***, ima za cilj da pronađe stepen postizanja objekta poslije jednog određenog perioda predavanja, na primjer: poslije jednog poglavlja (teme), na polugodišnju i na kraju školske godine;

- **Ocjenjivanje na osnovu kriterijuma**, podrazumijeva ocjenjivanje svakog učenika koji ispunjava određene kriterije - poređenje pojedinosti jednog teksta za jedan određeni standard. Ovo ocjenjivanje pruža informacije nastavniku da primijeti poteškoće učenika i da učeniku pomogne u njihovom savladavanju i poboljšanju;
- **Dijagnostificirano ocjenjivanje**, određuje kod učenika slabosti, poteškoće, probleme i pruža mogućnost za identifikacijom učenika sa potrebama u nedovoljnom savladavanju historijskih činjenica, pojmova, gradiva i dr.;
- **Suštinsko i dijagnostificirano ocjenjivanje** ne ocjenjuje učenika ocjenama već na osnovu njihovih planiranih radova;
- **Unutrašnje ocjenjivanje** obuhvata nastavni plan. Ocjenjivaju se radovi koji se formiraju, razvijaju i ocjenjuju od strane nastavnika;
- **Spoljnje ocjenjivanje**, ocjenjivaju se djelatnosti koje se obavljaju van škole (specifičnost visokog nivoa);
- **Svakodnevno ocjenjivanje** zasniva se na kontroli rada učenika u učionici;
- **Prethodno ocjenjivanje** je ocjenjivanje prije ocjenjivanja kroz testiranje;
- **Ocjenjivanje u procesu** zasniva se na ocjenjivanju direktnog ponašanja u toku jednog rada ili zadatka;
- **Završno ocjenjivanje** se obavlja na kraju školske godine i zasniva se na ocjenjivanju iz jednog određenog predmeta.

OSNOVNE DJELATNOSTI VREDNOVANJA U RAZREDU

Najpoznatije djelatnosti vrijednovanja u razredu su:

- *svakodnevna kontrola u razredu;*
 - *doma i zadaci;*
 - *testovi.*
- a) Nastavnik za vrijeme časa redovno kontrolira učenike, daje im informacije da bi im olakšao učenje i stalno prati napredovanje učenika i uočava njihove poteškoće.

- b) Važnost domaćih zadataka je veoma značajna, jer se preko njih osiguravaju informacije za nastavnika i proširuju znanja učenika za nezavisan rad i usvajanje nastavnih jedinica tokom izrade domaćih zadataka. Ukoliko se učenik osjeća određeno poteškoće prilikom izrade domaćih zadataka pomoć roditelja je veoma važna, s jedne strane, a sa druge strane, pomoć roditelja može biti neproduktivna, jer se učenik time navikava da dobija gotova rješenja.

FORME TESTOVA

Postoje različite forme testova od kojih su ipak najvažnije sledeće:

- *usmeno testiranje;*
- *pismeno testiranje;*
- *preko grafičkog prikazivanja ili predstavljanja.*

S obzirom na prirodu predmeta i sadržaja koji se objašnjava, predlaže se nastavniku da koristi ovu podjelu testova:

- *testovi za samokontrolu,*
- *testovi za ocjenjivanje,*
- *testovi za unapređenje i*
- *finalni test.*

U nastavi historije testiranje znanja učenika je veoma važno, jer omogućava dobijanje informacija o napredovanju učenika, ali testiranje znanja može da ima i negativne osobine, jer ako je učenik nedovoljno pripremljen za testiranje, kod učenika se javlja veliko neraspoloženje koje se ispoljava u bijesu, strahu i stresu.

Za vrednovanje znanja učenika koriste se i ostale djelatnosti, na primjer:

- *ocjenjivanje pomoću eseja;*
- *ocjenjivanje pomoću dosijea;*
- *samoocjenjivanje ili samovrednovanje i dr.*

O EKIVANI REZULTATI NA KRAJU VIII RAZREDA

Polaze i od opštih, posebnih i operativnih zadataka nastave historije, od u enika se na kraju VIII razreda o ekuju sljede i rezultati:

- da u enici imaju bolja saznanja i dovoljno informacija o razvoju ljudskog društva, naroda i država od 1814 - 1918. godine;
- da se bolje upoznaju sa specifi nostima i najvažnijim doga ajima Bošnjaka, Albanaca i susjednih naroda;
- da upoznaju kulturnu baštinu svog i ostalih naroda i njihovih susjeda;
- da se u enici bolje upoznaju životom, obi ajima, kulturom Bošnjaka, Albanaca i susjednih naroda u periodu od 1814 – 1918. god.;
- da se bolje upoznaju sa otporom Bošnjaka austro-ugarskoj okupaciji;
- da se upoznaju sa otporom Bošnjaka, Albanaca i ostalih južno-slovenskih naroda osmanlijskoj vlasti;
- da se upoznaju sa historijskim li nostima Bošnjaka, Albanaca i drugih naroda;
- da se bolje upoznaju sa specifi nim položajem BiH od 1814 – 1918. god.
- da bolje shvate historijsku i sociološku periodizaciju novog i savremenog doba;
- da bolje razumiju društvene, državne, ekonomske, kulturne i vjerske tokove;
- da se upoznaju sa Albanskim nacionalnim pokretom u 19. i početkom 20. vijeka.
- da bolje upoznaju suštinu, bitne procese i ključne historijske doga aje iz borbe Bošnjaka, Albanaca i južnoslovenskih naroda i njihovih susjeda za oslobo enje;
- da se u enici bolje upoznaju sa Nacionalnim pokretom Albanaca, formiranjem Pe ke i Prizrenske lige, albasnkim ustancima protiv Turaka, proglašenjem nezavisnosti Albanije, radom Vlade Ismaila emailija i odlukama Londonske konferencije o Balkanu, vladavinom Vilhelma Vida i o Albancima u toku Prvog svjetskog rata;

- da se upoznaju sa nacionalno-revolucionarnim pokretom Makedonaca protiv Turaka i uopšte nacionalnim preporodom Makedonaca u 19. vijeku i po etkom 20. vijeka;
- da se bolje upoznaju sa uzrocima, povodom i posljedicama Prvog svjetskog rata;
- da se upoznaju sa Velikom oktobarskom socijalisti kom revolucijom u Rusiji 1917. i njenim vo om Vladimirom Ili om Lenjinom;
- da se upoznaju sa položajem Kosova i BiH prije, u toku i poslije Prvog svjetskog rata;
- da se osposobe u upotrebljavanju historijskih karata i koriš enja materijala sa historijskom sadržinom, fotografija, pisama, dokumenata i filmova sa historijskom sadržinom;
- da se osposobe za kriti ko sagledavanje i analizu nastalih dogaaja i posljedica izazvanih Prvim svjetskim ratom.

IZVORI (LITERATURA) I NASTAVNA SREDSTVA

U realizaciji nastavnih sadržaja iz Historije za VIII razred predlaže se koriš enje sljede e literature:

- Prof. dr. Mustafa Imamovi , ' Historija Bošnjaka ";
- Ibrahim Tepi i Fahrudin Isakovi , " Historija za VII razred osnovne škole – IP " Svjetlost" d.d., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 2001;
- Mr. Muhamed Ganibegovi , Mr. Enes Durmiševi , Mr. Muhedin Peleši , Historija za VIII razred osnovne škole, - IP "Svjetlost" d.d., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 2001. god.;
- Dr. Ali Hadri – Historija albanskog naroda, - Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Priština.

Za uspješnu realizaciju programskih sadržaja u nastavi Historije za VIII razred nastavnik e pored dobrog izbora odgovaraju ih nastavnih metoda i tehnika koristiti veoma važna nastavna sredstva i to:

- historijske zidne karte;
- historijski atlas;

- ilustrativni materijal sa historijskom sadržinom;
- dijafilmove;
- dijapozitive;
- projekcioni komplet slika i karata za grafoskop;
- skice, šeme, grafikone, hronološke tablice, makete, tematske karte;
- muzejske eksponate, kao i posjetiti historijska mjesta i historijske spomenike.

UVOD

Geografija kontinenata bez Evrope za objekat ima proučavanje prostora drugih kontinenata u cjelini, njihove regione i osobito tipične države. Usvojena znanja će pomoći u shvatanju geografskog položaja kontinenata, regiona i država, ulogu uslova i prirodnih resursa u ekonomskom razvoju i životu ljudi, upoznavanju razlika u specifičnostima naroda, razlika u kulturi i politici koje su u vezi sa osobinama prostora regiona i mjesta u kojima oni žive. Geografija kontinenta pomaže poimanju povezanosti između društva i prirode, iskorištavanju i zaštiti prirode, saradnji između naroda i komuniteta sa raznim pripadnostima: etničkim, vjerskim, kulturnim, političkim, polnim. Iz regiona i raznih država kontinenta ima mnogo primjera po kojima se može naučiti kako treba ili ne treba djelovati pri upotrebi tih iskustava u našem mjestu.

CILJEVI

Cilj izučavanja geografije kontinenata se zasniva na:

1. Razvoju sposobnosti učenika kako bi **upoznali** geografski položaj, prirodne i humane karakteristike kontinenata, regiona i tipična mjesta i kako bi upoznali utjecaj prirodnih uslova i društvenih faktora u svojoj sredini;
2. Razvoju sposobnosti učenika kako bi **shvatili** ulogu geografskog položaja, prirodnih i društvenih karakteristika, utjecaj uslova u ljudskim djelatnostima, izazovima i perspektivama, kao i na uzajamno regionalnoj zavisnosti;
3. Razvoju neophodnih **vještina i navika** u prikupljanju i upotrebi raznih podataka u konkretnim situacijama;

4. Razvoju **spremnosti** da bi **pravilno upotrebili**, sa **odgovornošću**, dobijena znanja, vještine i navike u nastavi geografije;
5. Razvoju **stavova i vrijednosti** o raznolikosti prirodnih osobina, raznih uslova života i ljudskih djelatnosti;
6. Razvoju sposobnosti za **poštovanje** ljudskih prava za sve narode, bez obzira na etni ku, vjersku, jezi ku, polnu pripadnost i angažovanju na rješavanju lokalnih problema, regionalnih i globalnih.

OPŠTI I POSEBNI OBJEKTIVI

U enik treba da je u stanju:

➤ **Da poznaje:**

- injenice i koncepte o prirodnim i humanim osobinama kontinenata;
- Osnovne prirodne i humane karakteristike kontinenata, regiona i država;
- Geografske specifi nosti kontinenata, prirodne karakteristike, socijalne, ekonomske i politi ke;
- Sli nosti i razlike prirodnih odlika, humanih me u kontinentima, regionima i tipi nim državama.

➤ **Da primjenjuje:**

- Grafikone, dijagrame, modele, mape i dr. za reljefne elemente, klimatske, hidrografske, raspodjelu, kretanje i strukturu stanovništva i ekonomsku djelatnost;
- Da upotrebi verbalne, koli inske i simboli ne podatke iz tekstova, fotografija, karti (mapa), grafikona, tabela, dijagrama i dr.

➤ **Da analizira:**

- Zna aj prirodnih i humanih karakteristika kontinenata u društvenom i ekonomskom razvoju;
- Utjecaj prirodnih uslova i društvenih faktora na ekonomski razvoj kontinenata, regiona i tipi nih država.

➤ **Da vrednuje:**

- Ulogu prirodnih i humanih karakteristika kontinenata, regiona i tipičnih država;
- Prave uzroke fizičkih i humanih pojava kontinenata, kao: globalno grijanje, problemi vode, erozije, zagađivanje, brzi porast stanovništva, problem izbjeglica, neravnopravni ekonomski razvoj kontinenta, regiona, država i dr.

➤ **Da razvija stavove i vrijednosti:**

- Za raznovrsnost prirodnih karakteristika, raznih uslova života i ljudskih djelatnosti;
- Za shvatanje personalnih vladanja (da bude kooperativan, otvoren, tolerantan, estetičan, voljan, kritičan i dr.).

Kategorija	Potkategorija	Nastavne cjeline	Br. asova	Svega
Regioni	Azija	Opšti pogled na kontinent Azije i regionalna podjela	3+1	
		Jugozapadna Azija - prirodne karakteristike, karakteristike stanovništva i ekonomije, države jugozapadne Azije (Turska, Bliski Istok)	4+1	
		Južna Azija - opšte karakteristike i važne prirodne karakteristike, stanovništva i karakteristike ekonomije, države južne Azije (Indija i Pakistan)	3+1	
		Jugoisto na Azija - geografski položaj, prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, države jugoisto ne Azije (Indonezija, Malezija, Singapur)	2+1	
		Isto na Azija - Daleki Istok, geografski položaj, prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, isto no-azijske države (Kina, Japan)	4+1	16+5
Regioni	Afrika	Afrika - opšte karakteristike kontinenta Afrike, regionalna podjela	3+1	
		Sjeverna Afrika - geografski položaj, prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, države sjeverne Afrike (Egipat)	3+1	
		Afrika - geografski položaj, prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, država Sudan	1+0	
		Zapadna Afrika – geografski položaj, prirodne osobine, stanovništva i ekonomije, države zapadne Afrike (Nigerija)	1+0	
		Centralna ekvadorska Afrika – geografski položaj i prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije	1+0	
		Isto na Afrika - prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, države isto ne Afrike (Kenija)	1+1	
		Južna Afrika - geografski položaj i prirodne karakteristike, ekonomske karakteristike i stanovništva, države južne Afrike, Južnoafri ka Republika, epicentar regiona	2+1	12+4

	Amerika	Amerika - opšte karakteristike, prirodne karakteristike, stanovništva, ekonomsko-politi ka i regionalna podjela	3+1	
		Sjeverna Amerika - geografski položaj, prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, države Sjeverne Amerike (SAD i Kanada)	6+2	
		Srednja Amerika - geografski položaj, prirodne karakteristike, društveno-ekonomske i stanovništva (Meksiko)	2+1	
		Južna Amerika - opšte prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije, države – Brazil i Argentina	7+2	18 + 6
	Australija i Okeanija	Australija sa Okeanijom - geografski položaj, prirodne osobine, otkri a i naseljavanja, ekonomske karakteristike i regioni Australije	5+2	5 + 2
	Polarne pokrajine	Opšte prirodne karakteristike Polarnih pokrajina	1+1	1 + 1
		Svega asova – obrada - ponavljanje – vježbanje	52+18	52 + 18
		Vrednovanje znanja	4	
		asovi na raspolaganju	0	
		Svega asova	74	

Kategorija	Potkategorija	Br. asova	%
Region	Azija	16+5	28.4
	Afrika	12+4	21.6
	Amerika	18+6	32.4
	Australija sa Okeanijom	5 + 2	9.5
	Polarne pokrajine	1+ 1	2.7
	Svega (obrada – ponavljanje - vježbanje)	52+18	94.6%

Kategorija	Potkategorija	Nastavne cjeline	Okvireni rezultati	Me upredmetne veze
Region	Azija	<p>- Azija (opšta), položaj, veličina, granice kontinenta</p> <p>- Seizmološke karakteristike, reljef, klima, hidrografija i karakteristike biogeografije</p> <p>- Demografske karakteristike, karakteristike kulture, ekonomije i politike</p>	<p><i>Učenik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Da definiše granice Azije u odnosu na druge kontinente i da istakne prednosti i manjkavosti geografskog položaja; - Da zna da napravi razliku u veličini u odnosu na druge kontinente; - Da razlikuje seizmološke zone u Aziji; - Da na mapi identifikuje glavne planine, ravnice, nizine, velike rijeke, doline, ostrva i poluostrva; - Da objasni ulogu velikog prostora, utjecaj mora i okeana na klimu, utjecaj monsunskih vjetrova, vodena bogatstva i hidrografsku mrežu; - Da razlikuje prostiranje klimatskih generacija i biljnih formacija; - Da na fotografijama razlikuje tajge, stepe, savane, džungle i da imenuje divlje životinje koje žive u regionima Azije; - Da identifikuje i iznese glavna mineralna bogatstva i energetske izvore Azije i da ih ubilježi u njegovu kartu; - Da razlikuje glavne regione koncentracije stanovništva u Aziji i da zna koji su to razlozi; - Da komentira porast stanovništva Azije putem 	<p>- Učenik treba da poveže geografska znanja sa historijskim, geološkim, geomorfološkim, klimatskim, hidrografskim, biogeografskim, ekonomskim i političkim.</p>

			<p>tabela, grafikona i karte naseljenosti (gustine stanovništva);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da razlikuje rase i najveće narode u Aziji; - Da u radnu kartu ubilježi velike gradove Azije i da da komentere o njima; - Da evidentira velike sile koje su kolonizirale Aziju u XIX stoljeću; - Da identifikuje glavne promjene na političkoj karti Azije nakon Drugog svjetskog rata; - Da razlikuje glavna politička i ekonomska grupisanja u Aziji, glavne ekonomske djelatnosti i tipične geografske regione Azije; 	
Region	Azija	<p>- Jugozapadna Azija, geografski položaj, teritorijalno prostiranje</p> <p>- Seizmološke karakteristike, reljefne, klimatske, hidrografske i biogeografske</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Da objasni ulogu geografskog položaja jugozapadne Azije i da procijeni (vrednuje) značaj geografskog položaja u Aziji i svijetu; - Da razlikuje glavne karakteristike reljefa, klime, hidrografije i biljnog i životinjskog svijeta, analiziraju ih i njihov značaj za život i ljudske djelatnosti; - Da na karti zna da pronađe planinske sisteme, polja, ravnice, pustinje i najpoznatije rijeke doline i da dokaže zašto oko Sredozemlja i poluostrva Male Azije ima zemljotresa; - Da analizira i komentira klimograme za mjesta jugozapadne Azije i da obrazloži siromašnu riječnu mrežu, malu količinu vode u toku ljeta i nedostatak jezera; 	<p>- Objašnjenje prirodnih karakteristika, stanovništva, ekonomije i politike regiona jugozapadne Azije zahtijeva poznavanje geografije, geologije, biogeografije, demografije, ekonomije, sociologije,</p>

		<p>- Bliski i Sredni Istok (Turska, Iran i Saudijska Arabija)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Da objasni karakteristike vode Sredozemnog mora i njihovu ulogu u ekonomiji i turizmu; - Da na radnoj karti zabilježi narode koji žive u mjestima jugozapadne Azije i da zna da komentariše kartu gustine stanovništva; - Da na karti na e najpoznatije kulturne i religiozne centre (gradove) jugozapadne Evrope i da identifikuje turisti ke centre; - Da identifikuje glavne energetske izvore i materijalna bogatstva, kao i glavne grane ekonomije; - Da razlikuje države bogate naftom i da argumentira ulogu nafte u ekonomskom razvoju i životu ljudi; - Da razlikuje sli nosti i prirodne specifi nosti, osobine stanovništva, kulture, ekonomije i politike Turske, Irana i Saudijske Arabije; 	<p><i>politike, u regionima o kojima je rije .</i></p>
Region	Azija	<p>Južna Azija</p> <p>- Geografski položaj, opšte prirodne karakteristike, kao i stanovništva, ekonomije i politike</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Da objasni geografski položaj u odnosu na druge regione i da na karti na e zalive i glavne moreuze južne Azije; - Da na karti na e planinske vijence, stare planine, doline i važna polja ovog regiona; - Da razlikuje i da obrazloži (dokaže) tipove klime Južne Azije izme u sjevernih, jugozapadnih i južnih dijelova visova (visoravni); 	<p><i>- Objašnjenje prirodnih karakteristika, demografskih, ekonomskih i politi kih južne Azije zahtijeva solidna znanja geografije,</i></p>

		-Države južne Azije, Indija i Pakistan	<ul style="list-style-type: none"> - Da na karti na e najzna ajnije rijeke i da opiše njihove specifi nosti; - Da na karti na e mora i virove koji vlaže brežuljke ovog potkontinenta; - Da putem kartografskih znakova na radnoj karti pokaže najpoznatija naseljena mjesta u kojima se nalazi ugalj, gvož e, bakar, cink, u ovom regionu; - Da nabroji narode južne Azije po broju stanovništva, gustini, prirodnom porastu i da zabilježi velike gradove ovog regiona; - Da evidentira glavne karakteristike stanovništva i ekonomije južne Azije; - Da izdvoji glavne faktore koji utje u na ekonomsku i društvenu zaostalost ovih mjesta; - Da pokaže koje su prirodne specifi nosti, stanovništva, kulture, ekonomije i politike države Indije i Pakistana, identifikuju i njihove sli nosti i razlike; 	<i>geologije, biogeografije, demografije, ekonomije i politike.</i>
Region	Azija	<ul style="list-style-type: none"> - Jugoisto na Azija - Rubni geografski položaj sa dobrim vezama - Karakteris-ti na svojsva reljefa, klime, hidrografije, vegetacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Da definiše region i da identifikuje poluostrva, ostrva i države koje ine ovaj region i da umije da ih na e na karti; - Da odredi utjecaj i zna aj mora na ovaj region; - Da na karti na e planinske sisteme, velike plodne doline, rijeke i najpoznatije rje ne doline i da obrazloži zašto se na ostrvima Indokine 	<i>- Objašnjenje karakteristika prirode, stanovništva, ekonomije i politike regiona jugoisto ne Azije zahtijeva</i>

		<p>- Etničke osobine, kultura naroda jugoistočne Azije</p> <p>- Nivo ekonomskog razvoja i struktura ekonomije u skladu sa prirodnim uslovima</p> <p>- Države jugoistočne Azije (Indonezija, Malezija, Singapur)</p>	<p>dešavaju zemljotresi i vulkani;</p> <p>- Da razlikuje tipove klime putem klimograma i opiše njihove osobine;</p> <p>- Da zna koje biljke ima ovaj region i koje divlje životinje žive u njemu;</p> <p>- Da identifikuje karakteristike etničkog i vjerskog sastava stanovništva jugoistočne Azije;</p> <p>- Da na karti nađe najpoznatije gradove jugoistočne Azije;</p> <p>- Da identifikuje glavne poljoprivredne i industrijske proizvode po kojima su poznati na svjetskom tržištu;</p> <p>- Da definiše i razlikuje prirodne specifičnosti, stanovništva, vjerske, kulturne, ekonomske i političke - države jugoistočne Azije (Indonezija, Malezija i Singapur);</p>	<p><i>povezanost geografskih, geoloških, demografskih znanja i znanja o kulturi i politici.</i></p>
Region	Azija	<p>- Isto na Azija</p> <p>- Geografski položaj, izolovani zapadni predjeli koji su slabo naseljeni</p> <p>- Istočni predjeli sa izlaskom na Tihookean, kontinentalni ostrvski dio</p> <p>- Karakteristična svojstva klime, reljefa, hidrografije,</p>	<p>- Da definiše region i da identifikuje države koje čine ovaj region;</p> <p>- Da objasni ulogu geografskog položaja i da evidentira glavne karakteristike geografskog položaja;</p> <p>- Da uporedi zapadne i istočne predjele, kontinentalne i ostrvske polaze i od reljefa, klime i hidrografije;</p> <p>- Da na radnoj karti pribilježi najpoznatije planine, ravnice, stepe, pustinje, polja i doline,</p>	<p>- Objašnjenje regiona istočne Azije zahtijeva solidna geografska, geološka, geofizička, demografska, historijska, ekonomska i</p>

		<p>živa vegetacija, bogatstvo ugljem, gvož em, naftom, olovom, cinkom, bakrom, boksitom, kalajem i dr.</p> <p>- Region naseljen sa homogenom rasom Mongola, gustina i visoki prirodni porast, visoki kulturni nivo, visoki ekonomski razvoj</p> <p>- Države isto ne Azije: Kina, Japan, Mongolija, Sjeverna Koreja, Južna Koreja, Tajland</p>	<p>ostrva u Tihom okeanu (stvoreni djelovanjem vulkana);</p> <p>- Da razlikuje karakteristike klime i njenje razlike od Južnog kineskog mora do mongolskih stepa;</p> <p>- Da pokaže zna aj dugih rijeka u kontinentalnom dijelu i onih kratkih na ostrvskom dijelu;</p> <p>- Da razlikuje promjenu biljaka i životinja od sjevera ka jugu i od zapada ka istoku;</p> <p>- Da obrazloži otvaranje kanala i njihov ekonomski zna aj na kontinentalnom dijelu;</p> <p>- Da na karti pokaže poznata ležišta minerala u regionu i njihov ekonomski zna aj;</p> <p>- Da razlikuje karakteristike ovog regiona po gustini stanovništva, visokom prirodnom porastu stanovništva, raznolikoj vjerskoj i etni koj pripadnosti;</p> <p>- Da na radnoj karti zabilježi najpoznatije i najve e gradove i materijalne i kulturne monumente ovog regiona;</p> <p>- Da izvu e jednostavne zaklju ke, upore uju i države po veli ini, površini, stanovništvu, nivou obrazovanja, ekonomskoj strukturi itd.;</p> <p>- Da definiše i razlikuje prirodne specifi nosrti, stanovništva, kulturne, vjerske, ekonomske i političke - država jugoisto ne Azije (Kina);</p>	<p><i>politi ka znanja.</i></p>
--	--	--	---	---------------------------------

Region	Afrika	<p>- Afrika, kao regionalna cjelina, geografski položaj, veličina, granice</p> <p>- Osobine reljefa, klime, hidrografije i geografije</p> <p>- Demografske, kulturne i političke karakteristike</p>	<p>- Da odredi granice Afrike i da pokaže prednosti njenog položaja u odnosu na Aziju, Ameriku i Australiju;</p> <p>- Da identifikuje moreuze, morske rtove, ostrva i poluostrva i da na karti nađe planinske sisteme (planinske vijence, grebene), stare planine, doline, polja, najpoznatije riječne doline, pustinje, stepe, savane i ekvatorijalne šume;</p> <p>- Da razlikuje vrste klima putem klimografa i opiše njihove osnovne razlike;</p> <p>- Da na geografskoj karti nađe poznate rijeke i jezera;</p> <p>- Da na fotografijama ili pak na geografskim kartama odredi biljne formacije (zone) sredozemne šikare, stepe, savane i negažene šume (ekvatorijalne džungle);</p> <p>- Da zna koje divlje biljojedne i mesožderne životinje rastu i žive i u kojim regionima Afrike;</p> <p>- Da na radnoj karti Afrike zabilježi najznačajnija mineralna bogatstva kontinenta;</p> <p>- Da komentira tabelu, grafikon porasta stanovništva, kao i gustinu stanovništva na kontinentu;</p> <p>- Da razlikuje najveće narode, grupe i rase koje pripadaju kontinentu Afrike, njenim regionima i državama;</p> <p>- Da razlikuju države, republike (53) i monarhije</p>	<p>- Objašnjenje Afrike, kao regionalne cjeline, zahtijeva visok nivo geoloških, geofizičkih, klimatskih, biogeografskih, demografskih, historijskih, kulturnih, ekonomskih i političkih znanja.</p>
---------------	---------------	---	---	---

			<p>(3);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da na skicnoj karti unese najveće gradove kontinenta; - Da ukaže na glavna prirodna bogatstva na kontinentu Afrike, na poljoprivredne i industrijske proizvode po kojima je Afrika poznata; - Da zna koja mjesta su kolonizovala Afriku i kako su ona utjecala na njen razvoj; - Da razlikuje politička i ekonomska grupisanja, kao i probleme sa kojima se suočava stanovništvo Afrike; 	
Region	Afrika	<ul style="list-style-type: none"> - Sudanska Afrika - Geografski položaj, prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomije <ul style="list-style-type: none"> - Države Sudanske Afrike (Sudan) 	<ul style="list-style-type: none"> - Da definiše region i identifikuje države koje ga čine; - Da zna glavne karakteristike reljefa, klime i hidrografije Sudanske Afrike; - Da identifikuje narode koji žive u ovom regionu i njihove demografske karakteristike, kulturne i ekonomske; - Da nađe vezu između bogatstva i prirodnih uslova sa ekonomskom strukturom ovih mjesta; - Da na radnoj karti zabilježi države Sudanske Afrike i njene glavne gradove; - Da pokaže specifičnosti reljefa, klime, hidrografije, biogeografije, stanovništva, kulture, ekonomije Sudana i podjelu između sjevera i juga; 	<p><i>- U enik treba da poveže geografska, geomorfološka znanja i znanja o klimi, ekonomiji politici, sociologiji.</i></p>

Region	Afrika	<p>- Zapadna (Gvinejska) Afrika</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geografski položaj, prirodne osobine, stanovništva i ekonomije - Države Zapadne (Gvinejske) Afrike - Nigerija 	<ul style="list-style-type: none"> - Da na geografskoj karti pronađe ostrva, zalive i države koje su u sastavu zapadne Afrike. - Da vrednuje ulogu geografskog položaja u historijskim događajima zapadne Afrike; - Da iskaže ulogu okeana i gvinejskog monsuna za klimu i ljudski život; - Da izrazi ulogu okeana i monsuna Gvineje na klimu i život ljudi; - Da opiše reljef nizija, šuma i proplanaka; - Da poveže klimu sa mrežom ekvatorijalnih šuma i razne vrste divljih životinja i ptica; - Da na karti pokaže imena, tokove, pravce toкова i hidrografske osobine rijeka ovog regiona; - Da na karti pokaže ležišta najpoznatijih minerala i njihov ekonomski značaj; - Da identifikuje narode što žive u ovom regionu i njihove demografske, kulturne i ekonomske osobine; - Da nađe vezu između bogatstva i prirodnih uslova sa ekonomskom strukturom ovih mjesta; - Da vrednuje i argumentuje poljoprivrednu strukturu u zavisnosti od klimatskih uslova; - Da na radnoj karti ubilježi glavne gradove zapadne Afrike; 	<p>- Objašnjenje prirodnih uslova, stanovništva i ekonomije regiona zapadne Afrike zahtijeva više znanja iz geografije, geologije, klimatologije, biogeografije, historije, demografije, ekonomije, socijalne politike.</p>
Region	Afrika	<p>- Centralna Ekvatorska Afrika</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geografski položaj, 	<ul style="list-style-type: none"> - Da je u stanju da daje definicije regiona i da identifikuje njegove države; - Da na radnoj karti ubilježi bazen rijeke Kongo, 	<p>- Interpretiranje prirodnih uslova i stanovništva,</p>

		<p>prirodne osobine, stanovništva i ekonomije (Gvinejska)</p> <p>- Države Centralne ekvatorske Afrike (Demokratska republika – Kongo)</p>	<p>aluvijalnih ravnica, ravni i niskih planina okolo;</p> <p>- Da objasni siromaštvo klime u vegetativnim šumskim ekvatorskim zonama i savana na periferiji, kao i jedan raznovrsni životinjski svijet i veoma rizične insekte za zdravlje ovjeka i životinja;</p> <p>- Da na radnoj karti znacima predstavi ležišta nafte, prirodnog gasa, uranijuma, srebra, cinka, gvožđa itd.;</p> <p>- Da na karti nađe najznačajnije rijeke i da opiše njihove karakteristike;</p> <p>- Da identifikuje narode koji su naselili ovaj region i njihove demografske i ekonomske osobine;</p> <p>- Da nađe vezu između u bogatstava i prirodnih uslova sa strukturom ekonomije ovih mjesta;</p> <p>- Da razlikuje prirodne osobine, stanovništva i ekonomije Konga;</p>	<p><i>kao i ekonomije Centralne Afrike zahtijeva poznavanje geografije, biogeografije, geologije, znanja o klimi, ekonomiji i politici.</i></p>
Region	Afrika	<p>- Isto na Afrika</p> <p>- Geografski položaj i prirodne karakteristike, kao i stanovništva i ekonomije</p> <p>- Države Istočne Afrike (Tanzanija)</p>	<p>- Da kaže da je isto na Afrika most povezivanja između u Srednjem Istoku, Južnoj i Istočnoj Aziji.</p> <p>- Da na karti nađe visoke planine vulkanskog porijekla, ravnice na sjeveru, jezerske visoravni na jugu i dugi morski pojas na istoku;</p> <p>- Da razlikuje i obrazloži posebne vrste ekvatorske klime koja se mijenja na vertikalni i horizontalni način;</p> <p>- Da pokaže vezu između u vrsta klime i</p>	<p>- Objašnjenje prirodnih karakteristika, karakteristika stanovništva i ekonomije istočne Afrike zahtijeva geografska,</p>

			<p>vegetativnih zona;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da na karti na e kako se prostiru ekvatorske šume, savane i polupustinje i širenje divljih životinja u ovom regionu; - Da na karti pokaže imena, tokove, pravce tokova i specifi ne osobine rijeka; - Da identifikuje i imenuje najpoznatija jezera isto ne Afrike; - Da razlikuje narode isto ne Afrike po etni koj i vjerskoj pripadnosti i socijalnom stanju; - Da donese jednostavne zaključke upore uju i države po površinskoj veli ini, stanovništvu, nivou obrazovanja, urbanizmu i ekonomskoj strukturi; - Da razlikuje glavne karakteristike prirode, stanovništva, kulture i ekonomije Tanzanije; 	<p><i>geološka, biogeografska, hidrografska, demografska, sociološka, ekonomska i politička znanja.</i></p>
Region	Afrika	<p>- Južna Afrika</p> <p>- Geografski položaj i osobine prirode, stanovništva i ekonomije</p> <p>- Države Južne Afrike (Jugoafrička Republika)</p>	<p>- Da na karti pokaže koji brežuljci Južne Afrike dobijaju vlagu od kojeg okeana i države koje ine ovaj region;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da na karti na e planine, visoravni, uvalna polja i poljane duž brežuljaka okeana; - Da analizira i komentira klimograme i njihove povezanosti sa vegetativnim zonama i da argumentira siromašnu hidrografsku mrežu, nedostatak jezera i da razlikuje vrste i karakteristike klime između zapadnih, centralnih i isto nih djelova regiona; 	<p>- Objašnjenje tipičnih karakteristika ovog regiona zahtijeva dobro poznavanje geografije, geologije, historije, sociologije, ekonomije i</p>

			<ul style="list-style-type: none"> - Da sa kartografskim znacima na radnoj karti predstavi poznata mjesta po zlatu, dijamantu, uranijumu, hromu, gvož u, nafti, uglju i dr.; - Da uidentifikuje narode koji žive u ovom regionu i njihove rasne karakteristike, demografske, kulturne i ekonomske; - Da na e vezu izme u bogatstava i prirodnih uslova sa ekonomskom strukturom ovih mjesta; - Da pravi vezu izme u klimatskih uslova, osobina morske vode i da pokaže njihovu ulogu u ekonomiji i turizmu; - Da je u stanju da kaže i ograni i na karti države Južne Afrike - Da pore a države južne Afrike prema visini li nih dohodaka po glavi stanovnika, da na radnoj karti pribilježi velike gradove južne Afrike; - Da govori o glavnim prirodnim karakteristikama južne Afrike, karakteristikama stanovništva, socijalnim, ekonomskim i politi kim; 	<i>politike.</i>
Region	Amerika	<ul style="list-style-type: none"> - Amerika, kao regionalna cjelina - Geografski položaj, granice - Opšte karakteristike i 	<ul style="list-style-type: none"> - Da objasni geografski položaj, rasprostranjenost, veli inu i da identifikuje poluostrva, ostrva, moreuze, i glavne kanale Amerike, da analizira karakteristike i njihov zna aj; - Da razlikuje glavne planinske zone, polja i 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>U enik treba da poveže znanja: geografije, geologije, klimatologije,</i>

		<p>reljefne osobine, kao i klimatske, hidrografske, biogeografske</p> <p>- Demografske osobine, kulturne, ekonomske i politike</p>	<p>najpoznatije riječne doline;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da zna i da govori o prisustvu vulkana i zemljotresa; - Da razlikuje tipove klime putem klimograma i da ih poveže sa tipovima vegetacije tajgi, prerija, šikara, močvara, šuma i stepa; - Da zna koje divlje životinje i insekti žive u raznim djelovima Amerike; - Da na geografskoj karti name poznate rijeke i jezera, mora i okeane, vode koje navodnjavaju brežuljke Amerike; - Da ukaže na poznata mjesta metala, nafte, uglja, gasa i drugih bogatstava i na njihovu ulogu u ekonomskom razvoju; - Da komentira grafikon porasta stanovništva i kartu gustine stanovništva; - Da razlikuje mnoge narode i grupe koje se razlikuju po rasi, jeziku, kulturi, i po porijeklu u Americi; - Oslanjaju se na atlas, da u radnu kartu ubilježi glavne gradove kontinenta Amerike; - Da u radnu kartu ubilježi bivše kolonije Španije, Portugalije, Engleske, i Francuske na kontinentu Amerike; - Da pokaže razloge koji su pokrenuli otkriće Amerike i njeno naseljavanje; 	<p><i>biogeografije, demografije, historije, ekonomije i politike.</i></p>
--	--	---	---	--

Region	Amerika	<p>- Sjeverna Amerika</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geografski položaj, prirodne osobine - Proces formiranja američkog naroda - Osobine ekonomskog razvoja <p>- Države Sjeverne Amerike (SAD i Kanada)</p>	<p>- Da vrednuje geografski položaj, prelamanje morskih predjela i izlazak na okean Sjeverne Amerike;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da na karti nađe planinske sisteme (planinske vijence), stare planine, velike ravnice, visoravni prerija, polja i poznate riječne doline; - Da analizira i komentira klimograme i biljne i životinjske zone u mjestima Sjeverne Amerike i da obrazloži istaknute razlike među regionima, ulogu okeanskih struja na jugoistočnoj i jugozapadnoj brežuljkoj regiji; - Da na radnoj karti približi glavne rijeke, veliku prisutnost prirodnih jezera, voda, kanala, i da obrazloži njihovo prisustvo u ekonomskom razvoju Sjeverne Amerike; - Da sa kartografskim znacima predstavi najpoznatija ležišta nafte, gasa, nikla, zlata, uranijuma, olova, gvožđa, uglja, kao i glavne industrijske centre; - Da obrazloži prisustvo poljoprivrednih regiona, i njihovo siromaštvo klimatskih i reljefnih zona; - Da objasni kako se formirao američki i kanadski narod; - Da razlikuje najpoznatije narode koji čine stanovništvo SAD i Kanade; - Da na radnoj karti približi poznate i velike gradove Sjeverne Amerike; 	<p><i>- Za objašnjenje prirodnih specifičnosti, stanovništva, politike i ekonomije Anglosanske Amerike, je neophodno solidno poznavanje geografije, geofizike, historije, demografije, sociologije, biogeografije, ekonomije.</i></p>
---------------	----------------	--	---	---

			- Da donese zaključke, upoređujući i države po veličini površine, broju stanovništva, nivou obrazovanja, urbanizmu, ekonomskoj strukturi i da istakne razliku političko-administrativnog organizovanja između SAD i Kanade;	
Region	Amerika	<p>- Latinska Amerika - Srednja Amerika</p> <p>- Geografski položaj, prirodne osobine, stanovništva</p> <p>- Države Srednje Amerike (Meksiko)</p>	<p>- Da odredi prostorno širenje Srednje Amerike i da zna koje su prednosti njenog položaja u odnosu na Sjevernu Ameriku i na Južnu Ameriku;</p> <p>-Da obrazloži da je Srednja Amerika most povezivanja sa drugim regionima Amerike;</p> <p>- Da na karti nađe poluostrva, ostrva i mora koja vladaju brežuljke Srednje Amerike.</p> <p>- Učenik treba da zna da se Srednja Amerika sastoji od tri geografska dijela: kontinentalnog, ostrvskog i izlaznog - prevlaka;</p> <p>- Da razlikuje i opravda prostiranje klimatsko-vegetativne zone između sjevernih i južnih dijelova, visokih i niskih predjela Srednje Amerike;</p> <p>- Da na karti nađe Panamski kanal i da opiše njegov ekonomski značaj;</p> <p>- Da sa kartografskim znacima na radnoj karti predstavi poznata ležišta olova, cinka, bakra, nafte, boksita, hroma itd.;</p> <p>- Da na ekonomskoj karti pokaže zone poljoprivrednih proizvoda, kao: kukuruza,</p>	- Za objašnjenje prirodnih uslova i prirodnih pojava ovog regiona treba posjedovati solidna geografska, geološka, historijska, biogeografska, demografska znanja i znanja o kulturi, ekonomiji i politici.

			<p>pamuka, šećerne repe, duhana, kafe, kakaoa, banana i dr.;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da obrazloži prisustvo velikog broja ostrava u ovom regionu; - Da na karti nađe planinske vijence, aktivne vulkane, ravnice, šikare, uvale i duboke doline među planinama; - Da zna da su posebnost klime ovog regiona uragani sa razarajućim posljedicama; - Da razlikuje najpoznatije narode Srednje Amerike po etničkoj, rasnoj i vjerskoj pripadnosti; - Da u radnu kartu ubilježi države ovog regiona kao i glavne gradove; - Da se definišu i razlikuju prirodne specifičnosti, specifičnosti stanovništva, ekonomije i politike Meksika, kao države regiona; 	
Region	Amerika	<p>- Južna Amerika</p> <p>- Geografski položaj, prostiranje i veličina</p> <p>- Prirodne karakteristike, stanovništva i ekonomski razvoj</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Da zna da govori o geografskom položaju, veličini teritorije i državama koje je čine; - Da razlikuje velike reljefne cjeline: Amazonsku niziju, Orinoka, ravnice Guajane, šikaru Brazila; - Da razlikuje klimatske tipove i i vegetativne zone dviju ekvatorskih zoogena; - Da poveže klimu sa tipovima vegetacije po zonama; 	<p><i>- Za objašnjenje prirodne specifičnosti, stanovništva i ekonomije ovog regiona potrebno je povezati geografska</i></p>

		<p>- Države Južne Amerike (Brazil, Argentina i Čile)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Da na karti pokaže imena, tokove, pravce tokova i specifičnosti najvećih rijeka ovog regiona; - Da na radnoj karti pribilježi razne zone, savane, planinske, kompose, geografsko prostiranje i njihovu ulogu u ekonomiji; - Da na karti pokaže izvore poznatih minerala u ovom regionu, kao: gvožđe, mangana, boksita, zlata, nafte, dijamanta i dr.; - Da na ekonomskoj karti pokaže zone poljoprivrednih proizvoda, kao: kafe, kakao, i šećerne repe, tropskog voća, pamuka, duhana; - Da objasni i obrazloži strukturu stanovništva ovog regiona po vjerskoj, rasnoj i nacionalnoj pripadnosti; - Da u radnu kartu ubilježi države i glavne gradove ovog regiona; - Da razlikuje prirodne specifičnosti, stanovništva, kulture, ekonomije i politike Brazila, Čilea i Argentine, kao tipično novih mjesta triju karakterističnih regiona; 	<p><i>znanja sa historijskim, demografskim, biogeografskim, kulturnim, političkim i ekonomskim znanjima.</i></p>
Region	Australija i Okeanija	<p>- Australija</p> <p>- Geografski položaj, prirodne osobine i regionalna podjela</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Da opiše i analizira geografski pokrajni položaj na južnoj atmosferi Australije; - Da odredi planinski reljef istočne i zapadne Australije, Centralnu niziju, ostrva rasturena po okeanu, dva velika vira Karpentorije, Veliki vir 	<p><i>- Poznavanje prostranstava kontinenta Australije sa njenim reljefnim</i></p>

		<ul style="list-style-type: none"> - Otkriće i naseljavanje kontinenta - Osobine ekonomskog razvoja Australije 	<p>na jugu Australije, Velike pustinje sa padom na zapadu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da identifikuje prirodne pejzaže, kao: planinski sistem istočne Australije, Centralne nizije i zapadnu Australiju; - Da razlikuje tipove klime i njene razlike od okeanskih brežuljaka do unutrašnjosti; - Da poveže klimatske tipove sa vegetativnim zonama; - Da opravda slabo prisustvo rijeka i jezera u Australiji; - Da na radnoj karti pribilježi izvorna mjesta minerala, kao: uglja, gvožđa, nafte, cinka, olova, bakra, zlata i dr.; - Da vrednuje strukturu poljoprivredne proizvodnje u zavisnosti od prirodnih uslova; - Da donese pozitivne zaključke o tome kako su ljudi postigli visok nivo ekonomskog razvoja; - Da objasni kako je došlo do naseljavanja Australije u prošlosti; - Da na radnoj karti pokaže regionalnu koncentraciju stanovništva (na istoku, jugu i jugoistoku); - Da u radnu kartu ubilježi glavne gradove Australije; 	<p><i>osobinama, klimatskim, biogeografskim, poznavanje stanovništva i ekonomije zahtijeva preplitanje znanja iz fizikogeografije, historije i politike.</i></p>
--	--	--	--	--

Region	Okeanija	<p>- Okeanija</p> <p>- Geografski položaj i prirodne osobine, stanovništva i ekonomije</p>	<p>- Da zna da razlikuje tri velike grupe ostrva: Maleziju, Mikroneziju i Polineziju;</p> <p>- Da je u stanju da vrednuje poziciju i značaj ostrva u okeanu;</p> <p>- Da pokaže da je reljef većine ostrva planinski, ali i da je vulkanskog porijekla i korala;</p> <p>- Da poveže klimatske sa vegetativnim zonama;</p> <p>- Da identifikuje glavne grupe koje naseljavaju Okeaniju, kao: Papuani, Maori, Melanzijani, Polonezijani, ali i došljake sa drugih kontinenata, kao: Azijci, Evropljani, Amerikanci i dr.;</p> <p>- Da opiše zajedničke karakteristike, kao: tamnu boju kože, crnu kosu, grguravu itd.;</p> <p>- Da na radnoj karti predstavi izvorna mjesta minerala, kao: zlato, srebro, bakar, nikla i ostalih;</p>	<p>- <i>Objašnjenje prirodnih uslova Australije, demografskih, ekonomskih i političkih zahtjeva poznavanje geografije, geofizike, demografije, ekonomije, politike i historije.</i></p>
Region	Polarne pokrajine	<p>- Polarne pokrajine</p> <p>- Opšte prirodne karakteristike</p>	<p>- Da pronađe polarne predjele na geografskom globusu;</p> <p>- Da objasni razlike i sličnosti između Arktika i Antartika;</p> <p>- Da zna da je zbog mnogih prirodnih poteškoća Antartika - posljednji kontinent na koji je kročila ljudska noga;</p> <p>- Da identifikuje ostrva Arktika, evropska, azijska, američka;</p> <p>- Da zna da Arktik zauzima najveći dio</p>	<p>- <i>Objašnjenje Polarnih pokrajina zahtjeva sljedeće solidno znanje: fizikogeografije, geologije, biogeografije, demografije,</i></p>

			<p>Sjevernog ledenog okeana;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da poveže klimu Arktika sa biljnim siromaštvom i sa malo divljih životinja; - Da identifikuje narode koji naseljavaju ostrva Arktika i njihove demografske i ekonomske osobine; - Da zna da je kontinent Antartik dalek i da je najizolovaniji na Zemljinoj kugli; - Da pokaže da je planinski reljef Antartika nastavak Anda Južne Amerike; - Da na radnoj karti zabilježi izvorna mjesta minerala na Antarktidi; - Da zna da je Antarktida kontinent pokriven sa debelim slojevima leda; - Da vrednuje nedostatak rijeka na ovom kontinentu; - Da izrazi siromaštvo klime, flore i faune na Antarktidi; - Da izvu e zaključke o nedostatku mjesta za stalno stanovanje na Antarktidi. 	<p><i>ekonomije i politike.</i></p>
--	--	--	--	-------------------------------------

METODOLOGJA NASTAVE

Predmet geografije može da se u i i interpretira pomo u raznih metoda i tehnika. Primjena metoda i tehnika, strategija i raznih oblika organizovanja nastavnog procesa je profesionalno pravo i obaveza nastavnika. Preporu uje se da za mnoge aspekte metodološkog polja, kako teorijskom, tako i aplikativnom, treba posvijeti posebnu pažnju. Metodologiju treba izabrati prethodno u skladu sa sadržajem teme, ali i u zavisnosti od didakti ke osnove i nivoa geografskog formiranja u enika.

Metodologija treba da je u službi usvajanja i brze i ta ne primjene, znanja, navika i vrijednosti. Iz grupe verbalnih metoda preporu uju se za primjenu sljede e metode: objašnjavanja, razgovora, demonstriranja, slobodnih diskusija i dr. Ovdje ine udio i diskusije sa u enicima u paru, grupi, dok kod u enika kad je u enje u saradnji (jedan sa drugim) mogu se koristiti razne tehnike.

Materijalna osnova nastave geografije

Savremena nastava geografije se može realizirati u cjelini koriste i:

- **nastavne objekte** (u ionicu, kabinet i prirodu);
- **nastavna sredstva** (vizuelna i audiovizuelna);
- **pomo na tehni ka sredstva** (crnu tablu, projektivne aparate, TV, radio, pješ ani sanduk, modele, CD i dr.);
- **školsku biblioteku;**
- **radna sredstva u enika** (nastavni udžbenik, itanku geografije, radnu svesku, ilustrativni materijal, kartografske pokazatelje, fotografije, dijagrame, grafikone, tabele, geografski rje nik, geografski atlas, skicne i nijeme karte, presjeke, blok-dijagrame, šeme, mjerne instrumente i dr.).

Sredstva konkretizacije u nastavi geografije

Sredstva konkretizacije u nastavi geografije su od velike važnosti, obzirom da je geografija vizuelnog karaktera. Indirektno predstavljanje geografske stvarnosti se prati **živom rije ju** i primjenom **nastavnih sredstava**. **Demonstriranje** je zadatak nastavnika, dok **pra enje** je obaveza u enika.

Pra enje može biti direktno i **indirektno** sa upotrebom:

- ❖ **fotografija, filma, televizijskih emisija**, kompjutera, modela, maketa, globusa, karti visokog stupnja (planovi), srednje, male,

geografske, fizičke, društvene, ekonomske, nujne, korišćenjem satelitskih snimaka i dr.;

- ❖ **geografskih crteža** (predmetni crteži, dijagrami, grafikoni, kartogrami);
- ❖ **numeričkih vrijednosti** (preko tabelara i dr.);
- ❖ **nastavnih knjiga - učbenika, itanki, geografskih časopisa i dr.**

Oblici rada u nastavi geografije

U nastavnom procesu mogu se primjenjivati nekoliko oblika rada sa ciljem aktiviranja učenika u efikasnijem učenju:

- **individualni** oblik rada;
- oblik rada u **paru**;
- oblik rada u **grupi**;
- oblik rada sa **cijelim razredom**;
- **posebni oblici** učenja geografije kao programirana nastava, dodatna ili suplementarna nastava, dopunska nastava, produžna nastava, slobodne aktivnosti, ekipna nastava i dr.;
- **posmatranja u okolini, nastavne ekskurzije** - geografske.

Metode i tehnike rada u nastavi geografije

Od metoda mogu se primjenjivati:

- **verbalne metode** – predgovorna metoda razgovora (frontalna), metoda zajedničkog razgovora, dijaloga i diskusije;
- **metoda teksta**;
- **ilustrativno-demonstrativna metoda** (demonstriranje ilustracija, modela, simulacija, predmeta, objekata):
 - a) demonstriranje u životnoj sredini,
 - b) demonstriranje u razredu ili u geografskom kabinetu,
 - c) direktno geografsko posmatranje,
 - d) posmatranje objekata, procesa geografskih pojava u prostoru.

Pored pomenutih nastavnih metoda, u toku nastavnog procesa, treba koristiti i druge **tehnike nastavnika**, kao:

- ❖ **brainstorming (navala misli)**;
- ❖ **diskusija koja rješava problem**;
- ❖ **istražna nastava (otkrivača)**;
- ❖ **tehnika izrade i upravljanja pitanja**;

- ❖ plod mišljenja (karta mišljenja, klaster-tehnika);
- ❖ grafi ki jezik komuniciranja;
- ❖ insert;
- ❖ tabela inserta;
- ❖ tabela (karta) koncepata;
- ❖ grupe eksperata (džikso sa upadom);
- ❖ mreža diskusije;
- ❖ znam - ho u da znam – u im;
- ❖ dvodjelni dnevnik;
- ❖ prethodni termini;
- ❖ esej (malo studiranje);
- ❖ Venov dijagram;
- ❖ televizijski program;
- ❖ DRTA;
- ❖ galerije;
- ❖ petostih;
- ❖ posljednu rije uvaj za mene i dr.

Verifikovanje u eni kih znanja

Verifikovanje i vrednovanje **stupnja usvojenosti** geografskog znanja od strane u enika je veoma zna ajan proces za uspješnu primjenu ovog programa. Plodnijim se smatra vrednovanje, ocjenjivanje i sistematsko vrednovanje. Treba da se verifikuju i vrednuju **koli ina i kvalitet zadatka** u enika, kao i **injenice i geografski objekti**, koncepti i vještine.

Funkcije verifikovanja i vrednovanja su:

U eni ka znanja **treba verifikovati na sistematski na in**. U fazi verifikovanja **kontrolisanje** može biti **frontalno** podsti u iu enike kratkim pitanjima, brzim, koja zahtijevaju fakti no stanje, topografsku snalažljivost, poznavanje nekoliko znakova.

Oblici verifikovanja

Tokom školske godine treba primjenjivati:

- **Usmeno verifikovanje** može biti **individualno i grupno** na svakom nastavnom asu;
- **Pismeno verifikovanje**, tako e može biti **frontalno i individualno**. Ovaj oblik verifikovanja nakolicini u enika više odgovara. Zadatak, problem zadat u enicima, treba da se riješi u odre- enom roku;

- **Verifikovanje putem tekstualno-grafkih zadataka.** U nastavnoj praksi ovakvi zadaci se postavljaju u vidu kontrolne liste i testova zadataka;
- **Verifikovanje putem rješavanja praktičnih radova;**
- **Verifikovanje domaćih zadataka.** Za ocjenjivanje su posebno pristupa ni nezavisni radovi, referati, rješavanje nekog praktičnog problema na nezavisan način.

Vrednovanje i ocjenjivanje

Svako usmeno izražavanje učenika, pismeno ili praktično, a koje se tiče nastave geografije, obuhvata ocjenjivanje za rad i pokazano znanje. Poslije vrednovanja slijedi ocjenjivanje.

Vrednovanje zahtijeva: jasne nastavne objektivne, motivaciju učenika, poznavanje učenikovog iskustva i njihovih sposobnosti.

Vrednovanje se zasniva: šta učenik kaže, šta učenik piše, šta učenik radi.

Etape vrednovanja: kontrola, npr. šta zna (šta je postignuto) i šta ne zna (šta nije postignuto), **mjerenje i vrednovanje.**

Ocjenjivanje treba da je **javno i sa potpunim ocjenama.** Nastavni rad treba da se vrednuje na sistematski način. Osnova vrednovanja je efikasna primjena evidencije, verifikovanja i ocjenjivanja.

Tipovi vrednovanja

- **Formalno vrednovanje;**
- **Ukupno vrednovanje** se vrši sa ciljem ocjenjivanja nakon jednog određenog perioda nastave, npr. poglavlje, polugodište, godina itd.;
- **Klasifikaciono vrednovanje** ima za cilj položaj učenika u odnosu na prethodno razvijene vještine;
- **Dijagnostičko vrednovanje** utvrđuje slabosti učenika, poteškoće, probleme i identifikuje učenike sa posebnim potrebama;
- **Unutrašnje vrednovanje** se formuliše, razvija i vrednuje od strane učitelja;
- **Spoljašnje vrednovanje** se obavlja van škole (specijalisti visokog nivoa u ministarstvu, visoki regionalni i opštinski službenici);
- **Svakodnevno vrednovanje** se zasniva na kontroli rada učenika u razredu;
- **Prethodno vrednovanje se vrši** prije testova vrednovanja;
- **Završno vrednovanje** se vrši na kraju školske godine i bazira se na završnom vrednovanju predmeta geografije;

- **Vrednovanje kao proces** direktnog nadgledanja tokom završavanja jednog rada ili zadatka u razvoju;
- **Orijentaciono vrednovanje** je potrebno za profesionalnu orijentaciju i li ni razvoj;
- **Samovrednovanje je proces tokom kojeg**, u itelj, škola ili u enik skupljaju informacije o sebi i daju sud o svojim vrijednostima.

Instrumenti vrednovanja su:

Predmetni nastavnik treba da odabere i primijeni sljede e instrumente mjerenja i vrednovanja uspjeha:

- pra enje,
- upitnik (samovrednovanje),
- pismeni izvještaj o jednom prakti nom radu ili istraživanju,
- usmeno izražavanje,
- pismeno izražavanje,
- kontrolni list (koristi se za manevarske vještine u enika),
- dosije ili portfolija (samovrednovanje),
- test.

Test treba da je zasnovan na kriterijima objektivna.

Test postignu a treba da se zasniva na zahtjevima ili pitanjima:

- test sa više alternativnih odgovora,
- sa otvorenim i kratkim pitanjima,
- sa otvorenim i opširnim pitanjima, i
- svaki drugi instrument koji je neophodan za vrednovanje.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

1. Udžbenik i radna sveska za odgovaraju i razred;
2. Geografski školski atlas;
3. Metodologija nastave;
4. Razne karte Evrope;
5. Globus, meteorološki instrumenti, hidrometrijski i dr.;
6. Profesionalni školski asopisi;
7. Fotografije, poster, novine;
8. Kompjuterski programi, internet, CD, fotoslajdovi, filmovi, videokasete i dr.

GRA ANSKO VASPITANJE

(1 čas nedjeljno, 37 časova godišnje)

UVOD

Program gra anskog vaspitanja za VIII razred izra en je uzimaju i u obzir uzrast u enika, znanja i vještine ste ene u enjem ovog predmeta u prethodnim razredima, ali i drugih predmeta koji nude sadržaje sli ne gra anskom vaspitanju.

Znanja ste ena iz ovog predmeta u prethodnim razredima služe u enicima kao osnova za sticanje novih znanja i vještina iz oblasti gra anstva, uglavnom onoga što je povezano sa ljudskim pravima, zadacima i odgovornostima gra anina, kao i ekonomskim životom – kao jednim od najvažnijih aspekata društvenog života.

Slobode i ljudska prava obuhva ena su i u prethodnim razredima (posebno u VI razredu), dok u VIII razredu podru je prava, zadataka i odgovornosti više se povezuje ekonomskim podru jima. Ova povezanost znanja i vještina gra ana sa veoma konkretnim podru jima, kao što su ekonomija, proizvodnja, potrošnja, nauka i tehnologija, pomaže u enicima da se pripreme kao zna ajni budu i akteri na planu najvitalnije društvene sfere – ekonomije.

U enici VIII razreda su u dobi kada zaokružuju jedan važan ciklus školovanja i treba da po nu drugi ciklus, tako e veoma zna ajan – orijentacioni, a zatim profesionalno opredjeljenje. Ranije ste ena znanja o klubovima, udruženjima i institucijama, posluži e u enicima kao važno iskustvo na osnovu kojeg e lakše obaviti prilago avanje volonterskih logi kih aktivnosti sa logikom rada i profitabilnim aktivnostima. Ovo e omogu iti da se ste ena znanja i vještine o ulozi nauke i tehnologije primijene u ljudskom životu i razvoju društva uopšte.

CILJEVI PREDMETA

Predmet Građansko vaspitanje u VIII razredu ima za cilj:

- Da omogući i poznavanje prava, zadataka i odgovornosti građana, kao i organizaciju najvažnijih dokumenata o ljudskim pravima/djelima;
- Da razumije značaj poštovanja ljudskih prava i odgovornosti i da pomogne razvoju suprotstavljanja diskriminacije na osnovu starosti, pola, etničke pripadnosti, ekonomskog statusa itd.;
- Da pripremi učenike za aktivno učestvovanje u socijalnom, ekonomskom i političkom životu (u kosovskom demokratskom društvu);
- Da razvije osnovna znanja o radu i ekonomiji kao najznačajnijim društvenim područjima, kao i o načinu organizovanja i funkcionisanja ekonomskih preduzeća;
- Da kod učenika stvori naviku štednje i planiranog trošenja;
- Da pomogne učeniku da shvati veze i uzajamni utjecaj između ekonomije i sredine, kao i da poznaje principe održivog razvoja;
- Da pomogne učeniku da shvati značaj planiranog korišćenja državnog bogatstva, na in i značaj pravilnog menadžiranja ekonomskih resursa Kosova;
- Da razvije kod učenika znanja o ulozi nauke i tehnologije za ekonomski i društveni razvoj, kao i opšti socijalni i personalni prosperitet.

OBJEKTIVI PREDMETA

Na osnovu ciljeva predmeta Građansko vaspitanje, učenik osmog razreda treba da postigne sljedeće objektivne:

Da razvija stavove i vrijednosti:

- na polju tolerancije prema osobama drugog pola, etničke, vjerske, kulturne i rasne pripadnosti;
- da se susprotstavi različitim formama diskriminacije na osnovu uzrasta, pola, vjerske, nacionalne i rasne pripadnosti;
- da bude voljan i hrabar za znanja o aktivnostima organizacija, koje za osnovu imaju ekonomske i komercijalne usluge.

Da upozna:

- zakon o radu, pravo na rad, kao jedno od elementarnih prava, kao i meunarodne konvencije o zaštiti radnika na radu;
- pojmove, kao: preduzeće, kompanija, korporacija, menadžiranje i druge pojmove koji su povezani sa ekonomskom sferom i tržištem;
- različite oblike preduzeća (javna preduzeća, privatna, mješovita);
- stanje i glavne resurse kosovske ekonomije;
- način utjecaja i učestvovanja radnika u pravcu preduzeća;
- trendove razvoja tehnologije, posebno informativne.

Da razumije:

- zadatke i odgovornosti građanina uopšte, ali i zadatke i odgovornosti radnika, rukovodioca i direktora u preduzeću;
- značaj aktivnog učestvovanja u upravljanju preduzeća i način utjecaja na upravljanje;
- principe održivog razvoja i značaj njihovog primjenjivanja po evod lokalnog nivoa pa do globalnog;
- značaj sindikalnog organizovanja za zaštitu prava radnika na radu;
- različite oblike diskriminacije i eksploatacije rada djece;
- ulogu nauke i tehnologije u razvoju društva.

Da vrednuje:

- ispunjavanje zadataka i odgovornosti koje mu pripadaju kao građaninu;
- značaj pravilnog rukovođenja za razvoj preduzeća, biznisa ili institucije, ali i društva uopšte;
- utjecaj nauke i tehnologije na svakodnevni život.

Da primijeni:

- lične zadatke i odgovornosti koje se odnose na porodični život, školu, zajednicu i društvo;
- stečena znanja iz nauke i tehnologije prilikom komunikacije, informisanja;
- izraze planirane štednje i potrošnje.

Da analizira:

- efekte djelovanja koji se odnose na potrošnju i štednju materijalnih dobara;

- efekte i rezultate nauke i tehnike za razvoj proizvodnje i usluga na polju ekonomije.

Da sažme:

- ulogu nauke i tehnologije na opšti razvoj ekonomije i društva.

STRUKTURA PREDMETA

Građansko vaspitanje u ovom razredu uči se 1 čas nedjeljno tokom 37 nedjelja

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	BROJ ČASOVA
PRAVA I ODGOVORNOSTI	Slobode i ljudska prava /djetinjstva	6
	Zadaci i odgovornosti	5
EKONOMIJA I TEHNOLOGIJA	Rad, proizvodnja i potrošnja	10
	Tržište i raspodjela	8
	Nauka, tehnologija i društvo	8

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Slobode i ljudska prava / djetinjstva

Učenik treba da zna: šta su građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava; zakonska zaštita ljudskih prava, koji su organizmi za zaštitu ljudskih prava i sloboda na Kosovu i u svijetu; različite oblike diskriminacije i borbe protiv ljudske diskriminacije (diskriminacija na radu); značaj dokumenata za ljudska prava i njihov utjecaj na mir u svijetu.

Osvojivani rezultati:

Učenik:

- Razlikuje različite vrste organizacija i udruženja za zaštitu ljudskih i djetinjskih prava;

- Analizira rad udruženja za zaštitu ljudskih prava na Kosovu;
- Analizira potrebe za nove aktivnosti na polju zaštite ljudskih i dje njih prava na Kosovu;
- Razumije različite oblike diskriminacije na radu;
- Vrednuje veze saradnje između organizacija koje se bave poljem zaštite ljudskih / dje njih prava.

Zadaci i odgovornosti

Učenik treba da zna: šta su zadaci i odgovornosti građanina u demokratskom društvu; o poštovanju zakona, poštovanju ljudskih prava, plaćanju poreza, učešćevanju u upravljanju, šta je osjećaj odgovornosti?

Opisivani rezultati:

Učenik:

- Opisuje zadatke i odgovornosti građanina u demokratskom društvu;
- Razlikuje zadatke od odgovornosti;
- Analizira vrste zadataka i odgovornosti građanina;
- Vrednuje osjećaj odgovornosti za djelatnosti koje preuzima zajednica.

Rad, proizvodnja i potrošnja

Učenik treba da zna:

O radu kao aktivnosti i neophodnom uslovu ljudske egzistencije i socijalnog blagostanja, zakonu rada, pravima i zaštiti radnika na radu; šta je ekonomija, tradicionalna ekonomija, planirana ekonomija i ekonomija tržišta, grane ekonomije, ekonomiju Kosova.

Raznovrsnosti ekonomskih izvora i prirodnih bogatstava Kosova, posljedice nepravilne i neplanirane eksploatacije prirodnih izvora, različite klasifikacije ekonomskih preduzeća (javnih – privatnih, malih – srednjih – velikih, proizvodnih - trgovačkih – uslužnih), procese i faktore proizvodnje, sistem i cirkulaciju kapitala i investicije, sistem plata, banke, poreze.

Škole, profesije, kao i stalne potrebe za profesionalnim osposobljavanjem, socijalne probleme, kao: nezapolenost, siromaštvo na Kosovu i u svijetu, potrebe planirane štednje i potrošnje.

O ekivani rezultati:

U enik:

- Shvata da je rad zna ajan uslov za oboga ivanje li nog, porodi nog i kolektivnog života;
- Razlikuje tradicionalnu ekonomiju, planiranu i tržišnu ekonomiju;
- Analizira razli ite oblike diskriminacije na radu ili gaženja prava radnika;
- Objašnjava zna aj štednje i štetu pretjerane potrošnje.

Tržište i raspodjela

U enik treba da nau i šta je: tržište i tražišna ekonomija; konkurencija i monopol; ponuda i potražnja; lokalno tržište, regionalno i svjetsko; transport i vrste prevoza; cijena i kvalitet robe; reklama i marketing.

O ekivani rezultati:

U enik:

- Shvata da je tržište najširi oblik razmjene materijalnih dobara;
- Objašnjava šta je ponuda a šta potražnja;
- Shvata kako se odre uje cijena neke robe;
- Objašnjava zna aj reklame i marketinga za razvoj aktivnosti biznisa.

Nauka, tehnologija i društvo

U enik treba da nau i: o ulozi nauke i tehnologije u ekonomskom, industrijskom, kulturnom razvoju i svakodnevnom životu; o informati - koj revoluciji i utjecaju interneta; o primjeni novih tehnologija u životnoj sredini, utjecaju nauke i tehnologije u svim sferama ljudskog života, povezanosti etike s jedne strane i nauke i tehnologije sa druge strane.

O ekivani rezultati:

U enik:

- Objašnjava ulogu nauke i tehnologije, kao veoma zna ajnom faktoru za razvoj društva;
- Vrednuje zna aj primjene novih tehnologija u proizvodnji i posljedice od zastarjelih tehnologija;

- Vrednuje funkcionisanje nauke u stvaranju jedne šire komunikacije među ljudima.

ME UPREDMETNI I ME UPROGRAMSKI PRISTUPI

Za razliku od prethodnih razreda programski sadržaji Građanskog vaspitanja za VIII razred manje-više se odnose na teme koje pripadaju području ekonomije i tehnologije. Injenica da ovaj nastavni program ima probleme iz oblasti ekonomije, govori da građansko vaspitanje ima veze sa **ekonomijom**. Neki osnovni pojmovi iz oblasti ekonomije, kao: kapital, investicije, novac, tržište, proizvodnja, potrošnja itd. biće nastavni dio Plana i programa ovog predmeta.

Povezanost sa **historijom** omogućavaju programski sadržaji četiri glavne predmetne potkategorije: (1. Slobode i ljudska prava, 2. Rad, proizvodnja i potrošnja 3. Tržište i raspodjela i 4. Nauka i tehnologija). Nastavni sadržaji ovih tema povezuje se i sa historijskim aspektom njihovog razvoja koji se uiti i u historiji. Dakle, sa **historijom**, građansko vaspitanje ima tijesnu povezanost toliko kao i sa **geografijom** zato što tretira društveno-ekonomske probleme, u različitim regionima i u različito vrijeme.

Građansko vaspitanje povezano je i sa **bosanskim jezikom** iz razloga što se jezička kultura uenika obogaćuje i sa terminima i izrazima iz oblasti ekonomije što utječe na razvoj građanske kulture uenika.

Sa **likovnom umjetnošću**, ima vezu putem figura (grafikona, tabela) ili drugih crteža, predstavlja vizuelan način rješavanja ekonomskih, društvenih i građanskih problema.

Sa **matematikom** takođe stvara veze koristeći grafikone, šifre i različite statističke raune.

Sa **fizikom** i **tehnologijom** građansko vaspitanje povezano je preko sadržaja koji proizilaze iz potkategorije *Nauka i tehnologija*, kao i potrebe korištenja tehničkih sredstava: kompjutera, kasetofona, kamera, diktafona, fotoaparata itd.

METODOLOGIJA

Da bi se realizirao Nastavni plan i program građanskog vaspitanja nastavnik treba da koristi različite metode - u zavisnosti od sadržaja, ali i od zadataka koje uenici treba da realizuju u okviru ovog predmeta. Objasnjavanja i diskusije u odjeljenju, čitanje literature, diskusije, rad u

grupama, individualni rad, praktične aktivnosti, korišćenje interneta, scenske aktivnosti, korišćenje multimedija, posjete terena, prikupljanje podataka, obrada i njihova prezentacija, predstavlja metode koje se koriste i koriste se na predavanjima i u procesu građanskog vaspitanja.

Metodologija nastave je dug proces koji ne počinje i ne završava se u učionici već obuhvata tri etape:

1. Planiranje i priprema;
2. Razvoj nastave, smjerovi nastave, klima u učionici, disciplina i vrednovanje napretka učenika. E. R. R. (v. literaturu redni br. 11);
3. Samovrednovanje i reflektovanje poslije učenja.

Nastava, učenje i povezanost pozicije učenik – nastavnik usmjerena je na tri faze:

1. Prije učenja,
2. Tokom učenja,
3. Poslije učenja.

Prvu etapu čini: motivacija, objektivni, vrednovanje, izvori i nadgledanje vremena.

Drugu etapu čini struktura časa.

Treću etapu čini proširenje izvan teme (proširene djelatnosti).

Ono što karakteriše uspješnu nastavu je menadžiranje vremena od strane nastavnika koristeći i birajući adekvatne tehnike i metode. Pomenemo neke od njih. Evociranje: napredni organizatori, grafički organizatori, breinstorming, pravilno čitanje, slobodno pisanje itd.

Smisao realizacije: insert, dvodjelni dnevnik, uzajamna nastava, unaprijeđena nastavna jedinica itd.

Refleksija: klaster, diskusiona mreža, ili 5 min. A.T.S. itd.

Veoma je važno da nastavnik bude sposoban u planiranju i pripremi nastavnog časa, organizovanju nastave, upravljanju odjeljenjem, motivacijom učenika, komunikacijom sa njima, kao i u ocjenjivanju i vrednovanju.

VREDNOVANJE

Napredovanje učenika u predmetu Građansko vaspitanje ne može se mjeriti samo u momentu ispitivanja, već tokom čitavog procesa njegovog

aktivnog angažovanja i u estvovanja u odjeljenju, školi, zajednici. Prilikom vrednovanja u enika ne treba se oslanjati samo na poznate informacije, ve i na vještine pokazane u razli itim prakti nim aktivnostima, kao ponašanje u sredini, pra enje doga aja u zajednici, saku pljanje podataka i zna ajnih injenica za objašnjenje tema predvi enih Nastavnim planom i programom ovog predmeta.

Zašto se vrši vrednovanje?

- Da bi se obezbijedile informacije napredovanja u enika,
- Za motivisanje u enika,
- Za realizovanje planiranih objekti va,
- Za vrednovanje spremnosti u enika za znanja u budu nosti.

Vrednovanje treba da bude sistematsko i raznovrsno. Vrste vrednovanja koje mogu i treba da se primijenjuju u predmetu Gra ansko vaspitanje su sljede e: zbirno ocjenjivanje, dijagnostificiraju e, unutrašnje i spoljašnje, svakodnevno, prethodno, stalno, objektivno itd.

Realizacija vrednovanja, kao što se vidi, vrši se putem razli itih oblika i vrsta: usmeno, pismeno, prakti no, zbirnim temama, dosijeima, testovima, zadacima i ispitima. Ove vrste vrednovanja vrše se sa ciljem da u enici stvore radne navike, sposobnost pisanja, itanja, studijske sposobnosti, organizacione, kao i personalne i društvene sposobnosti, kao: motivisanost za rad u grupama. Ova vrsta razli itosti vrednovanja pomaže u kompleksnom formiranja u enikove li nosti.

Napredovanje u enika u gra anskom vaspitanju ne može se mjeriti samo u trenutku ispitivanja, ve u itavom procesu angažovanja i aktivnog u estvovanja u razredu, školi, zajednici. Prilikom vrednovanja u enika u gra anskom vaspitanju ne treba se oslanjati samo na poznate informacije, ve i na osnovu vještina dokazanih u raznim prakti nim aktivnostima, kao ponašanje u okolini, pra enje doga aja u zajednici, prikupljanje podataka i važnih injenica za objašnjenje tema predvi enih Planom i programom ovog predmeta.

Vrednovanje ne treba da bude samo jednostrano (nastavnik – u enik), ve ono treba da bude višestrani proces. Kod u enika treba njegovati navike kriti kog vrednovanja za sadržaje i za metodologiju nastave i vrednovanja.

Za dobrobit škole, zajednice i posebno samih u enika, škola treba da stvori uslove, ne samo da se u enici vrednuju nego i da sami vrednuju.

LITERATURA

1. David C. Saffell, *CIVICS Responsibilities and Citizenship*, Grade 9, Cesterville, Ohio, 2000;
2. James E. Davis & Phyllis Mazec Fernlund, *CIVICS Participating in Government*, New Jersey, 2001;
3. Center for Civil Education, *Ce the People...*, Level II, 1993;
4. Osman Buleshkaj & Robert C. Nizzi, *Poruka iz u ionice*, KEDP, 2003;
5. www.dadalos.org
6. www.unicef.org
7. www.ilo.org

MUZI KO VASPITANJE (1. i 2. razred osnovne škole)

UVOD

Muzika kao grana umjetnosti, zbog svog univerzalnog jezika i poruka koje nosi, postala je sredstvo komunikacije među pojedincima, grupama i širim zajednicama. Kao specifična kombinacija znanja i vještina ona pruža neograničene kreativne mogućnosti, a njen utjecaj daleko prevazilazi vrijeme i mjesto njenog nastanka, što je čini važnim segmentom razvoja svakog društva. Muzičko obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi omogućava:

- Selektivno i aktivno slušanje muzike u okviru medijskih programa i muzičkih priredbi;
- Sudjelovanje u horskim formacijama i drugim muzičkim djelatnostima;
- Buduću širu obrazovanje koje podrazumijeva pripremu za neku profesiju, gdje je muzika sastavni dio.

CILJEVI PREDMETA

Ciljevi predmeta su:

- Da donosi radost, emocije i da razvija interese za različite muzičke djelatnosti;
- Da razvija muzičke sposobnosti učenika;
- Da utječe na formiranje pozitivnog stava prema nacionalnoj i svjetskoj muzici;
- Da vaspitava za selektivno odabiranje muzičkih programa i zdrav muzički ambijent;
- Da razvija kriterijume za vrednovanje i kritičko mišljenje.

OPŠTI I SPECIFI NI OBJEKTIVI

U enici treba da:

- **Prepoznaju odabrana muzi ka djela svjetskih i nacionalnih kompozitora razli itih stilova i epoha:**
 - zapažaju i razlikuju izražajni karakter, sredstva i interpretativne formacije u slušanim muzi kim djelima;
 - razlikuju vrste (rodove) i razli ite muzi ke žanrove pomo u slušanja i interpretiranja;
 - razlikuju muzi ke oblike preko slušanja i interpretiranja.

- **Muziciraju na individualan i zajedni ki na in:**
 - interpretiraju pjesme: narodne, umjetni ke (bosanske i drugih naroda), sa i bez instrumentalne pratnje;
 - interpretiraju (na razli itim instrumentima) pratnju i pjesme sa posebnim instrumentalnim sadržajima;
 - razvijaju sposobnosti za lijepo i pravilno pjevanje na ve em nivou (stav tijela, pravilno disanje, artikulaciju, gradacije u tempu i dinamici);
 - razvijaju na ve em nivou ritamske, melodijske i harmonske osje aje preko interpretiranja i slušanja;
 - oblikuju razli ite ritamsko-melodijske pojave i notalno pisanje.

- **Razvijaju kreativnost:**
 - interpretiraju na kreativan na in izvo ena djela;
 - dopunjuju, razlikuju i stvaraju ritamsko-melodijske cjeline;
 - izražavaju se na kreativan na in sa pokretima, likovno i literarno, na osnovu slušanog doživljenog muzi kog djela.

- **Razvijaju kriti ko mišljenje:**
 - vrednuju individualno i zajedni ko interpretiranje;
 - vrednuju muzi ke predstave u svojoj okolini.

NASTAVNI PROGRAM

Informativni ciljevi	Formativni ciljevi	Socijalizacijski ciljevi	Specifi ni oblici nastave			Korelacija
			Slušanje	Izvo enje	Stvaranje	
<p>1. Gradske pjesme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gdje si, da si, moj golube; - Jesenje liš e; - Tiho no i; - Život je lijep; - Ajde Kato. <p>2. Narodne pjesme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Emina; - Crven fes i ; - Golubice bijela; - Lijepi li su mostarski du ani; - Uzeh ugum i maštrafu; - Biljana platno beleše; - Šano, dušo; - Ena pti ka priletela; 	<p>1. Vokalna muzika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - u enici pjevaju pjesme po notnom tekstu sa tonovima durske i molske ljestvice; - u e pjesme stranih država; - pjeva ki glasovi i sastavi, solisti, pjeva ke grupe i horovi; - sevdalinka (šargija, buzuk, karaduzen, saz, lirica, gusle); - dionica, partitura, harmonija, harmonski intervali, akord. 	<p>1. Razvijanje osje aja za timski rad, samopouzdanje i komunikativnost.</p> <p>2. Motivisanost za izu avanje nacionalne muzike.</p> <p>3.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - doživljajno i analiti ko slušanje narodnih i umjetni kih kompozicija; - slušanje kompozicija razli itih sadržaja, formi, žanrova, stranih i domaih kompozitora; - u enici vrednuju muzi ka djela i prate ih kroz programe savremenih interpretatora; - postaju 	<ul style="list-style-type: none"> - pjevanje bosanskih narodnih i umjetni kih pjesama; - pjevanje umjetni kih pjesama uvenih kompozitora; - pjevanje prilago enih instrumentalnih muzi kih odlomaka iz odabranih djela; - sviranje pratnje i samostalnih instrumentalnih sadržaja; 	<ul style="list-style-type: none"> - kreativno izražavanje muzi kih doživljaja i predstava u tekstualnim, likovnim i plesnim iskazima; - improvizovanje na muzi ke teme; - stvaranje jednostavnijih muzi kih formi. 	<p>1. Bosanski jezik (literarna obrada sadržaja teksta, kompozicija je pozitivan govorni podsticaj)</p> <p>2. Likovno vaspitanje (muzi ki i tekstualni sadržaji podsti u likovnu kreativnost)</p> <p>3. Strani jezik (program obuhvata strane</p>

<p>- Oj, cvijeće moje; - Adio Mare.</p> <p>3. Umjetničke pjesme:</p> <p>- Franz Schubert: solo pjesma "Lipa"; - Frederic Chopin: solo pjesma "Želja"; - Orlando di Laso: "Eho" kanon za 2 etvoroglasna zbora; - Georg Friderich Handel: "Aleluja", odlomak iz oratorijuma "Mesija"; - Ludvig van Beethoven: "Oda radosti", iz IV stava IX simfonije u d-molu; - Jakov Gotovac: "Što je, sjajno Ero", odlomak iz opere "Ero sa onoga svijeta"; - Georges Gershwin:</p>	<p>2. Djela kompozitora različitih epoha i stilova, vrsta i različitih žanrova:</p> <p>- dvodjelna pjesma, koda, rečenica;</p> <p>- kanon, imitacija;</p> <p>- oratorij, kantata, homofonija, polifoni;</p>	<p>Motivisanost za izučavanje muzike i historije drugih naroda.</p>	<p>svjesni značaj bosanske muzičke kulture.</p>	<p>- izvođenje narodnih kola; - u enici dopunjuju doživljaje karakterističnim plesovima uz proučavanje muzičkih i plesnih sadržaja; - izvođenje lakših koreografija uz pjesme ili ritamske izraze.</p>		<p>pjesme, što podstiče povezanost sa stranim jezicima)</p>
--	--	---	---	--	--	---

<p>odlomci iz opere “Porgi i Bes”.</p> <p>4. Slušanje muzike: - Johann Sebastijan Bach: fuga u c-molu, tokata i fuga u d-molu, francuski ples Bure, rondo iz svite u h- molu;</p> <p>- Wolfgang Amadeus Mozart: tema sa varijacijama iz sonate u A-duru, simfonija br. 40 (I stav); - Ludwig van Beethoven: V simfonija u c-molu (I stav), op.67-1808; - Petar Ilji ajkovski: klavirski koncert, br.1 u b-molu, op.23 (I stav), violinski koncert u D-duru, op.35, (II stav),1878; - Bedžih Smetana: simfonijska poema</p>	<p>- jazz (džez);</p> <p>- fuga, izlaganje, razrada, zaključak; - embalo; - orgulje; - svita, stavka, ciklički oblik; - klasika; - sonata, simfonija, sonatni oblik; - tema sa</p>					
--	--	--	--	--	--	--

<p>“Vltava”; - Maurice Ravel: Bolero; - Claude Debussy: Arabeska, br.1; - Franz List: “Ljubavni san”, nokturno, br.3 za klavir; - Georges Gershwin: “Rapsodija u plavom”; - Carl Orff: “Carmina Burana “; - Giuseppe Verdi: “Slava Egiptu”, odlomak iz opere “Aida”; - Avdo Smailovi : “Probu ena kasaba”, uvertira za veliki orkestar; - Asim Horzi : “Kapija”, koncertni stav za klarinet i orkestar;</p>	<p>varijacijama, varijacije; - romantizam; - koncert, klavirske minijature, solo pjesma; - simfonijska poema; - elektronska muzika; - impresionizam; - opera</p>					
--	--	--	--	--	--	--

<p>- Milan Prebanda: "Bosanski pastore", za flautu i klavir.</p> <p>5. Zabavna muzika:</p> <p>- Edin Dervišhalidovi : "Bosnom behar probeharao", "Mostarska";</p> <p>- Kemal Monteno: "Sarajevo", "Zale ena esma".</p> <p>6. Instrumentalna muzika:</p> <p>- Discco;</p> <p>- Rock & Roll;</p> <p>- Sarajka;</p> <p>- o ek.</p>	<p>(libreto, arija, re itativ, uvertira, intermeco);</p> <p>- po izboru.</p>					<p>4. Tjelesni odgoj (muzi ki sadržaji koji su povezani sa korakom, pokretom i plesom podsti u plesnu kreativnost)</p>
---	--	--	--	--	--	---

DIDAKTI KO–METODSKA UPUSTVA

Muzičko vaspitanje u VIII razredu izvodi se u jedinicama. Određuje ih fond časova koji je u poređenju sa prvim trogodišnjim periodom manji, viši nivo mogućnosti učenika. Zahtjevnost muzičkih aktivnosti i sadržaja traže od nastavnika, prije svega, promišljenu pripremu i izvođenje jedinica. Nastavnici treba da koriste aktivne oblike metoda rada. Potrebno je naglasiti da je u muzičkoj umjetnosti povezanost stvaralaštva, izvođenja i slušanja neophodna i da muzički razvoj učenika zahtijeva kontinuitet. Muzičko vaspitanje u osmom razredu planirano je kompleksno po oblastima djelatnosti i razvoja.

Ciljno sastavljen plan ukazuje, pored aktivnosti i razvojnih dostignuća, na tri osnovne vrste didaktičkih sadržaja.

- Prva je muzička literatura za izvođenje i slušanje, koju nastavnik bira iz postojećih zbirki pjesmarica i zvukovnih snimaka.
- Druga vrsta sadržaja su različiti pojmovi, zakonitosti i uputstva o muzici koji objašnjavaju muzičku literaturu i obezbjeđuju njeno dublje razumijevanje (zakonitosti ljestvica, tonalnosti, ritma, notnih zapisa, oblikovanja).
- Treća vrsta su podaci o muzičkoj kulturi, njenoj ulozi, karakteristikama koje se u redoslijedu razreda odnose na razmatranje muzičkog života u učenikovoj bližjoj okolini, u regionalnim muzičkim centrima i najzad u povezanosti naše zemlje i inostranstva.

Didaktički sadržaji međusobno su povezani, jer muzička literatura omogućava neposredno iskustvo. Njeno razumijevanje omogućavaju pojmovi, zakonitosti i smjernice. Podaci je smještaju u određenu kulturnu sredinu i vrijednosni sistem.

IZVOĐENJE

Nastavnik, u skladu sa drugom i trećom vrstom sadržaja, određuje pjevački i instrumentalni program, koji prezentira u kombinaciji metode imitacije rada sa muzičkim zapisima.

Uzima u obzir na elo individualizacije i uključuje učenike, s obzirom na njihove razvojno-izvođačke mogućnosti, u pjevanje i instrumentalno sviranje.

SLUŠANJE

Po kriterijumu druge i treće vrste didaktičkih sadržaja nastavnik bira i kompozicije za slušanje. U postupku izbjegava stereotipe i sprečava pasivno saznanje. U uvodnoj motivaciji, tokom kompozicije ili u završnoj povratnoj informaciji o slušanju, obogaćuje rad različitim i za učenike zanimljivim aktivnostima. Samo tako može da obezbijedi da muzičko slušanje postane uvijekova potreba.

STVARANJE

Oblast stvaranja ostvarujemo kroz tri osnovne forme:

- Nastavnik podstiče učenike da bilo koji izvedeni sadržaj doživljajno i estetski interpretiraju.
- Učenici uz vlastitu muzičku produkciju ostvaruju različitu melodijsku i ritamsku pratnju i muzičke forme (motiv, rečenica, period, pjesma).
- Stvaralačko izražavanje uz muziku povezuje se sa likovnom, tekstualnom ili pokretnom i plesnom aktivnošću.

Istraživanja se naglašavaju, u ovom razvojnom periodu, posebno otvorenim za likovno saopštavanje muzičkih utisaka.

MUZIČKO- RAZVOJNADOSTIGNUTAJA

SPOSOBNOSTI

Ovaj ciklus poklapa se sa periodom razvijanja harmonijskog sluha koji se osvješćuje pomoću homofonog dvoglasja i višeglasja u našoj narodnoj pjesmi, uz pomoć kanona, kao i ostinantinim i bordunskim pratnjama. Važna osnova za njih su elementarni melodijski sluh i prethodna saznanja, iskustva o sazvučjima.

U ovom periodu opšteg muzičkog vaspitanja razvija se i učenikova sposobnost analitičkog saznavanja tonskih odnosa, trajanja i visina, što utječe na kvalitativni nivo njihovog ritamskog, melodijskog i harmonijskog sluha.

Analiza se odvija kroz neposrednu muzičku komunikaciju i ograničena je samo na osnovnu orijentaciju.

Podržava metod rada sa muzičkim zapisima. U eničkoj analizi muzičko mišljenje utječe na kvalitet slušanja, na pažnju, skoncentrisanost, muzičku i opštu memoriju. Postupno narasta njegova sposobnost estetskog oblikovanja, za šta su u vrijeme njegovog sazrijevanja potrebni iskustva i podsticaji.

VJEŠTINE

Psihomotoričke vještine potrebne za vokalno i instrumentalno izvođenje, kao i pokretne reakcije na muziku, pokazuju u drugom trogodištu dva lica. Uz dobro odabrani izvorna i didaktičke postupke spretnost izvođenja se bitno stepenuje, a ometaju je promjene u razvoju koje nastaju. Kod djeteta se postepeno pojavljuje mutacija, koja zahtijeva zdravo premošćenje. Nastavnik je pažljivo prati i objašnjava u eničkim. Savjetuje kada i kako pojedini u enici treba da pjevaju i u estvuju, a u kriznim periodima ih usmjerava prije svega na instrumentalno sviranje.

Nastavnik stepenuje vještine sa kraćim vježbama za opuštanje, pjevanje, disanje, oblikovanje tona, pjevanje i iskaz i fraziranje koje logično smješta u posebne jedinice. Ukoliko su u nižim razredima bile izvođene u obliku didaktičkih igara, sada ih povezujemo sa informacijama o higijeni glasa i zdravoj izvornoj sredini.

INFORMATIVNA ZNANJA

U enici prepoznaju izražajne prioritete:

- upoznaju okvirnu sistematizaciju izvornih sredstava i njihov raspored u lokalnoj instrumentalnoj i vokalno-instrumentalnoj muzici;
- razumiju osnovni stav muzičkih formi;
- razlikuju apsolutne i programske muzičke sadržaje;
- upoznaju različite muzičke vrste.

Nastavnik, uz muzička iskustva, prezentira potrebna znanja koja omogućavaju elementarnu orijentaciju prilikom izvođenja, slušanja ili

kreativnosti. U drugom trogodištu odnose se na suštinske teoretske pojmove, zakonitosti i informacije o muzi koj kulturi. Bitno je da ih nastavnik ne postavlja u prvi plan i da ne preovlađuju kao teoretiziranje i verbalno izlaganje. Presentiramo ih samo uporedo i na odgovarajućim mjestima i na in, didaktički obrađujući, što znači da proističu iz muzičkog iskustva i ujedno ka daljoj, osvježavajućoj muzičkoj komunikaciji.

ME UPREDMETNA POVEZANOST

Muzičke osobine i djelatnosti tijesno su povezane sa drugim oblastima:

- Vokalne osobine uoćavaju se u narodnim pjesmama i pjesmama bosanskih pjesnika (bosanski jezik);
- Tekstovi stranih pjesama povezani su sa stranim jezicima;
- Određeni muzički sadržaji su povezani sa prirodom, društvom, običajima, različitim životnim situacijama (geografija i historija);
- Muzičke djelatnosti ispoljavaju likovnu, tekstualnu i pokretno-plesnu kreativnost (bosanski jezik, likovno vaspitanje i tjelesni odgoj);
- Tehnika pjevanja u estetskom oblikovanju je pozitivna govorna sposobnost (bosanski i strani jezik);
- Poznavanje muzičkih osnova utječe na cjelovito slušanje (svi predmeti);
- Muzička kultura utječe na zdravo okruženje (zdravstveni odgoj).

OSNOVNI STANDARDI ZNANJA

SPOSOBNOSTI

Učenici:

- Razvijaju analitički melodijski sluh, sa naglaskom na razlikovanje durskih i moltskih sadržaja;
- Proširuju analitički i ritamski sluh u širem opsegu tonskih trajanja, pauza i taktovskih nizova;

- Jačaju pouzdanost i samostalnost kod dvoglasa;
- Produžuju pažnju prilikom slušanja i muzičku memoriju.

SPRETNOST

U enici:

- Oblikuju pjevački glas i proširuju opseg;
- Upoznaju uslove za zdravo pjevanje i problematiku mutacije;
- Proširuju i razvijaju spretnost pri sviranju na različitim instrumentima školskog instrumentarija.

INFORMATIVNA ZNANJA

U enici:

- Upoznaju osnovne karakteristike durskih i moltskih ljestvica u obimu koji im je potreban za razumijevanje muzičkog programa;
- Znaju notni sistem i tonsku abecedu;
- Upoznaju naglašeni i nenaglašeni dio teksta;
- Upoznaju se sa ritamskim trajanjima i nepravilnim grupama (šestaestina, triola, sinkopa);
- Upoznaju se sa muzičkim formama (rečnica, period, pjesma, himna);
- Umiju da prepoznaju različite muzičke žanrove (umjetnička muzika, zabavna, muzika za ples, programska, apsolutna);
- Proširuju znanje o instrumentima i grupama instrumenata i imenuju instrumente, kompozicije (sonata, simfonija, koncert);
- Razvijaju znanja o muzičkim vrijednostima pojedinih naroda, kao i o sadržajima i formama koje imaju simbolički značaj;
- Razvijaju znanje o univerzalnosti muzike koja zbližuje ljude različitih sredina i predstavlja zajedničko kulturno bogatstvo obojane.

O EKIVANI REZULTATI

U enici treba da:

- Nau e po sluhu više raznovrsnih napjeva, tematike, doživljaja i stila primjerenih uzrastu;
- Pjevaju nekoliko srarih narodnih napjeva razli ite tonske gra e;
- Pjevaju lijepo i izražajno, u skladu sa intonativnim mogu nostima;
- Utvrde tonalitete do dva predznaka;
- Održe postignuti nivo intonacije na novim muzi kim primjerima;
- Slušno razlikuju tonski rod kompozicije (dur i mol);
- Utvrde postoje a znanja muzi kog pisma;
- Slušanjem razlikuju razli ite oblike ponavljanja (reputaciju i reprizu), te kontrastne dijelove kompozicije;
- Znaju osnovnu podjelu instrumenata, te da ih prepoznaju po zvuku;
- Pojedina no prepoznaju instrumente, te da ih imenuju zvukovno i vizuelno;
- Nabroje vrste orkestara i prepoznaju ih po zvuku.

VREDNOVANJE

Nastavnik vrednuje dostignu a muzi kog stvaranja po profesionalnim psihološko-didakti kim zahtjevima.

Vrednovanje se obavlja grupno, ocjenjuju i pojedina ni muzi ki razvoj u enika u aktivnom slušanju, vokalno-instrumentalnoj interpretaciji i kreativnom stvaralaštvu.

Nastavnik prati, bilježi i vrednuje muzi ku sposobnost, nivo interpretacije, informativno znanje, osje ajnost i interesovanje u enika. Vrednuje se saznanje i izražaj muzi kog doživljaja prilikom slušanja djela.

Vokalno-instrumentalna interpretacija se vrednuje pomo u savladavanja odre enog broja pjesama i instrumentalnog sadržaja, melodijsko-ritamske preciznosti i doživljene interpretacije.

Vrednovanje treba da bude uravnoteženo između pjevanja po sluhu, notnog teksta i kombinovano, vode i rauna o psiho-fizičkim mogućnostima učenika.

Nastavnik treba da prati i podstiče kreativni izražaj učenika, a posebno vrednovati:

- upoznavanje sa slušanim djelima;
- pjevanje i sviranje;
- melodijsko-ritamske diktate;
- usmene i pismene odgovore;
- predstavljanje.

Ostali vidovi vrednovanja su:

- testovi,
- samoocjenjivanje.

Prilikom vrednovanja, nastavnik treba da ima u vidu standarde po nivoima i očekivane rezultate, u zavisnosti od planiranih ciljeva.

LIKOVNA UMJETNOST (1 čas nedjeljno, 37 časova godišnje)

UVOD

Nastavni predmet Likovna umjetnost proisti e iz ovjekove uro ene sposobnosti da se likovno izrazi i potvr uje svoje postojanje i trajanje kroz cijeli historijski kontinuitet i civilizacijski razvoj. ovjek se, kao dio prirode, trudi da upozna i objasni prirodne i društvene pojave i fenomene prilagodivši promjene svojim potrebama. Djeca prvo prohodaju, progovore, iskazuju se fizi kim pokretom i govorom, a zatim po inju kroz igru da se muzi ki i likovno iskazuju i govore. Dakle, likovni izraz je u suštini likovni govor, uro en svakom djetetu, bez obzira na stepen njegove inteligencije, nasljedne faktore, sredinu i okruženje gdje je ro eno i gdje živi.

Predmet Likovna umjetnost zauzima zna ajno mjesto u me upredmetnom školskom sistemu, daju i uzajamni doprinos sadržinama saznanja pomo u vizuelne komunikacije.

Na likovnoj umjetnosti je velika obaveza da njeguje, sprovodi i oplemenjuje, jer je njen jezik univerzalan i svima razumljiv.

Savremena svetska kretanja zapljuskuju novim talasima i novim izazovima i likovnu umjetnost. Potreba da se naše društvo (kosovsko) poveže sa evropskim i svjetskim standardima je o igledna, zato je unošenje novih kvaliteta i pravih vrijednosti neophodno i u novoj školi.

Likovna umjetnost je zapravo nerazdvojni dio svakodnevnice.

CILJEVI

- Uvo enje u enika u kompleksan svijet likovne umjetnosti;
- Osposobljavanje u enika za vizuelnu komunikaciju i razvijanje u enikovog stvarala kog misljenja i djelovanja u skladu sa humanisti kim opredjeljenjem modernog društva.

POSEBAN CILJ

Razvijanje sposobnosti i saznanja za sve likovne elemente, stvaralački rad, različite materijalne i estetske kriterijume, vizuelnu percepciju, izražavanje, kreativnost i kreativno mišljenje, oplemenjivanje životnog i radnog prostora, njegovanje ukupnih ljudskih dostignuća, sopstvenu emancipaciju i kulturu rada.

OPŠTI OBJEKTIVI

Opazanje i percepcija, izražavanje i kreativnost, analiza i vrednovanje

Učenici treba da:

- Shvate prirodne i društvene fenomene i pojave i razlike između mrtve i žive prirode;
- Poznaju osnovne izražajne mogućnosti klasičnih i savremenih medija, tehnika, alata i materijala koji se koriste u likovnoj umjetnosti;
- Ustavaju da oprema, način izlaganja i različita okruženja utječu na prezentaciju radova;
- Razlikuju i identifikuju ljepotu kompozicije i prostora;
- Procjenjuju i vrednuju svoje radove, radove drugih učenika i ostala likovna djela, razgovaraju o umjetničkim djelima različitih epoha i kultura, i objašnjavaju kako umjetnici koriste izražajna sredstva da bi postigli određeno značenje i izrazili osjećanja i raspoloženje.

SPECIFIČNI OBJEKTIVI

Površina, prostor, oblik, boja, linija, volumen, harmonija, kontrast

Učenici treba da:

- Samostalno ili u grupi sprovode proces rada: postavljanje problema, istraživanje, povezivanje sadržaja i ideja iz drugih oblasti u koja se problemom koji se istražuje;

- Izvode radove iz domena primijenjene umjetnosti (plakat, rješenja za kostim, knjigu, ilustracije, film, reklame za TV ...), uz obaveznu upotrebu jednog od elemenata koji ima za cilj da proizvede određeni efekat;
- Prepoznaju kvalitet u likovnoj umjetnosti, a “ki”, kopije i plagijate odstranjuju iz svog stvaralaštva;
- Znaju vrijednosti sopstvenog kulturnog nasljeđa (tradicija i umjetnost Bošnjaka sa Kosova i okruženja uključujući i stvaraoce iz BiH) sa drugim kulturama i tradicijama danas i kroz historijske periode.

ZADACI

Razviti sposobnosti kod učenika za:

- Opažanje, pamćenje i doživljavanje oblika, boje i prostornih odnosa;
- Opažanje pojava i zakonitosti u prirodi i društvu koje se mogu odnositi na likovne aktivnosti;
- Korišćenje različitih materijala za rad;
- Analitičko posmatranje i likovno predstavljanje;
- Sticanje estetskih kriterijuma;
- Razumijevanje umjetničkih djela. Njegovanje interesovanja za kulturnu baštinu i za savremena kretanja u umjetnosti svoga (bošnjačkog) i drugih naroda;
- Uobličavanje životnog i radnog prostora kroz vizije o otvorenosti, slobodi, stvaralačkom posmatranju i njegovanju lične posebnosti;
- Konstruktivno društveno ponašanje.

STANDARDI

- Formiranje pravilnog pristupa likovnoj umjetnosti i poznavanje elemenata i likovnog jezika;
- Razvijanje multikulturnih odnosa kroz likovno stvaralaštvo;
- Razvijanje osjećanja za jednakost i toleranciju među narodima, nacijama i religijama;
- Unapređenje kulture življenja;

- Oplemenjivanje kreativne sposobnosti kroz: formiranje sekcija, posjete izložbama i drugim likovnim manifestacijama i korištenje stečenih znanja za dobrobit svoje sredine i društva.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Cilj programskih sadržaja je da kod učenika probudi kreativni doživljaj, hrabar nastup kroz sve likovne događaje, daju im energiju i pokazuju im put za istraživanje novog.

Tematske jedinice

KOMPOZICIJA
 KONTRAST
 JEDINSTVO
 DOMINANTA
 KIPARSTVO
 DIZAJN
 VIZUELNO SPORAZUMIJEVANJE
 ANALIZA I VREDNOVANJE

KOMPOZICIJA (8 časova)

- Statično i dinamično;
- Ritam i ravnoteža;
- Alternacija;
- Slobodno komponovanje;
- Ritmičko-harmonijska kompozicija istog odnosa boje i forme;
- Ekspresivno-apstraktni izraz;
- Sistem nizanja skupova linija, boja, oblika, prema određenoj šemi.

Učenici treba da nauče:

- da razlikuju i identifikuju ljepotu kompozicije;
- da u svom stvaralaštvu uspostave ritam i ravnotežu;
- da slobodno komponuju i konceptiraju sa linijom i bojom;
- da se ekspresivno-apstraktno izražavaju;
- da komponuju likovne elemente sa istim odnosom boje i forme.

KONTRAST (6 asova)

- Kontrast kao ritam suprotnosti likovnih vrijednosti;
- Komponiranje putem kontrasta;
- Kontrastna svojstva boje;
- Kontrast boje prema boji;
- Kontrast svijetlo-tamno;
- Kontrast toplo-hladno;
- Komplementarni kontrast;
- Simultani kontrast;
- Kontrast kvaliteta;
- Kontrast kvantiteta.

U enici treba da znaju:

- da bez pojave kontrasta ljudsko oko ne bi bilo u stanju da registruje oblike;
- da kontrast oživljava i obogaćuje kompoziciju;
- da komponuju putem kontrasta;
- koja su kontrastna svojstva i da ih ima sedam:
 - kontrast boje prema boji,*
 - kontrast toplo- hladno,*
 - kontrast svijetlo- tamno,*
 - komplementarni kontrast,*
 - istovremeni (simultani) kontrast,*
 - kontrast kvaliteta,*
 - kontrast kvantiteta.*

JEDINSTVO (4 asa)

- Jedinstvo kao osnovna vrijednost kompozicije;
- Statično i dinamično jedinstvo;
- Jedinstvo i ravnoteža;
- Simetrična (formalna) i asimetrična (neformalna) ravnoteža;
- Jedinstvo stila i izraza.

U enici treba:

- da ujedine i organizuju sve likovne elemente, boje, linije, oblike, teksturu u jednu likovnu cjelinu (jedinstvo);

- da smišljeno povezuju sve likovne elemente;
- da kompozicija kojoj nedostaje jedinstvo i elementi koji je grade nije kompozicija;
- da znaju da objasne šta je statično, a šta dinamično jedinstvo;
- da jedinstvo u likovnom djelu rješava napetosti između u konkurentnih likovnih elemenata;
- da znaju šta je simetrična, a šta asimetrična ravnoteža;
- da budu u stanju da u svom stvaralaštvu postignu cjelovitost i jedinstvo i da sve to rezultira jedinstvom stila i izraza.

DOMINANTA (2 asa)

- Dominanta, kao uslov za povezivanje raznorodnih elemenata;
- Objedinjavanje likovnih elemenata u kompoziciji sa dominacijom jednog predmeta.

U enici treba da nauče:

- da je dominanta isticanje i naglašavanje pojedinog elementa u likovnom dijelu;
- da se osnova dominante temelji na kontrastu;
- da se dominanta postiže tako što jednu od likovnih i kompozicionih vrijednosti inimumom, važnijom i snažnijom u odnosu na ostale;
- da u svom radu objedinjuju likovne elemente sa dominacijom jednog predmeta.

KIPARSTVO (6 asova)

- Kiparstvo, kao likovna umjetnost;
- Razlikovanje po stepenu plastičnosti;
- Reljef;
- Niski reljef (bareljef);
- Visoki reljef;
- Puna plastika (skulptura);
- Kiparski materijali.

U enici treba da nau e:

- šta je kiparstvo;
- da izvrše podjelu po stepenu plasti nosti;
- šta je reljef, niski reljef, visoki reljef;
- da objasne karakteristike trodimenzionalnog oblika: dužinu, širinu, visinu;
- šta je puna plastika (skulptura), a šta reljef;
- da upoznaju sve osobenosti koje ova grana likovne umjetnosti ima, kao i koje tehnike i materijale koristi;
- da znaju koji su meki, a koji tvrdi kiparski materijali;
- da prakti no rješavaju sve pomenute probleme.

DIZAJN (5 asova)

- Industrijski ili produkt dizajn;
- Proces dizajna;
- Likovni elementi i elementi kompozicije;
- Oblik, boja, tekstura, proporcije.

- Vizuelno sporazumijevanje (2 asa)

- Psihološko i sociološko djelovanje znakova;
- Uloga simbola u savremenom svijetu;
- Boja kao simbol;
- Oblikovanje simbola (piktograma).

U enici treba da nau e:

- koje zadatke ima industrijski produkt dizajn;
- da prilikom dizajniranja predmeta za industrijsku proizvodnju odrede: njegove karakteristike, strukturu i funkciju;
- koja su podru ja dizajna;
- da su likovni elementi i likovne forme zastupljene u dizajnu kako likovno tako i u funkciji ukupne vrijednosti dizajniranog objekta;
- šta su simboli (piktogrami) i kakva je njihova uloga u životu ovjeka;

- da praktično vježbaju i uspješno izvode kreacije što više predmeta iz domena ovog područja.

ANALIZA I VREDNOVANJE (4 boda)

- Kritike i komunikacije;
- Estetska istraživanja.

Učenici treba:

- da vode razgovor o likovnoj umjetnosti i procjenjuju svoje radove i radove ostalih učenika u razredu i školi;
- da procjenjuju umjetnička djela kako iz baštine svoga naroda tako i iz baština ostalih nacionalnih zajednica koje žive u okruženju;
- da prilikom obilaska galerija, muzeja, izložbi, formiraju svoj stav i vode razgovor o izloženim eksponatima;
- da upoznaju velikane iz *Historije likovne umjetnosti* i prepoznaju njihova djela;
- da znaju da se koriste i služe umjetničkom literaturom, i da njen sadržaj i reprodukcije upotrebe za svoje usavršavanje;
- da umeju da estetski istražuju kod: boja, površina, volumena, prostora, kao i kod crtanih (olovka, tuš, pero, lavirani tuš) i slikarskih tehnika (ulje, pastel, tempera, akvarel, gvaš i kombinovanih tehnika) i da slobodno izaberu materijal.

LIKOVNA PODRUČJA, ELEMENTI, TEHNIKE I MATERIJALI

1. Crtanje:

- Linija, kao sredstvo izražavanja;
- Linija - igre linije i ritma;
- Linija, kao pojava u prirodi;
- Linija kroz oblik i prostor.

Likovni elementi: forma, pokret, kompozicija.

Crtane tehnike: olovka, tuš, kombinovano...

Materijali: papir, olovka, pero, etka...

2. Slikanje:

Boja – spektar;
Boja - hromatske boje;
Boja - ahromatske boje;
Boja - tonalitet;
Boja - valer;
Boja - podjela: tople i hladne boje;
Boja, kao izraz izražavanja;
Boja - harmonija u materijalu.

Likovni elementi: boja, valer, prostor, kompozicija, harmonija.

Slikarske tehnike: akvarel, tempera, gvaš, kolaž, vitraž, mozaik, pastel, akrilik, kombinovano.

Materijali: papir, karton, etke, paleta, tempere boje, akvarel boje, mješoviti materijali, plastika, kamen...

3. Skulptura:

Skulptura - forma kao element;
Skulptura - volumen kao element;
Skulptura - trodimenzionalnost;
Skulptura - reljef;
Skulptura - kao prirodni produkt;
Skulptura - kao idejni produkt.

Likovni elementi: forma, reljef, kompozicija, pokret.

Tehnike: drvo, glina, plastelin, gips, glinamol, kamen...

Materijali: drvo, glina, plastelin, žica, gips, glinamol, kamen...

4. Grafika:

- Visoka štampa;
- Ravna štampa;
- Duboka štampa;
- Monotipija.

Likovni elementi: kontrast, kompozicija, harmonija, tekstura.

Grafi ke tehnike: gipsorez, linorez, bakrorez, monotipija...

Materijali: papir, boja, linoleum, gips, karton...

5. Primijenjena umjetnost:

- Ornament;

- Plakat;
- Oprema knjiga;
- Kolaž;
- Vitraž;
- Mozaik;
- Keramika;
- Medijska kreacija.

Likovni elementi: kompozicija, simboli, pokret, ritam, kontrast, tekstura.

Tehnike: kolaž, vitraž, mozaik, plakat, ilustracije, korice knjiga, tehnički dizajn, industrijski dizajn.

Materijali: boja, papir, kamen u boji, papir u boji, mješoviti material...

6. Estetska procjena:

- Produkcovanje;
- Radovi u enika;
- Razgovor o vrhunskim umjetnicima.

Tehnike i materijali: usvajanje teorijskog znanja i audio vizuelno vježbanje.

LIKOVNA DJELA

- Likovna djela kosovske i svjetske baštine;
- Zapažanja o umjetničkim djelima i događajima vezanih za Kosovo sa naglaskom na Bošnjake i njihovu baštinu.

Peter Paul Rubens, Pieter van Rijn, Ežen Delacroix, Klod Mone, Gustav Klimt, Pablo Picasso, Mersad Berber, Afan Rami, Alija Kučević, Nadežda Petrović, Mahmut Džaferević, Redžep Ferić, Ibrahim Ponošević, Esat Valla.

Spomenici kulture: Begova džamija i medresa, Hadum džamija, Sultan-Muratova džamija, Most u Mostaru, Hamam u Prizrenu (arhitektura), Gračanica (freske)...

MOTIVI I PODSTICAJI

- ovjekova okolina, prirodni oblici, prostor, pojave u prirodi;
- Motivi iz sadržaja ostalih nastavnih predmeta;
- Motivi iz književnih djela;
- Motivi narodnih običaja i historijskih događaja;
- Motivi iz baštine Kosova i iz baštine bosnjakog naroda na Kosovu;
- Likovna djela velikana likovnog stvaralaštva;
- Motivi iz unutrašnjosti bilja.

OBLICI RADA

- Rad u grupama, individualni oblik, frontalni oblik, rad u parovima, medijski rad, specijalni rad sa djecom koja imaju lakša fizička oštećenja (sluh, vid, male govorne smetnje).
- *Dodatni i dopunski rad:* kao poseban oblik rada njegovati posjete muzejima, izložbama, kulturno-historijskim spomenicima u zavičaju i okolini.

ODREĐENI REZULTATI

Učenici treba da znaju:

- da razlikuju i identifikuju ljepotu kompozicije i prostora;
- da shvataju različitost svijeta između žive i mrtve prirode;
- da konceptiraju linijom, da razlikuju boje i volumen;
- da svrstavaju objekat po kontrastu i harmoniji;
- da znaju šta je kompozicija;
- da umeju da postavljaju ritam i ravnotežu;
- da znaju šta je kontrast, jedinstvo i dominantna;
- da znaju da je jedinstvo osnovna vrijednost kompozicije;
- da poznaju i prepoznaju kiparske tehnike, uključujući i praktičan rad;

- da znaju šta je dizajn i industrijski dizajn;
- da znaju šta su simboli (piktogrami) i da praktično realizuju pojedine probleme i zadatke;
- da procjenjuju i vrednuju svoje radove i druga likovna djela;
- da opažaju predstavljanje osnovnih struktura u posmatranim ili zamišljenim prizorima i u likovnim djelima, i da znaju osnovne principe tumačenja likovnih ostvarenja prema teoriji oblikovanja;
- da znaju osnovne likovne elemente i mogu samostalno ili kolektivno da preoblikuju određeni prostor;
- da njeguju zdrav odnos i zauzimaju pravilan stav prema kosovskom umjetničkom naslijeđu;
- da kroz nastavu stvaraju navike i potrebe za praćenjem umjetnosti u svijetu i građanskim kulturnim manifestacijama.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

- Postupak rada treba da bude zasnovan na objektivnim naučno-istraživačkim rezultatima, koji će moći da spoje zahtjeve i suprotnosti u likovnoj umjetnosti;
- Postižbi i kvalitetne kreacije i harmoničnu povezanost cjeline;
- Poštovati didaktičke metode i pedagoško-psihološke zahtjeve kroz individualni i timski rad;
- Pružiti svim učesnicima kreativnog tima osjećaj sigurnosti i samopouzdanja prilikom rada;
- Radom doprinosti uvjerenju da su primijenjeni metodi i postupci pravilni i da obezbjevu ispunjenje svih zahtjeva, a da pri tome ostanu na putu koji učesnike vodi ka rješenju.

KORELACIJA SA DRUGIM NASTAVNIM OBLASTIMA

Koordinacija sa ostalim nastavnim oblastima: bosanski jezik i književnost, (i drugi jezici), historija, muzička kultura, tjelesni odgoj...

VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE

Tokom realizacije zadataka u svim tematskim cjelinama nastavnik se pojavljuje u ulozi usmerivača, podstiče i prati nivo i kvalitet procesa i rada učenika.

Kod učenika treba formirati pravilan pristup prema likovnoj umjetnosti Kosova, kako bi kreativne sposobnosti doveli do izražaja i primijenili ih u društvu, sa razvijenim osjećanjem za humanom ekologijom, jednakost i tolerancijom među polovima, nacijama i religijama, a samim tim stekli samonapredovanje.

Učenik treba:

- da razumije percepciju i izražavanje likovnih vrijednosti koji su sadržani u okvirnom ili ve izvedenom programu, da razvija sposobnosti u ovisnosti o razvijanju i izražavanju kroz komponiranje i stvaranje kompozicijskih načela;
- da njeguje kreativnost i originalnost, kao i osjetljivost za likovne probleme;
- da zapaža likovne propuste i lako ih otklanja;
- da samostalno odabira materijale i tehnike, kao i da ih stvaralački primjenjuje u društvu u kome živi, odnosno da ih prezentuje ostaloj javnosti;
- da je sposoban da prepozna likovni i tematski sadržaj, likovne tehnike i estetske vrijednosti, likovne poruke, kao i da ima interes za likovnim djelima kosovske baštine;
- da ima profesionalni odnos prema radu i da je dosljedan, uporan i samostalan u stvaralaštvu.

DODATNI RAD

Obdarenim učenicima treba pružiti mogućnost da zadovolje svoja interesovanja, produbljuju pojedine sadržaje iz likovne umjetnosti i razvijaju sposobnosti za likovno stvaralaštvo.

Obdareni učenici treba da se razvijaju ne samo na stručnom nego i na moralnom planu. Vaspitač je obavezan da kod učenika razvija skromnost, upornost i solidarnost.

ORGANIZOVANJE I POSJETE IZLOŽBAMA

Posjete izložbama, muzejima, galerijama, kulturnim centrima i drugim likovnim manifestacijama i organizovanje izložbi i sli njih manifestacija u školi ili na drugom mjestu potrebno je njegovati i podsticati, i sastavni su dio obrazovno-vaspitnog rada, praćenja nastave i realizacije nastavnog plana i programa.

LITERATURA

Džonson - Istorija umetnosti

Herberidt Rid - Istorija moderne umjetnosti

Šemsidin Kasapoli - Metodika likovnog vaspitanja

Amir Mujki - Likovna kultura

Islamska umjetnost...

TEHNOLOGIJA

(2 asa nedjeljno, 74 asa godišnje)

UVOD

Tehnologija za osmi razred jeste nastavak i proširenje znanja iz ove oblasti. U ovom razredu sti u se potrebna znanja i vještine, kao: prikazivanje tijela, tehnologija mašinskih materijala, transmiteri i motori, ku ne instalacije i komuniciranje sa kompjuterom.

CILJEVI

Nastavni program **predmeta tehnologije** za osmi razreda ima za cilj:

- Razvoj sposobnosti u enika da upoznaju i shvate grafi ki prikaz objekata, kosu projekciju, aksonometriju, prijesek tijela, predstavljenje površina, upoznavanje sa mašinskim materijalima, tehnologijom mašinskih materijala, transmitere i motore, ku ne instalacije, upotrebu tehni kih ure aja, saobra aj i proširenje rada kompjuterom.
- Razvoj vještina za izradu modela sa mašinskim materijalima i dizajniranje objekta pomo u kompjutera.
- Razvoj svakidašnjih vještina za prikupljanje relevantnih podataka iz oblasti tehnologije i primjenu ste enih iskustava u razli itim situacijama u svakodnevnom životu.

OPŠTI OBJEKTIVI

Iz programskog sadržaja osmog razreda u enici treba da budu u stanju:

Da shvate:

- Zna enje tehnoloških termina;
- Koncepte i na elu kose projekcije, aksonometriju, grafi ko prikazivanje objekata, mašinskih materijala, ku nih instalacija, transmitera i motora, tehni ke ure aje, saobra aj i komuniciranje kompjuterom.

Da primijene:

- Grafi ki prikaz objekta;
- Modele sa mašinskim materijalom;
- Kosu projekciju i aksonometriju.

Da razvijaju vrijednosti i stavove:

- U smislu li nog ponašanja(da je voljan, kooperativan, inicijativan, otvoren itd.);
- U smislu prednosti koje pruža predmet.

Da demonstriraju sposobnosti:

- U donošenju logi nih odluka prilikom rješavanja problema;
- U rješavanju problema iz oblasti tehnologije;
- U primjeni kreativnog i kriti kog mišljenja;
- U predlaganju alternativnih rješenja;
- U primjeni originalnog stvaralaštva.

ORGANIZOVANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA

Kategorija	Potkategorija	Br. asova	Postotak
1. Prikazivanje tijela	1.1. Crtanje objekta 1.2. Predstavljenje površine 1.3. Kosa projekcija i aksonometrija	4	10,81 %
2. Tehnologija mašinskih materijala	2.1. Upoznavanje mašinskih materijala 2.2. Osobine mašinskih materijala	7	18,92%

	2.3. Tehnologija prerade metala		
3. Transmiteri i motori	3.1. Transmiteri i bregasti mehanizmi 3.2. Motori sa unutrašnjim sagorijevanjem, turboreaktori i reaktori	4	10,81%
4. Saobraćaj	4.1. Svi smo u esnici saobraćaja 4.2. Upoznavanje motocikla	4	10,81%
5. Tehnologija prerade vode	5.1. Tehnika i pijanje vode 5.2. Upotreba vode 5.3. Ispijanje crnih voda 5.4. Recikliranje upotrebljenog materijala	4	10,81%
6. Upotreba tehničkih uređaja	6.1. Kućni tehnički uređaji 6.2. Tehnička oprema i alat za rad u kabinetu	4	10,81%
7. Komuniciranje kompjuterom	7.1. Sadržaj interneta 7.2. Program Internet Explorera	8	21,62%

TJELESNI ODGOJ I SPORT

(2 asa nedjeljno, 74 asa godišnje)

UVOD

Preko osnovnih radnji pokreta i sportskih prilika, uenicima ovog uzrasta treba omogućiti na što organizovaniji način, da slobodno i otvoreno izraze svoje pokretne biološke i naučne sposobnosti, a koje se trebaju izvesti u toku vrednovanja stručne kontrole nastavnika tjelesnog odgoja.

Vježbe pokretnih sadržaja treba da budu stimulativno prilagođene sposobnostima i mogućnostima pravilnog i što efektivnijeg razvoja svih učenika, bilo da su sa različitim smetnjama sposobnosti, ili nadarenim sposobnostima.

CILJEVI

Preko programskih sadržaja trebaju se postići sljedeći ciljevi:

- Razvoj pokretne i funkcionalne sposobnosti;
- Otkrivanje i otklanjanje pokretnih slabosti kod učenika;
- Stimulisanje rasta i razvoja sposobnosti i bioloških dimenzija učenika;
- Formiranje sportskih pokretnih navika na, što je moguće, većem nivou;
- Pravilna orijentacija učenika na vannastavnim i pokretnim aktivnostima, naročito istaknutih i posebno talentovanih učenika za sport.

POSEBNI CILJEVI

Preko izraza ovih planova prilagođeni primjenjivim uslovima, i verifikovanih sposobnosti učenika, treba što preciznije omogućiti:

- (1) razvoj pokretnih i funkcionalnih sposobnosti, kao i njegovanje i zaštitu zdravlja;
- (2) otkrivanje i otklanjanje pokretnih slabosti kod učenika, pomoću nastavnika i onih psihosomatskih;
- (3) formiranje sportskih pokretnih navika učenika, što je moguće, većem nivou za primjenu u realnom životu i sportu;
- (4) pravilno odabiranje učenika na moguću sportsku disciplinu, naročito na olimpijskim sportovima i dr.

Za primjenu glavnih ciljeva zahtjeva se kvalitetna organizacija nastavnika sportske edukacije preko rukovoditeljske struktura škole, opštine i šire, obuhvatajući i tesnu saradnju sa roditeljima i nevladinim organizacijama, određujući zadatke i odgovornosti u interesu naših učenika.

OBJEKTIVI

Orijentacioni osnovni pojmovi mogu se povezati sa:

1. *Razvojem tjelesnih i moždanih sposobnosti preko programiranih pokretnih aktivnosti:*
 - 1.1. Savladavanjem različitih sportskih vještina;
 - 1.2. Formiranjem pravilnog tjelesnog i duhovnog stava u suočavanju sa različitim praktičnim situacijama u učionici, školi i šire u društvu.
2. *Rukovođenje, kontrola i realna provjera programskih objekata od strane nastavnika treba se objektivizirati preko:*
 - 2.1. Mjerenja na početku školske godine, na polugodištu i na kraju školske godine mjerama, kao: centimetar, sekunda i kilogram i primjenom znanja iz razmjera;
 - 2.2. Biomehaničkih i tehničkih sportskih majstorskih pokreta.

PROGRAMSKI SADRŽAJ	Br. asova
1. VREDNOVANJE POKRETNIH AKTIVNOSTI	4 asa
2. ATLETIKA	12 asova
3. SPORTSKA I RITMI KA GIMNASTIKA	14 asova
4. KOLEKTIVNI SPORTOVI	24 asa
5. INDIVIDUALNI SPORTOVI - borila ki sportovi - sportovi sa reketima	12 asova 8 asova
6. SKIJANJE - PLIVANJE ¹	7-10 dana
7. ŠETNJE I IZLASCI U PRIRODI	2 dana u godini
8. SPORTSKA TAKMI ENJA (NAJMANJE U DVA SPORTA, NA OSNOVU USLOVA)	

¹ Da se organizuje na povoljnom terenu za skijanje i plivanje u saradnji sa upravom škole, roditeljima i drugim institucijama.

OSNOVNI POKAZATELJI PROGRAMA

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	PROGRAMSKISADRŽAJI	Broj asova u (%)
ANTROPO-METRIJA I MOTORIKA	Ocjenjivanje antropometrijskih sposobnosti i poretnih aktivnosti	(A) - Tjelesna težina (TT) - Visina tijela (VT), i dr. (M) - Skok iz mjesta udalj (SKU) - Skok iz mjesta uvis (SMUv) - Tr anje 100 metara (T100m) - Tr anje 600m Ž, 800m M i dvije vježbe iz vještina u enja	4 asa - 5.4%
ATLETIKA	Tr anje Skokovi Bacanje Takmi enja (u 2 discipline)	Usvajanje vještina tr anja (tehnika), skokova i bacanja preko: - brzog tr anja, - štafetnog tr anja i podizanje izdržljivosti na stazama dužih od 600m za žene i 800m za muškarce - Vježbe za skakanje - Vježbe uvis "fosberi" - Poigravanje i bacanje lopte do 300g - Bacanje kugle 4kg - TAKMI ENJA unutar i izme u odjeljenja najmanje u dvije discipline, rangiranje i grupisanje u tri grupe po rezultatima	12-14 asova 6.2-18.9 %
SPORTSKA I RITMI KA GIMNASTIKA	Preskoci Vježbe na podu Šipka	- Preskoci kozli a raznoškom i zgr kom - Preskoci preko kozli a sa raznoškom u dužini - Most od ispruženog stava - premet naprijed iz stava na šakama - Okret nazad do stava sa naslonom na rukama	10-12 asova 13.5 -16.2%

	<p>Na krugovima</p> <p>Na razboju</p> <p>Na gimnasti koj gredi</p> <p>Na kozli u sa drškama</p> <p>Narodna kola, moderni ples</p> <p>Takmičenja (2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Okret naprijed i nazad sa naslonom na rukama - Okret naprijed i nazad sa naslonom na bedra preko ruke (šipka -ripstol) - Od ljuljanja naprijed i nazad prijelaz na vješanje savijeno (krugovi) - Od ljuljanja naprijed izlaz sa okretom za 180° - Od naslona u stoj na ramenima podizanje sa ljuljanjem naprijed sa naslonom na rukama (razboj - muškarci) - Frontalno ljuljanje na višljoj pritki, na nižoj pritki, okretanje nazad u njem (razboj - žene) - Ponavljanje elemenata sedmog razreda - Luljanje od naslona nazad i naprijed - Vježbe preko cikličkih i acikličnih pokreta sa loptama, krugovima, konopcem i preko drvenih unjeva - Koraci valcera, roka i dva narodna kola (narodna kola i moderan ples) - Unutar i izmeću odjeljenja, najmanje na dvije sprave 	
KOLEKTIVNI SPORTOVI	Nogomet	<ul style="list-style-type: none"> - Dodavanje i primanje lopte u pokretu sa poluaktivnim i aktivnim protivnikom - Vođenje lopte, poluaktivno i aktivno - Dribling - prevare loptom i oduzimanje lopte - Odbrana, grupni i ekipni napad - Mali fudbal 7:7 sa primjenom osnovnih pravila 	
	Rukomet	<ul style="list-style-type: none"> - Uvršćivanje osnovnih elemenata tehnike bez lopte (otkrivanje, prevare, skokovi) i sa loptom: dodavanja, vođenje, 	26 asova

		<p>finte, šutevi, oduzimanje lopte</p> <ul style="list-style-type: none"> - Treniranje formi kontranapada (grupni i kolektivni) i individualne odbrane na polivini terena i na cijelom terenu - Kolektivni napad sa jednim pivotom i zonska odbrana 6:0 sa prijelazom na 5:1 sa su enjem 	
	Odbojka	<ul style="list-style-type: none"> - Usavršavanje osnovnih tehni kih pokreta: izbacivanje (dodavanje), prijem, šutiranje lopte i dr. - Posluživanje iz visine "tenis " i blok - Odbojka 6:6 sa primjenom elementarnih pravila 	
	<p>Košarka</p> <p>Takmi enja</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Utvr ivanje tehni ko-takti kih elemenata, kao dodavanje lopti suigra u preko pokretnih razli itih formi i bacanja u koš i dr. - Igra 3:3, 4:4 (sa arbitriranjem) - Takmi enja unutar i izme u odjeljenja najmanje u dva kolektivna sporta 	
INDIVIDUALNI SPORTOVI	Borila ki sportovi Džudo	<ul style="list-style-type: none"> - Upoznavanje sa osnovnom tehnikom pokreta džudoa, kao: razna hvatanja, udarci i dr. 	
	Stoni tenis	<ul style="list-style-type: none"> - Usavršavanje osnovne tehnike udaraca forhendom i bekhendom i udarci okretanjem reketa - U enje savremenih usluga i sistema individualnih i ekipnih takmi enja 	

	Rolšue Takmičenja (2)	- Učenje osnovnih pokreta klizanja sa rolšuama naprijed, nazad sa izlazom, polukružni pokreti i dr. (sa adaptiranom brzinom) - Takmičenja unutar i između u odjeljenjima najmanje na dve prethodne nastavne jedinice	6-12 godina
Aktivnosti u vodi (7-10 dana)	Tehnike plivanja: Takmičenja	- Usavršavanje naučenih stilova (kraul, žaba) - Učenje krala na leđa i igre sa slobodnim skokovima u vodi - Slobodan stil	7-10 dana
Aktivnosti na snijegu (7-10 dana)	Alpske discipline Takmičenja	- Usavršavanje osnovne tehnike klizanja sa skijama, kao hodanje, okretanja, spustovi (alpske discipline) - Povezivanje dva i više okretanja na pogodnim terenima za ovaj uzrast - Veliki slalom na pogodnoj stazi za ovaj uzrast	7-10 dana
Školska takmičenja	Takmičenja u kolektivnim i individualnim sportovima Proljetni i jesenji kros	- Najmanje u dvije sportske grane, u okviru škole i između u opštinskim školama, njihovoj finalnoj i državnoj zoni za određeni uzrast sa oba pola - Proljetni i jesenji kros	10-12 godina 16.2%
Šetnje	Šetnje u prirodi, dva puta godišnje	- Šetnja u prirodi sa konfiguracijom 6-12 km - Elementi orijentacije u prirodi i kampovanja (odabiranje kampa i postavljanje jednog šatora) - Razne igre na terenu	

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Na osnovu uslova koje ima škola prilagođavaju se programski sadržaji, tako da je:

- oko 70% programskog sadržaja (analiziraj tabelu), obavezna nastava;
- oko 30% izborna nastava.

Metodologija realizacije

U procesu učenja pokreta u sportskom odgoju, bez obzira na sredstva konkretizacije koje posjeduje škola obavezno treba primijeniti praktično demonstriranje pokreta od strane nastavnika tjelesnog odgoja ili njegovog pomoćnika (učenic, sportista).

U zavisnosti od sposobnosti učenika i stepena komplikovanosti nastavnik odabira metodološki postupak vježbi baziraju se: na sintetičkoj formi (cjelovitost pokreta), analitičkoj ili kombinacijom oba dvije.

Takođe, organizacija nastavnog časa odvija se u zavisnosti od uslova, objekta, rekvizita i broja učenika. Treba nastojati da se završni pokretni kompleksi, povezani sa kategorijama i potkategorijama koje se primjenjuju, finalizuju igrom i takmičenjem.

Postignuća

U pokretnim disciplinama gdje se rezultati mogu vrednovati sa metričkim objektivnim mjerama, kao centimetar, sekund, gram, nastavnik sportskog odgoja treba da evidentira postignuća, poslije čega preporučiti na kraju ono završno raspoređivanje i svrstavanje u učenika najmanje u tri grupe (istaknute, prosečne i sa ograničenim sposobnostima). Za pokrete gdje ne možemo imati metričke precizne mjere treba se truditi da se nivo postignuća povezuje sa stepenom usvajanja majstorskih pokreta sa školskog aspekta, stila plivanja, imajući u vidu pravu biomehniku stranu pokreta (sa opisivanjem).

Povezanost sa drugim predmetima

Nastavni časa, organizacija časa sportskog odgoja, obuhvataju i fizičko i tokom časa, treba da budu takvi koji će utjecati na motivirajućim i na način za druge predmete istog školskog dana.

Nastavni časovi obuhvataju njihove kategorije i potkategorije povezuju se polaze i od matematike, informatike do biologije i drugih nauka u disciplinskoj i interdisciplinskoj hijerarhiji imenovanja.

Vrednovanje

- Vrednovanje tjelesnog razvoja, kao i u prethodnom razredu (antropometrijskim instrumentima) obavlja se 2 puta godišnje. Obavezno je mjerenje visine i težine tijela (poželjno je mjeriti i druge mase, kao masno tkivo i dr.).
- Ocjenjivanje pokretnih sposobnosti vrši se sistemom CGS (centimetar, gram, sekund), dva puta godišnje. Obavezni instrumenti mjerenja su: skok iz mjesta udalj, skok iz mjesta uvis, tr anje na 100 metara i tr anje izdržljivosti 800 m (devoj ice), 1000 m (de aci).
- Nivo nau enih informacija ocjenjuje se individualno i tokom trajanja igre i takmi enja.

LITERATURA

1. Tjelesni i zdravstveni odgoj, Hamid Šoš, Sarajevo, 1997;
2. Rukomet, prof. dr. Faik Ćitaku;
3. Košarka, prof. dr. Masar Nixha;
4. Odbojka, prof. dr. Enver Gjinolli;
5. Atletika, prof. dr. Hysen Rakovica;
6. Fudbal, prof. dr. Enver Gjinolli;
7. Ski, prof. dr. Masar Nixha - mr. Aziz Dujaka;
8. Metodika fizi kog vaspitanja, Beqir Hasanxhekaj;
9. Sate Practice - in Physical Edukation – Baalpe;
10. Dnevnik sportskog odgoja, Institut sportske antropologije, 2003.

Tiraž: 200 primjeraka
Pripremio za štampu:
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
Štampa: PRINTING PRESS - Priština

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2)

Nastvani plan i program : za osmi razred niže srednje škole.- Priština :
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Kosova, 2005
(Prishtinë : “Printing Press”).- 280 f. ; 24 cm.

Literatura pas punimeve.

ISBN 9951-450-73-3